DE RERUM NATURALIUM PRINCIPIIS. SIMONIS PORTII NEAPOLITANI...

Simone Porzio

Digitized by Google

DE RERVM
NATVRALIVM

ILLVSTRI, AC REVERENDO

Marco Antonio Columnæ,

Simon Portius. S.

BIBLIOTECA ROMA

Plurimùm quidem bonæ artes, earumq; professores tuæ familiæ, ac tuis auis; Marce Antoni suauissime, debent: & illas auxerint, & studiosè nutriuerint; hos uerò semper amauerint, & in primis obseruauerint, Verùm Pompeio columnæ, Cardinali Amplissimo, magno patruo tuo, longè amplius equidem me debere sentio; quòd incredibili quadam sua humanitate, inter suos quoq; familiares ascripserit. Tibi tamen nescio qua maiori necessitudine deuincior: quòd te in id unum studere, ut ne quid mearum in philosophia lucubrationum aut fugiat, aut lateat, animaduertam. Huc accedit quòd uix dum è pueritia excedens, post Græcæ, latinæq; linguæ peritiam, summo ardore ad Philosophiam nostram Peripateticam contendis; ut & conquisitis undiq; præceptoribus, ei diligentem operam naues: & in Academiam Pisanam ad me senem, atq; ex pedibus laborantē mira spe, ac fide accesseris; quò quæ in Aristotele abstrusa ac difficilia habentur, mea opera tibi eruantur, ac explicentur. Sed quoniā studia, quæ rectè, ordineq; instituuntur, ab optimis initijs, uelut omnium philosophorum consensus docet, sunt auspicandæ: iccirco de rerum Naturalium primordijs opusculum tibi mitto; ut inde, quis sit primi & secundi Naturalis auscultationis libri syncerus & genuinus sensus ediscas, Ea enim iam sunt tempora, ut non minor sit ambages euitandi, q; ueritatē sectādi, labor. Intelliges aūt ex eo, quātus

ī naturaliū principiorū explicatione latini q̄dā ineptias effutiuerint. Quòd si hanc tractationem tibi non displicere audiam; propediem reliquam eius commentationis Aristotelis partem, quæ est de motu, simul atq; à meis doloribus quieuero, accipies. Vale, ex Accademia Pisana.

DE RERVM NATVRALIVM PRINCIPIIS LIBER PRIMVS.

Qua Methodo Inuestiganda sunt rerum naturalium Principia ex Aristotele.

Caput Primum.

VT Res Naturales accuratè Aristoteles tractaret, duos ad exquisitam earum cognitionem Libros conscripsit; primum uidelicet ac secundum Physicæ auscultationis: atq; id hoc consilio factum ab illo fuisse suspicor, q̃ rerum naturalium principia duplici uia indagare possimus; una ut fiunt: altera ut sunt: & ut res fiunt tribus principijs materia, priuatione, ac forma constant: ut uero sunt, natura, causisq; naturalibus coalescunt. Proinde primo libro, rerum primordia ut fiunt scrutatur: atq; in secundo earundem ut iam sunt, originem inuestigat: uerùm diuersa tractandi ratione: nanq; in illo uia, & naturali, & primo philosopho trita, per confusa, quæ sunt disiuncta, diuidendo incedit; & hoc pacto ea quæ sunt circa principia inquirit, ut eorum cognitionem uenetur: In hoc autem ab effectis quòd est à signo, rerum causas rimatur. Vtraq;, mea quidem sententia, bis duobus tantum de rerum principijs pertractat: nam reliqui motum expẽdunt, atq; huic meæ opinioni Auerroes quoq; libro secundo Physicorum subscribere uidetur. Licet Ioannes grãmaticus quatuor esse inquib. de principijs agat, & Adrastus quinq;, suam uterq; rationẽ insecutus, asserat. Rerum ergo ut fiunt triplex propon. tur principium, quo oĩs motus continetur, forma, priuatio, & materia: quorum duo forma scilicet & priuatio termini: materia uero, eorum subie-

ctum appellatur: hæcq; primo libro inuestigat philosophus. Cumq; ea sint interna licet ad motum maxime pertinere putentur; nulla tamen sit motoris (q; is motionis non sit principium internum) ut neq; finis mentio. & quoniam tria illa in omni mutatione sunt necessaria, ob id dixit oportere principia semper manere. Porrò primo libro proœmium, suo instituto accomodatum præfixit: quo scopum, puta de principijs, ex quibus res fiunt & sunt institui tractationem; ac methodum qua ea inquiri debent, & demum ordinem quem in Acroamaticis libris seruari oportet, aperit. Id interpretes aliter atq; aliter, quòd non leuis lateat difficultas, (ob affectatam Aristoteli, ut uidetur, obscuritatem.) in summa breuitate, & uerborum propemodum repugnantia, prout quisq; rectus iudicauit, explicare conantur. Verùm enimuero dum hi temerè ac pro lubito, Philosophum oculatissimum, multa, quæ deinde tractando non persequitur, proponere autumant, miris ambagibus ac tricis, unde se extricare nequeant, se se irretiunt: quas facilè effugiet is, qui id proponi à Philosopho, quod postea pertractet, existimabit. Atq; id solus ut mea fert opinio, Alexander probè perspexit. Si quidem ipse Aristotelem sibi ipsi constare, atq; id quod initio proposuit, tractando exequi, sua interpretatione edocet. Cæterùm cum Alexandri uerba concisè admodum à Simplicio citentur, eiusq; interpretatio interciderit; q eam, ni fallor, posteriores neglexerint, (reliquorum uaria multiplicique expositione, ne loco alioqui difficillimo tenebras offundere, ac obscuriorem reddere uidear postposita, illa explicare nitemur; & quæ alibi, ubi hæc Aristotelis uerba enucleare uoluit, tradidit, unum hunc in locum congerere conabimur; quò cum Philosophi, tum Alexandri sententia clarior eluceat. Verùm antea breuiter de ijs, quæ hic supponuntur, differere placet; quæreq; primùm, quam ob causam Aristoteles, ut in maiori al-

pha primæ philosophiæ, dignitatem illius scientiæ, ceu maximè expetendæ, q̃ circa causas altissimos uersetur, praetexuit; & antiquiorũ de rerum principijs opiniones recensuit; ac demum rerum causas finitas esse edocuit: Ita in his de natura libris, idem nõ obseruarit: Deinde, inquirere quoq; licet, an primæ philosophiæ secundus, (quod minus alpha græcis dicitur) ei qui de natura secundus est, præponi, ut quidam sentiunt, debeat? Deniq; expendendum est, quid Philosophus hoc primo libro sibi sumat, ac supponat. Sunt, ut ad rem ueniam, qui ea de causa hic totius philosophiæ scopum dignitatemq; prætermissam arbitrãtur: q̃ hoc opere nõ de reb. naturalibus, sed de principijs, quæ ceu fundamenta rebus naturæ constantibus iaciuntur, pertractetur: atq; iccirco cum libris de cælo præponi, ubi inquit Philosophus, scientia naturalis ferè plurima est de corporib. ac magnitudinib. & passionib. ea consequentib. Quare hic, tanq; alieno loco non fuisse, aut scopum aut dignitatem proponendam asserunt: uel ob id potissimùm, q̃ inter antiquos constaret: hanc, quæ in rerum contemplatione uersatur, ea quæ actionem sibi proponit, longè esse præstantiorem; quam summis laudibus extulerunt: licet eã à prima philosophia non distinguerent. At Aristoteles, summi iudicij uir, qui hanc à naturali separat, primamq; esse censet, ac uerè sapientiam dicendam, quæ maximas summasq; causas considerat: eius quoq; præstantiam uoluit ob oculos ponere: Simulq; quo discrimine inter se distent, & quid prima philosophia inuestigare conetur; adhæc, quomodo se habet per additionem ad mathematicen, & quam inde consequimur perfectionem, delectationem, puritatem, ac deniq; firmitudinem edocet. hãc igitur dignitatem huius sapientiæ declarauit, à qua philosophia naturales sumit oẽm certitudinẽ, atq; firmitatem; & est philosophi finis. non igitur philosophiam naturalem in principio laudauit. Est nanq;

rerum mutationib. obnoxiarum cognitio, diuina illa puritate ſynceris tateq; inferior. Sed qua ratione a mathematice diſcrepet, ſuo loco po ſtea explicabitur. Puto igitur equidem iccirco de naturalis philoſo phiæ præſtãtia, nullũ hic addi uerbũ: q̃ antiquioribus eadẽ eſſet cum prima; qppe q eas diſtinguere nõ poſſent, ſed utrãq; pro una eadẽq; haberẽt: Ariſtoteles uerò, ſi ſemper aliqd mirandũ in natura exiſtere libro pri. de partib. edocuerit; uerũ nõ ea perfectiõe atq; ſynceritate, ſicut in æternis; qua propter lõge inter ſe eas diſcrepare credidit. Cæterũ, quòd minus alpha primæ philoſophiæ non ſit ſecundus huius naturalis ſcientiæ, (ut quidam malè iudicarunt) iam in noſtris eius libri commentationib. ſatis docuimus. nam, & ſi in fine eius libri dicat, oportere primum conſiderare quid ſit natura: tamen per naturam nihil aliud innuit, q̃ rerum naturalium cognitionem, quæ præcedere primam philoſophiam debet, ut ipſa quoq; libri inſcriptio docet, quæ eſt τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Sumit autem ponitq; hoc loco, res naturales eſſe, (id enim uel ſenſus docet) atq; eas eſſe compoſitas. Attamen quod Ariſtoteles ceu ſenſui notum præterit, Theophraſtus, ut docet Simplicius, ratione confirmare uoluit. Compoſitio porrò earũ, ut Auerroes quoq; monet, non aliunde q̃ ex mutatione, quæ trib. opus habet principijs, aſtruitur. Quare inquit Alexander, ut memi nit idem Auerroes duodecimo primæ philoſophiæ, ſubſtantiam naturalem compoſitam eſſe probat Metaphyſicus, & ſupponit Phyſicus. Quoniam ſubſtantiam naturalem, ut ſubſtantia eſt, ille cognoſcit: hic uerò motus uia ac ratione componi eam ut naturalem aſſerit. Proinde Ariſtoteles, ſupponit hic ſubſtantias naturales eſſe compoſitas: q̃ motus, quomodo fieret nouus, nondum eſſet explicatus, neq; ullb. terminis concluderetur. ſciebat nanq; duplicem eſſe motum; æternum, ac nouum atq; illo, duas ſubſtantias, moturis ſcilicet &

moti

moti cognoscimus: hoc uerò materiæ formæq;, coagmentationem discimus. Nam quicquid nouum est, materia ac forma coaleſcit. Cæterùm Theophraſtus, ut compoſitus eſſe res naturales perſuaderet, medio utitur naturali: Sed Porphyrius, ut habet Simplicius, id ad primũ philoſophum pertinere putauit. Is enim cum negantur principia, aut compoſitio; uniuerſalia quædam ſumit, quib. ea aſtruat. Siquidem habitu Metaphyſico, ut docet Philoſophus, principia negata cõfirmamus. Ita nanq; ipſe contra Parmenidem, entium pluralitatem, ac principiorum multitudinem comprobat. Quare ſi quã do cum ijs qui rerũ principia è medio tollunt, congredi uelimus: Licet è prima Philoſophia quædam mutuari: quandoquidem id Philoſophus ſuo exemplo nos facere docet; ut eam ob rem, diſputationem ſuam cum antiquis non eſſe uerè naturalem aſſeuerare poſſimus. atq; id non iniuria, & hæ ſcientiæ multa habeant inter ſe communia, ut mutuas tradere poſſint operas, ſuasq; rationes ſibi mutuo commodare. Sed quoniam iam ſatis fuimus præfati, ad Philoſophi contextum accedamus, qui qua metho dõ hæc principia inueſtigari oportet, præclare edocet, & ita habet.

Quoniam cognoſcere ac ſcire contingit circa omnes methodos, „
quarum ſunt principia, aut cauſæ aut elementa, ex horum cognitio- „
ne, (tũc enim putamus cognoſcere unumquodq; cùm cauſas primas co „
gnouerimus, & principia prima, & uſq; ad elementa,) manifeſtum „
eſt, quod & eæ, quæ ſunt circa principia ſcientiæ, quæ de natura eſt, „
primum determinare tentandum eſt. Innata eſt autem ex notiorib. „
nobis uia, & manifeſtiorib. ad manifeſtiora naturæ, & notiora, non „
enim ſunt eadem, & nobis nota, & ſimpliciter. Quapropter neceſ- „
ſe eſt, ad hunc modum procedere ex immanifeſtioribus naturæ qui „
dem nobis autem manifeſtioribus; ad manifeſtiora naturæ, & notio „
ra. Sunt autem primùm nobis dilucida ac manifeſta, confuſa magis, „

„ posterius autem, ex his nota fiunt elementa & principia ijs qui diui-
„ dũt ipsa. Quapropter ex uniuersalibus ad singularia procedere opor-
„ tet. totum enim secundum sensum notius est, uniuersale autem, totum
„ quoddam est. multa enim comprehendit ut partes uniuersale. Patiun-
„ tur autem hoc idem quodammodo & nomina ad rationem. totum
„ enim quoddam, & indistinctè significant, ut circulus. diffinitio autẽ
„ ipsius, diuidit in singula. Ac pueri, primùm quidem omnes uiros, pa-
„ tres appellant, & matres, fœminas, posterius autem determinant ho-
„ rum utrumq;.

Iam antea monuimus horum uerborum difficultatem, innumeras pro pemodum apud Græcos, Latinos, & Arabas peperisse interpretationes; nec dum satis effugi possunt nodi, qui interim incidunt. Ego uerò eam huius loci explicationem afferre conabor; qua si quæ oboriuntur controuersiæ, partim ut à proposito alienæ reijcientur, partim uerborum dilucida enarratione dirimentur. A' maxima igitur ac euidenti propositione, qua magnum aliquod opus auspicari cõsueuit, exorditur; uerbisq; utitur propriis, & inquit .q. in omni methodo, hoc est in omni scientia, (methodus enim in præsentia pro scientia sumitur, etsi alibi pro docendi uia capiatur, ueluti olim libro de partibus animalium prolixius docuimus.) quoniam ergo in omni scientia quæ à principijs ad conclusiones progreditur; cognoscere & scire contingit. coniunxit utrunq;, cognoscere & scire, ut excluderet intellectum intelligentem simplicia, & sensum singularia cognoscentẽ. & se de dianoetica loqui doceret. cognoscere ergo & scire contingit, hoc est cum ratiocinatione principia, à quib. oriuntur conclusionum noticiæ apprehendere. Quoniam inq; scire tantam competit intellectui, & cognoscere tam sensui q; intellectui: ut explicaret se loqui de cognitione cũ ratiocinatione ac discursu, (quomodo etiam Auerroes

intellexit.) duobus his uerbis usus est, atq; illud contingit, capitur pro necesse est. Vt sit sensus, ꝙ in omni cognitione scientifica, cum scire uolumus, primùm principia aut causas oportet cognoscere. Addidit, causas; quia multa de rebus, quæ carent causis per effectus scimus, atq; ea notitia sub scientiæ genere comprehenditur. Verùm cum cupimus parare cognitionem rerum quæ causas habent: tunc methodus ac scientia parta est, ubi causas cognouerimus. Huius itaq; propositionis ratio huiusmodi est, Ab illis res cognoscuntur, à quibus fiunt & sunt. Sed à principijs & causis res fiunt & sunt. Igitur à principijs & causis ordiri oporteret. Nec dictionem methodum ad scientiam speculatiuam contrahere decet: sed omni scientiæ quæ recto ordine traditur, rectaq; uia incedit, (siue ea in rerum actione uersetur, & practica sit, siue in contemplatione.) adaptare; quomodo Galenus quoq; nomine methodi interdum utitur. Ita ꝙ omnis scientia, ĩ qua legitima certaq; uia seruatur, notitia ex causis oritur. Cæterũ, nõ leuem parit difficultatem, illa nominum diuersitas, cùm inquit principia, aut causæ, aut elementa: multoq; maiorẽ coniunctio, aut; quòd incertum sit an ea dictiones disiungat ac separet, (multæ nanq; scientiæ, non uno tantum causarum genere utuntur, ut Auerroes etiam in huius loci enarratione docet.) an non. est deniq;, quod hæsites, quia locus carere æquocatione non uidetur. aliter enim nominib. in maiori propositione, q̃ in eiusdem confirmatione usus fuisse putatur. Quidam hic crediderunt, ea nomina confundi, ꝙ Aristoteles altero alterius loco uti sit solitus. quomodo sexto primæ Philosophiæ, principia in mathematica, & causas, uocauit elementa: & quinto eiusdem elementum multis accommodari, capite proprio docuit: nec non libro posteriorum primas propositiones rationem elementi obtinere dixit. Sic sexcentis in locis causam pro principio, & contrà

accipit. Verùm Alexander, quem sequitur Auerroes, ea distinxit, et principium pro causa efficiente in speculatiuis capi ait, atq; in practicis obtinere rationem finis; ut Philosophus quoq; secundo Physic. docet. Causam uero, si eius dignitatē spectes, fini: si uero id per quod res est, formæ: si denique nomen commune denotet, omnibus causis cōpetere inquit. Elementum autem propriè materiæ cōuenit, ut Auerroes quoq; author est, quarto de cœlo. Dicitur & forma elemētum, prout est rei pars: sed quòd non semper permanet, elementi rationē propriè, ac uerè, & primò non subit. Quare antiqui materiam, uerè principium appellabāt, (quippe qui formas substantiales adhuc ignorabant) quòd tota rei substantia inde penderet: ac propterea Aristoteles primo Physicorum inquit, ab illis uocata principia, omnem nāq; causam hoc nomine nuncupabant. Quapropter ex sententia Alexandri, non est dicendum, hæc eadem esse, indifferenterq; omnib. causis competere. atq; Aristotelem ea nunc confundere, satisq; esse, si alibi ea distinxerit. Quomodo Philosophiam à mathematica separat; quam uis sexto primæ Philosophiæ mathematicam Philosophiam uocet. Sic libro nono eiusdem, potentiam mathematicis tribuit; quam tamen alibi Philosophiæ naturali propriam esse dixit. Quinetiam artem ac scientiam longo inter se interuallo dissidere sexto Ethicorum tradidit: & tñ sexcentis alijs locis eas nullo discrimine confundit. Non est itaq; putandum, hæc nomina confundi, quasi ita ijs utatur Aristoteles: sed satis est illorum proprietatem distinxisse. Porrò Galenus, partes similares, elementa appellat, quod nimirum sensus iudicio ea sint elementa. Cæterùm nomen elementi, ut refert Ioānes Grammaticus ex authoritate Theophrasti, Plato primùm principijs impositum, eiq; Galenus astipulatur. Quòd si quis quærat, quare ea cum coniunctione disiungente protulerit: eius rei rationem ab Alexandro petat, qui eam

nominum multitudinem ad scientias, quæ certas causas recipiunt refert. Mathematicus nanq; qui sua quæ sumta à materia sensibili, quæ uerè nuncupatur elementum, abstrahit, omnia ad definitionem reducit. Verùm naturalis sua, ad principia, & elementa, (quia ad materiã principiumq; naturale, unde omnis motus oritur.) defert. Primus uerò Philosophus, quamuis omnes causas in uniuersum consideret: tamen finem, & formam quæ unam rationem uidentur obtinere, ac motorem primum potissimùm spectat. Nec profectò in tanto exordio nomina distinxisse satis fuisset: nisi per ea scientias separare in animo fuisset. Quod quia Themistius non animaduertit, ne hæc quidem scitus xit. Omnis ergo scientia, quæ rectè tractatur, primas suas cognoscit causas, è quib. suam cõclusionem cogit. quare mathematicus à puncti, lineæ, & circuli definitione: naturalis, à materiæ: & primus Philosophus, ab ultimo fine, prima forma, primoq; agente suam scientiam orditur, unde suam quoq; depromit dignitatem. Quandoquidem primus Philosophus, duo, nempe entia & principia entis considerat: uelut Auerroes, idipsum ab Alexandro mutuatus duodecimo primæ Philosophiæ translatur. Quibus sic constitutis, quare Philosophus in ipso statim physicæ tractationis uestibulo, ea nomina distinxerit ex Alexandri sententia: quodq; omnis scientia, nedum naturalis tantùm, à primis causis, primisq; principijs, suam auspicatur cognitionem, iam liquidò constat. nec satis esse ut ideo hic dictiones eas indistinctè proponi, & alibi diremerit, distinxeritq;, asseueremus. Atq; hæc in Alexandri gratiam allata sunt; ne aliquid in Philosopho superuacaneum aut uarium esse, admittere cogamur. Cæterùm, si de nostro quoq; agello, post tot tantasq; uigilias aliquid adferre licet: (non quidem, ut Alexãdri expositioni, qua huic loco haud facilè accommodatiorem reperias, detrahamus, uel quicq; tanq; auctarium adyciamus; uerùm ut

ut res planior euadat, & philosophiæ candidatis gratificemur.) putarem, ꝙ hoc libro tria principia ponat, quæ non sunt uerè causæ, (non enim priuatio est causa, nisi per accidens.) nec uera elementa, quia si materiam excipias, non sunt rei nisi prout gignitur, partes: Ic circo hac nominum multitudine usum fuisse, ut significet, ab ijs quomodocunq; uocentur, uel causa, uel principia, aut elementa, (antiqui nanq; hi illo, alij hoc nomine ea nuncupabant.) iam esse ordiendum: ꝙ sint rerum naturalium, ut fiunt principia. Nec in ratione latet æquiuocatio. nam non ob id, ꝙ in confirmatione aliter utatur nomine elementi & causæ, syllogismus dicendus est esse æquiuocus. Porrò maximam hanc propositionem, sola comuni hominum opinione persuadet ea nãq; euidẽtis rationis satis efficax est confirmatio. Subdit deinde. {Tunc enim putamus cognoscere unumquodq;, cum causas primas cognouerimus.} Per causas primas, intelligo proprias. (Siquidem octauo Physicorum, & alibi sæpius, primum accipit loco proprij.) hoc sensu: tunc opinamur cognoscere, cum causas proprias, & principia prima, hoc est proxima, usq; ad elementa, quod est summas causas, cognouerimus. Nam per elementa summas causas, ex quibus res fiunt & sunt, significat. Sic enim quinto primæ philosophiæ cap. de elemento, ait elementa esse ipsa rei indiuisibilia ex quib. componitur: ut uocis elementa sunt literæ, in quas grammaticus eam dissoluit. Inquit ergo, tunc arbitrari nos uerè scire cùm peruenerimus usq; ad elementa, ipsa scilicet rei indiuisibilia, ex quib. coagmẽtatur. Atq; hæc probatio non solum è causis nasci scientiam, ut primo posteriorum analyticorum traditur, docet; Verùm etiam ordinem causarum, quo ad summam peruenire possimus commonstrat. Quomodo suam quoq; tractationem primo libro instituit, nanq; ex priuatione & forma, principijs sibi mutuo succedentibus, ac ex similitudine cum

ijs quæ arte fiunt, materiæ naturam inquirit. Alij hanc confirmationem longè contrà interpretantur, & per elementa, causas rei quæ fit proximas intelligunt. Porrò uia componente uidetur resoluens, qua primas causas indagamus in cognitione potior, magiq; artificialis. tunc enim opinamur cognoscere, cùm summam causam qua res est, & è qua perfecta primáq; cognitio paratur, perceptam cognitamq; habuerimus. {Manifestum est.} Locum hunc sic intelligendum esse arbitror, ꝙ concludat, q; difficilis sit huius scientiæ, quæ est de rerum natura tractatio: ob id scilicet, ꝙ difficilis occultaq; sit primorum principiorum noticia, quia simplicia sunt, atq; procul à sensibus nostris sepositа. Inquit autem primum determinare tentandum est, quasi dicat, oportere primum inuenire, unde principiorum cognitio petenda sit. Continet autem hoc scopum, ordinemq; tractationis, ex quibus oportet principiorum noticiam uenari, in ea scilicet scientia in qua ratiocinando, ac ut sic dicam discurrendo, progredimur. de hac nanq; , non de ea quæ sensu acquiritur, loquitur Philosophus, ueluti suprà quoq; admonuimus. Porrò in hac ratiocinante noticia, quod primum cognoscendum occurrit, est ipsum confusum. quod quidem duplex est, nam uniuersale, quod partes continet in potentia cum ordine tamen, & de quo agit in libris posteriorum Analiticorum, confusum appellatur. Alterum est confusum cuius certitudinem partium non habemus. atq; hoc disiunctũ solent nominare. De hoc posteriore loquitur Aristoteles quod etiam Græci animaduerterunt alio modo .s. intelligi ab Aristotele uniuersale hic, & alio modo libro posteriorũ; licet postea de quo uniuersali hic intelligat haud rectè senserint, huius quidem adminiculo principiorum cognitionem scrutatur. hoc enim primum nobis innotescit; et quæ ita paratur noticia, cõfusa ẽ; ꝙ nulla eius pars certò distincteq;

percipiatur. Tale autem est, de quolibet dicitur esse uel non esse, in prima Philosophia hoc nanq; principium cognitione quadam primum nobis occurrente præhenditur, estq; ceu Ianuæ locus in ædibus, quem nemo ignorare potest. A quo Aristoteles quoq; tanq; statim cuilibet obuio disputationem auspicatur disiuncta oratione usus, ceu confusa, ac primum nota. Disiunctam autem orationem, quæ oppositis constat cuiusmodi est, unum aut multa, finitum uel infinitum, mobile aut immobile similem esse illi, de quolibet dicitur esse, uel non esse, neminem latere arbitror. Atq; hæc sunt, quæ circa principia primum sunt determinanda. Subiungit deinde. { Innata est autem nobis uia. } Quasi dicat. Via inquirendi est ab uniuersalib. quæstionib. ad minus uniuersales, & cum quæstio an principia sint unum uel plura, sit magis uniuersalis, utpote quæ pauciora præsupponat, iccirco à magis uniuersalibus uia inquirente, proficiscendum est; id est, à quæstionibus magis uniuersalibus quæ constant terminis magis notis, in naturali scientia quemadmodum latius primo primæ Philosophiæ, ubi de nostræ cognitionis ortu disputauimus, explicuimus. Ab ipsa ergo natura hoc nobis insitum est, ut ex notioribus nobis, indagemus ea quæ nobis sunt incognita, quæ Aristoteles dixit esse manifestiora naturæ & simpliciter. Simpliciter nota, sunt simplicia, quæ non tantum nobis fiunt nota, sed dicuntur naturæ manifesta, quia sua natura percipiuntur, neq; alterius causæ auxilio indigent. Quòd si ea nequimus apprehendere, id nostræ imbicillitati ac defectui, nõ autem illorum compositioni & ambiguitati est tribuendum. Ita materia prima quàmuis à nobis syllogismo notho. nõscatur, ac similitudine; tamen simpliciter est nota; quoniam simplex est, nec alio tanq; principio innotescit. Verùm quia est in potentia; eius cognoscendæ difficultas, non tantùm ex nobis, uerum è sua quoq; natura oritur: licet ut principium, sit naturæ nota; quia

simplex.

simplex. Nihil igitur absurdi committimus, cùm dicimus eam esse notam & ignotam, est enim nota, quatenus est simplex: sed est ignota, prout est in potentia, & alterius ope cognoscitur. Itaq; prima principia sunt nota naturæ, quia sunt simplicia: & disiunctum, quod est confusum & uniuersale, primum nobis cognoscitur, quòd eius partes indistinctè innotescant, atq; ita uniuersale; quoniam multa sub se confusè complectitur. Neq; est incõmodum, aut ab Aristotele alienum dicere, primum cognitum esse aliquod disiunctum innatu igitur est nobis uia ex notis nobis, ad ea quæ naturæ nota sunt. Nõ sunt aũt naturæ nota, ut quidam existimant, q̃ natura ea primum cognosceret, si aliquid cognosceret: sed quia sua natura sunt simplicia. Porrò hanc esse cognoscendi uiam confirmat, ubi ait, non enim sunt eadem & nobis nota, & simpliciter, quoniam auspicaremur à nobis si mul & simpliciter. Nec dixit, nulla eadem: quoniam fortassis aliqua sunt, quæ eadem sunt nobis nota, & naturæ, ut in mathematicis. Imo, ut Auerroi placet, multa quoq; in natura, eadem sunt nota nobis, & simpliciter: Verùm illi hac in re non est adhibenda fides, ut multis in locis demonstrauimus. Cæterùm quæ nam sint illa, quæ nobis primum percipiuntur, Aristoteles docet, cùm ait, sunt autem primùm nobis dilucida ac manifesta cõfusa magis, notitia scilicet discursiua, & qua principia naturalia inuestigamus, & distinctam quærimus cognitionem. Sunt autem confusa magis, quæ sunt magis uniuersalia, & per disiunctionem efferuntur. Vnde circa principia primùm cognoscitur, ea esse unum uel non unum, idq; ab intellectu. Is enim solus rationes diuersas comprehendens, (quod sensus, qui in particularib. occupatur, nequit,) iudicat entia multa esse. Eapropter Aristoteles infra inquit, substantiam ac quantitatem & qualitatem, multa esse, quamuis re ipsa non separentur, sed ratione. Quare cum habet,

aut unum esse, aut non unum; non tantum intelligit quod ab alijs separatur, sed etiam id quod ratione distinguitur. ex quo perspicere potes, quantum ualeat ratio Aristotelis cùm inquit, si erunt substãtia, & quale, & quantum; multa sunt quæ sunt, & non unum. Primum ergo quod intellectus circa principia cognoscit, est, ipsum unum esse, aut non unum. Atq; hoc est uniuersale, de quo hic agit Philosophus; diuersum ab illo, quo utitur in libris posteriorum Analyticorum: non ut Ioannes Grammaticus censet, aliiq; autumant. Vocat enim hic uniuersale, disiunctũ, & confusum, ut antea diximus, quale est hoc, principium unum esse aut non unum, quod quidem ex terminis uniuersalibus coaceruatur, & per diuisionem distinctè, quibusdam intercedẽtib. rationib. cõprehenditur unum esse, aut non unum. Quomodo ẽt, Aristoteles docet, idq; multis rationibus, non esse unum, ac propterea addit, ¶ Posterius autem ex his nota fiunt elementa & principia, ijs qui diuidunt ipsa. ¶ diuidentibus nanq; per disiunctum, elementa euadunt manifesta, primùm quot numero, deinde quæ nam ea sint, nam, ubi una pars disiuncti uera esse cognoscitur diuisione, eaq; ratione, comprobatur, reliqua perimitur & infirmatur. Quare inquit Philosophus, ijs qui diuidunt confusa ex his quæ sunt circa principia, nempe unum esse aut plura, nota euadunt elementa & principia. Nec crediderim illud, & connectere eadem principia & elementa sed diuersa. ¶ Quapropter ex uniuersalib. ¶ Auderem hic asserere, neminem interpretum horum uerborum sensum attigisse; atq; ita enarrasse, ut Aristotelis tractationi disputationiq; cum antiquis respondeant. idq; non aliam ob causam, q; quod integram Alexandri expositionem non intueantur. mihi uero est ad manus eius quæstio in qua tota huius propœmij series explicatur. Itaq; cõnectentur hæc cũ superiorib. hoc pacto, q cũ uiam inuestigandi principia ex his disiunctis, puta unũ esse

aut plura, nobis indicasset: nunc ordinem, quo his disiunctis uti debeamus cõmostrat, inquiens, propterea incipiendum est à disiuncto magis uniuersali, eo uidelicet quod partib. magis notis constat. Atqui inter oia disiuncta, nullum est quod prius nobis se offerat q; hoc, unum aut multa: est.n. magis immediatum enti, atq; primò notum, & quamuis posuerit tres diuisiones quò cõplecteretur omnes antiquorum opiniones, cùm sint circa principia: si quis tamen ad res conferet, prima erit, esse unum ens aut plura. Sic quod ad nostrã cognitionem spectat, prius se offert unum esse aut plura, q; alia; & iccirco inde etiam ordiatur, & ita numerum naturamq; principiorum indagat. Inquit ergo, quapropter ab uniuersalib. ad singularia procedere oportet, hoc est proficiscendum est à confusis magis uniuersalibus ad minus uniuersale confusum, (id enim per singulare intelligit,) tale aũt est, an substantia una, uel plures, siquidem hoc minus uniuersale est, q; unum aut multa. Dixit autem in plurali ex uniuersalibus, nõ ut tres illas diuisiones compræhenderet, nempe unum aut plura, finitum uel infinitum, & mobile, uel immobile. nam hæ tres omnem ut diximus antiquorum opinionem de principijs continent ratione cõmuni. sed ut oẽs scias complectere tur, inquit q; primùm per uniuersalia, & quæstionibus uniuersalibus principiorum cognitionem aggredi debemus in omnibus scientijs. Atq; id similitudine sumpta à toto cõprobat, ad maiorem rei perspicuitatem. nam quemadmodum totum ante sensu percipitur q; partes; ita intellectus prius magis uniuersale apprehendit q; minus uniuersale, quod est disiunctum, quod terminis minus uniuersalibus coagmẽtatur. prius nãq; ĩnotescit, esse unũ aut plura q; esse unã substãtiã. ¶ Vniuersale aũt totũ quoddã est. ¶ nõ dixit uniuersale esse totũ, qa nõ loqtur de uniuersali, quo utimur ĩ prædicãdo, ut nonnulli perperã sunt opinati, sed de disiuncto, quod cõstat ex terminis magis

uniuersalibus, cõplectẽte plura, q; diſiũcta ĩ ſeriora, quod ẽ ueluti totũ, cõtinẽs ĩ ſe plura, ceu partes, qa cõtinet illa quẽadmodũ totũ ſuas partes. Dixit aũt uniuerſale diſiunctũ eſſe quoddam totũ; qa reuera totũ nõ ẽ, ſed ueluti totũ, duob. terminis cõſtans, q quò ſunt magis uniuerſales, eò plura cõprehendit. Quare ſenſus hinc eiuſmodi colligi põt, q; cũ nobis innata ſit uia, ex nobis notis quæ ſunt cõfuſa, & diſiũcta, ad ea quæ ſunt nota ſimpliciter: operæprecium eſt, ut in ijs diſiunctis ordo ſeruetur, ut primùm capiamus diſiunctum magis uniuerſale, ac per diuiſionem pars uera dignoſcatur, eaq; denuo diuiſione cognoſcatur, donec ad certam principiorum cognitionem peruenerimus: & propterea ait, diuidentib. ſit manifeſta, & certa cognitio, uſq; ad principia. Atq; hic eſt ordo, quem cum antiquis diſputans obſeruat. Philoponus, & qui eum inſequuntur, confundunt terminos uniuerſales cum toto diſiuncto, uerum ſi diligentius animaduertiſſent, qua in duſtria. Philoſophus uſus fuerit, dicens confuſum & non compoſitum: profectò rei ueritatem agnouiſſent. Neq; prodeſt profugiſſe, ut quidam facit ad mendum tanq; pro συγκείμενον quod eſt compoſitum, ſuffectum ſit librarij uitio συγκεχυμένον. quod eſt cõfuſum: cùm id, ut diximus de induſtria ita fuerit prolatum. Sunt præterea plurimæ aliæ recentiorum interpretationes; quas ego omnes ſtudioſis, non ſecus q; peſtem fugiendas eſſe cenſeo; quòd hominem in eum gurgitem præcipitent, unde poſtea nequit emergere, ut interim taceam Ioannem grammaticum, qui ſibi contradicit: ob id ni fallor, quod ipſe, non ſecus q; Simplicius, Alexandri explicationem inſequi uerea tur. nam ſi ubi ex Alexandri ſententia dixerunt, uniuerſales magis quæſtiones proponendas eſſe: per uniuerſalem quæſtionem, intellexiſſent diſiunctum terminis magis uniuerſalibus conſtans, quod ab Ariſtotele ſub problematis forma, ſed ordine magis uniuerſali perquiri

tur: rectè utiq; dixissent. id enim habet rationem totius, & etiam ordinem ī sua tractatione, dùm cùm antiquis disputat, insequitur, siquidem problema magis uniuersale proponit. Quinetiam numerū principiorum tradens primùm utitur terminis omni motui generationiq; communib. nempe priuatione ac forma. (nam primus terminus quem uocat priuationem tam motui habenti contrarium priuans, q; quòd reuera tale est, competit.) atq; ex ijs, materiæ primæ, quæ ad sui cognitionem, cùm sit imperfecta, exigit syllogismum spurium, ut supra quoq; monuimus: ac propterea eam tam Aristoteles q; Plato, ut notat Simplicius similitudine eorum quæ arte fiūt, patefacit. ¶ Patiuntur autem hoc idem quodammodo. ¶ Variè hunc locum interpretes enarrant, mihiq; uidentur ea quæ ab Aristotele penitus abhorrent adferre. Verùm ego ni fallor planiorem ueriorem q; sententiam propono; nempe, q cùm per similitudinem à sensu depromptam, nostram cognitionem ex confusis magis oriri docuisset: cumq; intellectus nostri motus duplex sit, ut monet primo de anima, nempe, definitio, & demonstratio: idipsum nunc per definitionem demostrare nititur. nam quod primùm nobis in definitione se offert, est definiti nomen, quod partes definitionis in se in confuso complectitur. Præterea, inquit hoc idem nomina, quæ scilicet significant definitum, patiuntur ad definitionem, quæ definiti partes distinctè exprimit atq; explicat. Dixit autem quodam modo, quoniam definitio habet actu partes, quæ in nomine definito, continētur in confuso. nam cùm animal audimus, in confuso substantiam animatam cognoscimus: sic cum circulus dicitur, linea una superficie contenta intelligitur. Atq; hæc definitio quid nominis uocari solet, quæ indistinctè scilicet id significat, quod definitio quid rei in scholis nostris appellata, in partes distinguit. Ad hæc, hanc uiam à confusis in cognoscendo progredientem, exemplo à pue-

ris desumpto confirmat, quòd eam ipsam nobis à natura quoq; insitam esse confirmat. Nam anteq; puerorum cerebrum à superuacua ac nimia humiditate exoneretur, ipsi omnes uiros patres: & omnes fœminas, matres nominant: At ubi intellectus eorum uegetior factus fuerit, nempe ubi imaginatio, superfluo à calore naturali exiccante humore absumpto, expurgata fuerit, discernunt, distinguntq;. Hæc igitur distinctio, ab imaginationis sensusq; repurgatione oritur, ubi scilicet superfluum humorẽ, ob quem, tum puerorum, tum pumilionum capita onerãtur, ut ea uix possint attollere, deposuerit. Atq; duo hæc exempla non ad eandem declarationem Aristoteles induxit, sed ut huius primæ quæstionis duo declararet. Primo siquidem exemplo explicat totũ ipsum habere partes, et q̃ prius cognoscatur q̃; suæ partes, atq; q̃ prima quæstio concludat duo opposita tanq; partes. Altero uerò exemplo declarat, modum cognoscendi primùm esse ab isto confuso, & postmodum partes ordine atq; distinctè perquirere; ut significet primùm res intelligi sub confusa cognitione, postmodum distinctè partem ipsius uerã per rões perqri debere. Atq; hæc mihi q dem, cui una Alexandri interpretatio satisfacit, aliorũ ineptijs, quas ne maiorem parerẽ huic loco obscuritatẽ. cõsutare nolui, reiectis, ad horũ uerborum explicationẽ satis esse uidẽtur. Cæterũ, cùm multi sint libri Aristotelis, præter eum qui de rerũ natura pertractet, auscultatorij & Acroamatici; nõ erit fortasse ab re, neq; inutile, expendisse, quare hic de auscultatione naturali inscriptus fuerit, perinde ac si sõlus esset acroamaticus. Verùm antea paucis explicemus quid sibi uelit hoc nomen ἀκροαματικός. Scire itaq; licet, duo esse hominum qui se disciplinis dedũt, genera. Vnũ, quod omnium artium ac scientiarũ benè quandã eruditionẽ, quam Aristoteles primo de partib. animalium παιδείαν appellat, persequitur, huic satis est, rerum multarũ

notitia;earumq; conclusiones, ac quasdam uniuersaliores causas cis tra ordinem nouisse,ueluti primo libro Ethicorum, & secundo pri mæ Philosophiæ,aliàs latius disputauimus. In huius gratiam ij à Phi losopho scripti fuerunt libri,quos ἐξωτερικούς nominãt,quiq; conc clusiones haudquaq; in primas causas dissoluunt. Cuiusmodi sunt pro blemata,ac quædam moralia. Alterum genus hominum est, quod pri mas rerum causas inuestigat easq; ἐπιστημονικῶς ac scientificè cog gnoscere desiderat: his conscripti fuerunt libri ἀκροαματικοί, q. conclusionum primas causas dissoluendo proponunt,& ordinem ser uant,eiusmodi omnes sunt,ut Ioanni quoq; Grammatico usum fuit, qui ab ipso philosopho in proœmio Meteorum enumerantur. Porrò li ber hic,quòd naturã,naturaliaq; principia indaget,quæ cognita sunt. longè omnium difficillima:iccirco,ni fallor,id nominis sibi retinuit,ut de naturali auscultatione inscribi mereretur: q. in eo tota philosophia potentia,ut loqui solemus includatur: Nec secundus à primo distrahi debet,ut græcis placet,quasi in primo de materia potius q. de alijs principijs,atq; in secundo de efficiente,uel de forma,magis q. de alijs pertractetur. nam uterq; eadem proponit,licet diuersa explicandi ra tione,ut antea diximus,& in primo materiam, in secundo uero for mam,quæ cum efficiente similitudinem obtinet, inuestigat. atq; id et sensit Auerroes secundo physicorum,cum dixit principia naturalia & naturam esse subiectum,hoc est, ea potissimùm hic considerari: nam reliqui motum,atq; ea quæ motui adhærẽt, explicant. Porrò duo adhuc fortassis hic examinanda restant, nempe, quod nam sit totius Philosophiæ subiectum; deinde quid sit illud quod primum se nobis cognoscendum offert, quod primum cognitum, & cognitio nem occurforiam nostri passim uocant, sit'ne illud uniuersale, an particulare? Verùm quia ipsemet Aristoteles subiectum in primo

de cœlo proponit, otq; id esse uidetur, quicquid in corpus coaluit, uniuersum scilicet corporeum eiusq; partes: propterea ad eum locum, tanq; ei quæstioni proprium reijciatur. Alterum autem, ex ijs quoq; quæ iam in enarratione proœmij docuimus patere satis puto. nempe confusum nobis primum occurrere. nec per confusum aliquod in notitia occurrente unum, est audiendum: sed quæstio magis uniuersalis ex sententia Alexandri, quod est disiunctum magis uniuersale termi nis scilicet magis uniuersalibus constans. id enim nobis primò inquirê dum se offert: Cæterùm instabis, si confusum magis uniuersale est id quod primò est inquirendum, prima Philosophia esset quo ad nos prima quoniam quærere, an ens sit unum uel multa, ad primum spe ctat Philosophum. sed dico, nomina illa communia, tanq; uniuersalia ac communia primum nobis innotescere, sed ea distinguì à prima Philosophia: q̃ sit scientia, quæ communia pertractet. non tamen ob id ipsa est nobis primùm nota, nam cognoscenda sunt illa, ob quæ nuncu pantur μετὰ τὰ φυσικὰ, quæ, non nisi rebus naturalib. cognitis per cipiuntur. Quòd si planius explicari cupis, quid sit quod in notitia uo cata occursoria, primum se offert: quamuis id ad hoc negotium minì me pertineat, q̃ Philosophus ea inuestiget, quæ primùm quæri de bent, tamen ut hac quoq; in parte tibi satisfiat, aio id quod primum in notitia ea fit obuium, esse concretum accidẽtale, quemadmodum, meo quidem iudicio, ut ad nœotericos descendamus, Heruæus rectius q̃ cæteri, animaduertit. id enim primum à sensib. intellectus recipit. sed ut uarium est interuallum magis minusq; distans: ita uarium quoq; est obiectum, quod primùm ab intellectu cognoscitur: non tamen potest excedere rationem concreti accidentalis. erit enim album quodpiam, aut nigrum, uel alio colore infectum, quod eminus à uisu, (utpote qui solus remota percipit,) apprehenditur. nam sub ratione alterius qua-

litatis

litatis, puta ut calidum, uel frigidum, uel gustabile, quæ reliqui sensus magis corporei sentiunt, non potest in distantia aliqua notatu digna percipi. solet præterea ab interpretibus hoc etiam loco quæri de regressu, ut utar illorum uerbo, quod ab Auerroe mutuantur, quam Aristoteles demonstrationem circularem primo posteriorum Analyticorum appellat. Quæ quæstio, & si nihil ad naturalem contemplationem spectare uidetur: tamen ut nihil desiderare possis, duo in ea examinabimus: unum an Peripatetici eiusmodi regressum admittãt: alterum, quid utilitatis afferat. Scire ergo licet, duplicem proponi à latinis cognoscendi uiam primam à posteriorib. ad causas quam inuẽtiuam dicunt, quod Aristoteles dixit, primo primæ Philosophiæ, à subiectis ad causas: alteram à causis ad subiecta, quam scientificam appellant, & iudicialem: illa, à subiectis inquã & effectib. ad causas proficiscitur Philosophus in secundo naturalis auscultationis, cùm inquit, Quædam sunt à natura, quædam propter alias causas. Dico igitur ad id quod primo loco quæritur, an eiusmodi demonstratio circularis apud Peripateticos concedatur: eam admittendam esse, in diuersis quidem demonstrationibus quæ per se procedunt; puta in demonstratione quæ fit ex forma ad materiam, quæ per se causæ sunt, ac medio carent. Verùm cõtrouersum est, ut sexto Phys. notat Auerroes, an in eadem demonstratione locum habeat, nempe an à causa ad effectum, & ab effectu ad causam progredi liceat. Cui respondemus, principia non esse primùm nota nobis, sed ipsa ex ijs quæ cognita sunt nobis inuestigamus: atq; hæc demonstratio docet causam, & eam esse huius uerbi gratia rei causam. Conditio porrò illa, quam habet Aristoteles primo Posteriorum Analyt. capite, de ipso scire quæ est, ꝙ impossibile sit aliter se habere: exquisitè intelligi nequit nisi à causis ad effectum, & contrà ab effectu ad causam regrediamur, ut disca

mus principia cum suis effectib. commeare ac regredi. Quod ubi cognouerimus, tunc nobis constat, fieri non posse ut hic effectus aliam habeat causam; dicimusq; eam esse causam huius effectus, & impossibile esse ut aliter se habeat. Quibus sic constitutis, cõmuni cuidam, eorum qui Metaphysici nuncupantur, argumento, cùm aiunt, si ex primo progressu id nanciscimur, quòd sciamus huius hanc esse causam: nihil prodesse demonstrationẽ à causa ad effectum, quippe quòd prior demonstratio id docuerit. huic inquam respondere licet, quòd ex utroq; regressu hoc accedit commodi, q̃ sciamus, ea inter se commeare, fieriq; non posse ut huius effectus alia sit causa, præter eam. Verùm non est ignorandum, quòd ut Themistius docet, & res ipsa loquitur, progressus à notis nobis ad nota naturæ, non dicitur demonstratio simpliciter, sed simul duo problemata dirimit: ac propterea inquit Themistius primo Posteriorum Analyticorum q̃ demonstratio simpliciter non accomodat se ad ingenij nostri captum. Quare ea in re Auerroes haud quaq; mihi rectè sentire uidetur. sed de his hactenus: reliquum est, ut ad id quod nobis propositum fuit, accedamus, & cuius gratia hæc præfati sumus: Nempe ut principia rerum quæ sint, excutiamus: ac siquid circa ea dubium obscurumue occurrit, dirimamus, explanemusq;. Quod ut commodius fiat, à materia ipsa exordiemur, quæ prima Philosopho nominatur.

DE MATERIA PRIMA, Cap. II.

PRincipium ac seminarium, ex quo omnia quæ mouentur, & infra cœlum sunt, constant, quòdq; fons & origo est motus, Philosophi materiam dixerunt, & subiectum, ex quo cùm insit, substantia per se oritur. Hanc materiam, ij qui Aristotele ætate fuere

superiores, ex rebus quæ natura constant, solam esse substantiam rati: omnem speciem ac formã, qualitatem nuncupabant. De hoc itaq; principio, quod materiam primã appellant, consilium est in hac nostra disputatiõe, inquirere, primùm, num sua natura sit substãtia ἀνυπόστατος; & quamuis subijciatur formæ, non tamen inde mutuetur ꝙ sit substanna. Deinde, quam unitatem habeat per se, ac natura sua, quæ à forma non proficiscatur. Deniq;, quomodo sit æterna, neq; unq; desectura, cùm interim causa sit, quare cætera cuncta, sint interitui mutationiq; obnoxia. His nanq; explicatis, omnis propemodum ambiguitas, quæ de materia proponitur, è medio tolletur. Ac primùm inuestigabimus, num sit certa aliqua natura, quæ communi uocabulo substãtia essentiaq; nominatur. Eiusmodi sanè esse quamplam Aristoteles nulla certiori ratione demonstrari, septimo primæ philosophiæ contendit, q; eo quòd inter cætera substantiæ proprium est: nempe subijci contrarijs, ijsq; per uices efformari, quippe si eius natura esset qualitas, uel dimensio, multa sequerentur absurda. nam primùm, ut Philosophus dicere consueuit, passiones à substantijs separarentur. uel in principijs in immensum progrederemur, neq; esset primum aliquod, quod omnium esset quasi fundamentum. nanq; una qualitas alteri non inest, nec una alteri substernitur. nanq; Ar. 4. metaphy. dixit accidẽs accidenti non inesse: sed cùm qualitates unũ subiectum sortiantur, illi inhærent illudq; informant. Ad hæc, substantiæ ac corpora sensilia materia, ceu partæ constant: parsq; essentiæ, essentia substantiaq; est. non enim coalescit substantia ex ijs, quæ substantiæ naturam non sapiunt. Sunt. n. habentq; suam essentiam composita ex ijs, quib. constantur. Materiæ porrò natura simplex est, quæ omnibus quæ natura sunt, ac fiunt, subycitur; cùm ipsa interim nihil habeat, quod sibi substernatur, atq; id quod res. cùm abolentur, abeunt; cumq;

gignuntur, inde tanq; à primo subiecto exoriuntur. est autem ipsa naturalib. mutationib. apprimè necessaria. nam nisi ut primum subiectũ mutationib. subijceretur, nullus esset rerum aut ortus, aut interitus. est. n. omnium Philosophorum consensu confirmata sententia, q; subiecto nullo præsupposito, res nec orirentur, nec occiderent. Itaq; cum materia sit substantia, quæ necessariò præexistit, ac mutationib. speciebusq; subijcitur, quæ per se causa est, ac compositæ substantiæ per se pars, in dubium uenit materiæ natura & essentia, an scilicet inter entia sit numeranda, ipsaq; sit ἐνεργείᾳ, quod est actu? hoc est, an materiæ natura sit actu nec ut sit, mutuetur à forma, sed habeat hoc per se & sua natura. Verùm hic nodus facilius dissoluetur, ubi prius quid per materiam intelligimus, explicuerimus.

QVID SIGNIFICET MATERIA & subiectum. Caput. III.

MAteria, & subiectum, cùm non sint uulgi sed Philosophorũ peculiaria nomina; operæpreciũ est intelligere, quo sensu apud Peripateticos in usu sint. Rerum quæ sensuum iudicium effugiunt, & ratione cognoscuntur, naturam; haud aliter melius ac exquisitius comprehendimus, q; eorum, quæ sub sensum cadunt abnegatione. Hac sanè uia Aristoteles, cœli substantiam, nec grauem esse, nec leuem, neq; oriri aut interire: ad hæc neq; incalescere, aut aliquam perturbationem eam qua quæ sub cœlo sunt, & materia compacta, afficiuntur, perpeti cognouit. Quinetiam eadem fermè methodo substantias à materia seiunctas, Deum inq; ac intelligentias non moueri, sed impartibiles æternasq; esse intellexit. Simili quoq; Philosophãdi ratione ac uia, materiæ notitiam indagauit; propositione scilicet ac si-

militudine earum rerum quæ arte fiunt, & omnium ſpecierum negatione. Siquidem ſimilitudo explicat, quomodo ea ſe habet ad rerum mutationes: uidelicet ut lignum, ad artis formas. negatio uerò eius naturam exprimit, nempe, q̃ nullam propriam formam poſſideat, ſed omnes aliquandiu in ea quaſi hoſpitentur, & peregrinas quaſq; ſuo gremio excipiat. Sua nanq; natura omnium capax eſt, nec illa peculiari propriaue forma, circumſcribitur. Quinetiam ſimilitudo opus eius quod in rerum natura exercet, declarat: negatio uerò naturam ac ſubſtantiam eius, quæ è regione formæ opponitur, aperit. Hinc fit, ut tribus modis ab intellectu apprehendatur. primùm ſimilitudine ipſam omnibus mutationibus priorem eſſe, eſſeq; ſubſtantiam, quæ innumeris formis, ac ſibi mutuò oppoſitis, quarum hæc illam deſtruit ſubſternatur. Deinde, ut formæ à qua perfectionem, finem, ac complementũ nanciſcitur ſubeſt, & ut eſt compoſiti pars, atq; ab alijs materiæ portionibus ſecernitur. Poſtremò, ut caret certa forma, neq; ab ulla determinatur. & hac ratione in rebus non reperitur, ſed tantùm mente concipitur, dicitúrq; ita una, omnium formarum negatione, & ut noſtri loquuntur, una priuatiuè. Materia igitur, ut nunq; à forma ſeiungitur nec à potentia alteram recipiendi, ut ſubiecta formæ, ſubiecti nomen ſortitur: ut uerò alia quapiam forma priuatur, quam recipere potens eſt, materia Philoſophis nominatur. Hinc itaq; diſcere licet, qua ratione ſubiectum, & qua materia nuncupatur. Nolim tamẽ te ignorare Ariſtotelem optimo conſilio ipſam potius dixiſſe eſſe ſubiectũ, ex quo res fit, q̃ ex quo exiſtit. ſiq̃dẽ per formã res eſſe uidetur; at per materiam gignitur ac fit, perpetuisq; agitatur mutationibus, & oritur ac interit. Ad hæc, ut ſupra quoq; monuimus in primo auſcultatiõis libro Ariſtoteles tractat de rebus naturalibus ut ex his principijs fiunt, & non ut ſunt. Verùm his dictis haud leuis ſe inge-

vñ difficultas, quòd cùm materiam uocemus subiectum, quia formæ subditur, cùmq; corporibus naturalibus subiecti nomen adaptemus, dum ea motui, qualitatibus, ac dimensionibus subiici dicimus: nihil inter materiam, ut formæ substantiæ subest; & corpora, ut qualitatibus & dimensionibus substernuntur, discriminis intercedere uidetur. Cui sic satisfaciendum puto, materiam primam fieri subiectum à forma, sua uerò natura esse, ut aiunt, potentia: at corpora quæ qualitates & dimensiones recipiunt, cùm sua natura subsistant actu; ut loquimur, habeant; haudquaq; fiunt qualitatum ope, substantiæ, quin contrà potius, per corpora qualitates subsistunt, & sunt. Quòd si obijcias mihi, saltem dicitur corpus subiectum qualitatis, ubi aduenit ea: Igitur fit subiectum, simul atq; qualitas corpus informat: quia antea in potentia erat ad susciendam qualitatem: non aliter q; materia prius q; formam recepit, potens, aptaq; nata ad recipiendum: at postq; recepit, iam formæ subiectum & fundamentum dicitur. Huic responderi potest, materiam primam esse in potentia essentiali; quoniam habet facultatem recipiendi essentiam ac substantiam quæ species, ἐντελέχεια ac materiæ est perfectio: at corpus naturale esse in potentia accidentali nuncupata dicitur, habetq; essentiam antè q; formatur. Quare corpus, ubi qualitas uel dimensio accessit, earum fit subiectum propriè ac uerè: Verùm materia non modò appellationem subiecti à forma accipit sed res quædam perfecta euadit. Atq; iccirco nobiles Philosophi dixerunt, & præcipuè Alexander in suis quæstionibus naturalibus, cùm subiecti ratio non conueniat materiæ, nisi formam possideat, quemadmodum Themistius quoq; sensit, formam substantiæ non esse in materia: ueluti in subiecto: quoniam ita significaretur, formam esse in aliqua re perfecta, quæ illi subijceretur, non secus q; corpora perfecta substernuntur aduentantib. qualita

tibus: sed qualitates uerè dicuntur esse in subiecto, quoniam insunt corpori perfecto, rei inq; naturali. forma autem substantiæ est in materia, perinde atq; in subiecto à se facto; atq; ita materia dicitur subiectũ ex quo fit res, parsq; rei iã factæ. Sũtq; materia & forma se inuicem iuuantes causæ, quas concausas nominamus: q; una alsq; altera, nec esse, nec suum opus absoluere queat. Per formam itaq; substantiæ, materia sit pars compositi, & subiectum: sed sua natura est potentia, & materia, Atq; hactenus nomen materiæ, ac subiecti sit explicatum.

AN MATERIA, CVM SIT OMNES formæ potentia, nullamq; sibi uendicet propriam, sit substantia actu. Cap. IIII.

PHilosophus materiam ad formã se habere dixit ut lignũ ad lectum; atq; ita innuit ipsam esse in potentia ad formam: Verum tamen substantiam esse omni forma carentem docuit in libris primæ philosophiæ, per negationẽ omniũ eorũ, quæ sunt ĩ aliquo genere perfecto ac absoluto. Ex quib. cõstat, cùm sit subiectũ omniũ, & ut iam diximus, in potentia ad oẽm formã, eam esse substantiã. Cæterũ, hic statim quæri põt; an, cũ sit substantia, primũ principiũ, & rerũ oĩum per se causa: sua natura & essentia, nihil à forma mutuãs, sit ἐντελέχεια & actus? Siqdẽ id nõ caret ratione. nã cùm à priuatione lõgè differat, cùmq; nõ sit aliqd à mente fictũ, uerùm oĩum rerũ origo æternáq; causa, prior forma, & ĩ omni transmutatione præexistẽs, licet in potentia sit ad perfectionẽ; nõ tamẽ est in potentia ad suũ esse, hoc est nõ est potẽtia ad ipsammet materiam. quãdoqdẽ si esset materia potẽtia ad hoc ut sit materia, materia nõ esset materia. quoniã id quod ẽ in potentia aliqd, nõ est illud; ueluti cũ dicimus Socratẽ esse ĩ potentia, nõ est tunc Socrates actu. Quin & aliud incõmodum id secũ adfert,

q materia esset ad scipsam in potentia. est enim necesse, ut quicquid est in potentia, materiam præsupponat, ueluti primo Physicorum de monstrauit Philosophus. Deniq; materia non esset, quod tamen asseruimus, simplex. nam quod fit quodq; est in potentia ut fiat, compositum esse sexcentis locis Aristoteles docuit. Sunt non uulgares Philosophi, qui hæc cohærere non posse contendunt; nempe, esse in potentia ad omnem perfectionem, & sua natura esse actu. nam esse actu, aliquam perfectionem indicat. Quare cum sit in infinitum imperfecta, & ad omnem perfectionem potentia, nullus illi (aiunt) actus sua natura competit, sed omnem à forma mutuatur. Itaq; ut hæc controuersia, quæ diu Aristotelis interpretes torsit, sedetur: opus est, ut materiæ naturam & quo pacto cum forma concretum componat, expendamus. Ac primùm sumendum est id, in quo omnes Peripatetici consentiunt, nimirum materiam non esse à Deo factam. Ita enim ex nihilo esset producta. Verùm fit à Deo, quia ob cœli motionem generationes corruptionesq; rerum sunt continuæ, atq; ita motu cœli perpetuò fit in actu, nõ tamen substantia eius fit, sed æterna est, ut Aristoteles sub finem primi Physicorum docuit: & sua natura ad formam appetitione quadam ac impetu trahitur, ut quoad eius natura patitur, Dijs assimiletur. Est igitur Deus, materiæ causa efficiens ac finis. Finis quidem quoniam ad formam, tanq; ad bonum atq; perfectiõ, & per quã essentiam, ac pulchritudinem nanciscitur, summa propensione ducitur. efficiens uerò, quia perpetuo motu, eam in continuas generationes, & interitus conjcit. Hinc colligas materiam, utpote æternam, & non productam, non esse in potentia, sed actu. Est ergo semper ĩ actu materia, atq; existit. Sed cùm sit seminariũ, & chaos, unde cuncta agentium naturalium ope, in lucem prodeunt, sitq; potentia omnia, ordine caret, quem particularium causarum mouentium

impulsu,

impulsu, quæ eam ad hanc formam potius suscipendam q̃ illam dirigunt, postea acquirit. Cæterùm agentia ea, ob cœli motum, ac potissimùm solis incirculo obliquo, à materia abscedunt accedunt́q;. quò fit, ut cùm proprius accedunt, hanc formam gignant: cùm uero longius abeunt, illam & priori interdum contrariam generent. Existit itaq; materia in actu & in potentia: Verùm ut ad diuersa comparatur. nam ut nunq̃ gignitur, nunq̃ est in potentia, ut sit materia; sed quæ semper in eius gremio diuersas formas recipiendi facultas reperitur, propter suam indeterminationem ut ait quarto de Generat. animal. Aristoteles, non est actu. Atq; hoc est, quod Græci interpretes significarunt, cùm dixerunt materiam ἐνεργείᾳ ὑπάρχειν. hoc est actu existere: q̃ sit ingenita, & esse suum actuale, ut ita loquar, quod sua natura obtinet, illi à forma non communicatur. quoniam ut sit ingenita, & substantia, & subiectum formæ; necesse est ipsam existere, quod idem est, ac si dicas, actu esse. Existit tamen semper cum forma, à qua nunq̃ neq; secundum suam essentiam neq; secundum rationem (ut materia) separatur. nulla namq; ratio perfecta, ueram materiæ naturam explicat, nisi unà cũ actu intelligatur. Cæterùm cognoscere materiam, ut substantiam, imperfecta est, confusáq; cognitio, ut quæ sub nomine amplissimo apprehenditur. Et quamuis nunq̃ forma spolietur, semperq̃ sub forma subsistat habet tamen aliud quippiam, quod forma, & si ipsa materiæ sit perfectio & ἐντελέχεια, ad quam tanq̃ ad suum finem propendet, illi non largitur. nam materia per se formæ subijcitur, & forma citra materiam non subsistit, multoq; minus quod ex utraq; coagmentatur & concrescit. Sunt itaq; sibi mutuo causa, forma enim per materiam subsistat, & materia formæ ope perficitur ac absoluitur. Et quod inde concrescit à materia, corpus & dimensiones; à forma uerò actum atq; perfectionem

nanciſcitur. His ſic explicatis, haud erit, ni fallor, difficile nodos omnes diſſoluere. nam cùm dicitur, materiam actum omnem habere à forma: id uerum quidem eſt, hoc ſenſu, q̃ mutuetur omnem perfectionem à forma; ſed quòd ſemper actu ſit materia, id non habet à forma, licet ſit cum forma. nec illud eſſe, eſt perfectio certa & propria, ſed quendam exiſtendi modum denotat in omnibus ſubſtantijs, quas uiens non eſt commenta, quæ'ue non ſunt in potentia ut ſint, quomodo dicimus Platonem anteq̃ fiat, eſſe in potentia ut fiat. hunc actum quidam non imperitè, ut uidetur, actum entis, uel præſentiæ appellarũt. Omne enim ens quod præſens eſt, non autem præteritum aut futurum, hoc habet, ut de illo fieri poſſit enunciatio, ut dicunt de ſecundo adiacente & binaria. Et licet hoc eſſe materiæ ſemper coniungatur cum forma, non tamen ab ea actum accipit. Porrò cum dicebamus, eam eſſe infinitæ imperfectionis, id ita intelligebamus, q̃ inter ea quæ exiſtunt nihil ſit illa imperfectius, idq; ut diximus ex Ariſtotele, ob ſuam ἀοριστίαν & indeterminationem, q̃ ſcilicet nulla forma propria circumſcribatur, & ob id ad aliud refertur, eſtq; τῶν πρός τι; attamẽ ut eſt ſubſtantia, & ſi imperfecta, non ſignificat habitudinem. Quare id quod latinos diu torſit, nẽpe quòd ut forma omnem imperfectionem ſortitur à materia, atq; omnem patiendi rationem ab eadem mutuetur; ita omnem actũ materia à forma accipiat: ex ijs quæ iam diximus intelligi poteſt ueriſſimum eſſe, q̃ materia formæ largiatur omnem imperfectionem; & contrà omnem perfectionem à forma accipiat materia: ſed actu exiſtere, non eſt aliqua perfectio peculiaris ac determinata, uerùm omnibus quæ à mente non ſunt confecta, quæq; præſentia ſunt, conuenit; de quibus enunciare poſſumus ea eſſe, ut materiam eſſe. hæ autem enunciationes de præteritis, aut de futuris, quæ nõ ſunt, efferri nequeunt. Ex quo &

aliud dilui potest cũ obijcitur, q cũ in Deo opt. Max. sit omnis perfectio, & materia sit rerum fax ac recrementum, in qua reperitur omnis imperfectio: nullum actum posse de ea affirmari, nam & si materia, ob suam indeterminationem ut iam sæpius monuimus, nullũ actum, hoc est nullam perfectionem obtineat, non est tamen illi negandus actus substantiæ præsentis. quandoquidem, si hoc iterum infacias, esset omnino eadem cum priuatione: quod ab Aristotele libro primo Physicorum exploditur, sic siquis adhuc inflet, q si de materia actũ aliquem asserere liceret, qui sua natura illi conueniret: in concreto ac composito duo essent actus, materiæ scilicet primæ, & forma. Respondendum est, q cùm sint duæ partes in composito, duæ quoq; imperfectæ substantiæ in eo reperiuntur, quæ unam substantia integrã absoluunt, & concretã substantia, à forma, specie, quod quid erat esse, ac unitatem accipit: à materia uerò habet q dimẽsionib. constet, & diuidi possit: quæ utraq; corpus sensibile faciunt. nam nisi forma materiã informaret, & materia formæ substerneretur, nullus sensus de passionib. ac affectionibus quæ in composito percipi untur, iudicium ferre posset. Sunt igitur in cõposito duæ substantiæ, & duo actus imperfecti: quæ ut partes, dicuntur esse in potentia. tum enim est illud, quod uerè dicitur esse actu. Sed ut forma & materia inter se cõferũtur, forma dicitur actus et ἐντελέχεια; et materia potẽtia: cõcretũ uerò, ẽ ĩ actu. Materia ergo est actu, nõ tñ sua natura, aut actus ẽ, aut ĩ actu. Quapropter aliqñ Philosophi dixerũt, materiã ĩ cõposito esse ĩ potẽtia, et formã ĩ actu. ná ratio essendi, ẽ à forma; & subsistẽdi, à materia. Atq; id uoluit Auer. secũdo Physicorũ cũ inqt, materiã primã esse in se parabilẽ à forma. nã si à forma ait, se pararetur, id quod sua natura nõ ẽ in actu, esset ĩ actu perfecto. Eodẽ ferè pacto intelligi debet Aristotelis sentẽtia libro quinto Physicorũ

ubi hꝫ, quod gñtur nõ ẽ, et quod mouetur ẽ. perĩde ac si diceret quod mouetur est in actu completo, ipsum scilicet compositum, cuius essentia ex materia & forma coaceruatur: quod autem generatur, non est in actu perfecto sed subiectum. quod quidem est in potentia ad perfectionem, fit per generationem substantia perfecta. Hinc liquet ꝙ cõposita substantia, omnes proprietates, quas Aristoteles illi in libro prædicamẽtorum tribuit, à partibus sibi uendicat: licet unam habeat, ut est substantia perfecta, nempe de alio non dici, nec alteri inesse. item non habere contrarium, quod tamen à materia mutuatur. nam non recipere magis & minus, insequitur hanc proprietatem, non habere contrarium. Non enim ut alij affirmarunt, non habere contrarium, à formis nanciscitur. quippe formæ elementorum sunt substantiæ & contrariæ sibi inuicem Habet & aliud à materia peculiare, ꝙ cùm una & eadem sit, contrariorum fiat susceptrix. Verùm ut huic nostræ dubitationi iustum finem imponamus, colligatur ratio qua materiã, quæ est substantia actu, subsistere, uel ut Greci loquuntur, ὑπάρχειν demonstremus. Omnis qualitas, & omne quod aduenit, omnisq; passio quæ est in actu, requirit actu subiectum, ut primo de generat. docetur ab Aristotele; alioqui passiones essent separabiles à subiecto. siquidem ipsæ essent in actu, & subiectum non haberent in actu. Sed generatio est passio materiæ primæ, ut Aristoteles definiuit & materia est subiectum immediatum in generatione. ergo ipsa erit in actu, alioqui non fieret generatio ĩ actu, si subiectum eius esset pura & absoluta potentia. Hæc ratio satis euidens est, si Aristotelis uerba inspiciantur primo de generatione, ubi inquit, ꝙ materia sit subiectum primum generationis. Atq; hæc de actu materiæ quod ad te exercendum spectat, satis in præsentia sint.

DE POTENTIA ET MATERIAE Indeterminatione. Cap. V.

OPortet prima naturæ principia in omni mutatione semper firmum manere & unum ab alio, nisi mente & ratione seiungi ne queat. Semper enim materia cum priuatione & forma coniungitur. nam cùm iam formæ alicui subycitur, habet priuationem formæ, quam materia potest recipere. cuius absentia, cum aptitudine ad illam recipiendam, dicitur priuatio. Itaq; semper unà permanent materia cũ priuatione futuræ formæ quæ scilicet potest fieri & generari. Cæterùm hic oboritur dubitatio, si materia semper habet formam, semperq; priuationem formæ uenturæ & gignendæ, cur eius notio explicetur per potentiã, non autem per formam uel priuationem? Præterea, illa potentia quæ aduenientę forma abscedit uidetur esse accidens in materia. nam si esset eius essentia, & ut loquimur passim eius quidditas; discedente potentia, materia quoq; aboleretur, contrà q; sentiunt Peripatetici, qui æternam eam esse asserunt. His accedit, q; si potentia est in materia per priuationem, cùm priuatio sit accidens in materia, quoniam adest & abest ab ea forma uerò per se sit in materia; uidetur per formam potius q; per potentiam natura materiæ esse declaranda. Deinde potentia significat habitudinem ad actum, ut sæpe docuit Aristoteles: habitudo autem habet suum locum in prædicamento ad aliquid, at materia est substantia: quo pacto igitur per habitudinem, substantiæ ratio redditur? Huc accedit q; cùm tria statuat cuiuscunq; mutationis principia, priuationem, materiam, & formam, cur priuationis loco non posuerit potentiam, cum potentia priuationem connotet? Postremò & hoc in dubium uerti potest, an, si anima extrinsecus accedit, materia ad illam esse dicatur in po-

tentia? Vt autem his quæ ſtionibus ſatisfiat, & nullus poſthac reliquus ſit dubitandi locus, quatuor prius, quæ de materia dici ſolent, nō ſunt ignoranda. Primum, materiæ ſubſtantia ac natura, q̄ nulli actui ſit addicta, ſed ad omnem ſit indeterminata: ac propterea tertio Phyſicorum dixit Philoſophus, eandem eſſe rationem infiniti, & materiæ; ſic ſecundo primæ philoſophiæ uocat materiam infinitum quoddam. Quinetiam uolens hāc indeterminationem innuere ſeptimo eiuſdem primæ philoſophiæ, inquit, materiam non eſſe nec quid, nec quale, nec quantum; ſed potentia omnes actus. Atq; eam ob rem, ut ſupra quoq; monuimus, eius ſubſtantia ac natura negatione comprehenditur. Hæc ſanè indeterminatio, nunq̄; ad finem perducitur nunquāq; deficit, nec adueniente forma deſinit: ac propterea primo Phyſicorū dixit Ariſtoteles, eam ſecundum potentiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem: hoc eſt ſua natura, ſuaq; indeterminatione nunq̄ de fecturā, ob id ſcilicet, q̄ formæ, quas recipit, certo numero non contineantur, ſed infinitæ ſunt, ad quas naturali quadam propenſione & appetitione fertur, quasq; certo tempore boſpitio uelut excipit, ipſis illis ſubſtrata, non tamen citra ordinem. nam omnium primæ accedūt elementorum formæ, quæ ſemper in materia inſunt, ſaltem ſecundū ſuam totalitatem, ut ita dicam, & ὁλότητα. quamuis enim hæ ſibi inuicem opponantur ſintq; ſecundum partes generabiles ac corruptibiles; attamen ſecundum ſuam totalitatem, nunq̄ deficiunt. deinde, per has formas, ubi ſibi inuicem permiſcentur, materia alias recipit. Illud quoq; non oportet ignorare, q̄ priuatio, quæ ita appellatur, nihil aliud ſit, niſi formæ abſentia, cum potentia determinata ad eam ſuſcipiendam atq; hæc priuatio, ut reſpicit ſubiectum, dicitur imperfectio; quoniam eſt carentia perfectionis. Eſt autem hoc, priuari forma, ambiguum. Siquidem, poſſumus intelligere, materiam ſub inde-

terminatione illa priuari forma determinata, ac certa: quam priuationem quidam potius potentiam remotam appellant, quæ ab æterno est in materia, & sua essentia. atq; ob id interdum dicunt Philosophi, eam esse in substantia materiæ. Deinde, licet dicere materiam priuari forma quam iam habet, q̃ scilicet eam amplius recipere nequeat: quoniam non datur regressus, licet id senserit Pythagoras. atq; hoc est quod dixit philosophus in prædicamentis, q̃ à priuatione ad habitum non est regressus. ẽ tamen loquutio illa impropria, & mihi nũq; arrisit. Dicitur postremò priuatio, carentia formæ cum proxima habitudine ad eam recipiendam, quæ concomitatur formam contrariam qua materia perficitur fitq; causa, ut altera contraria priuetur. De hac priuatione, multa Philosophus pronunciauit; nempe, non esse ens per se: accidere materiæ: esse terminum à quo incipit generatio, & ad quem terminatur corruptio: esse principium per accidens: eius causa materiam esse generabilem & corruptibilem. nam materia, cùm propter priuationem sit imperfecta, appetit formam. Atq; hæc omnia exquisitè & accuratè sunt explicanda. Non est ergo priuatio ens per se, nam ratio priuationis est absentia determinatæ formæ; quæ accidit materiæ propter aduentum formæ contrariæ. atq; ea forma perficit materiam, cũ dispositione ad suam oppositã. puta aliquod calidũ, (ut res exẽplo declaretur,) est potẽtia frigidũ. nõ quod ẽ potentia dulce, põt recipere frigidũ: sed quod est actu calidũ, est potẽtia frigidũ. Hæc tamen potentia uaria & multiplex est, non secus q̃ actus. De hac facultate intellexit Philosophus tertio Physicorum, cũ inqt, si eadem esset potentia sanitatis & ægritudinis, idẽ esset sanitas & ægritudo. Priuatio igitur de qua in præsentia fit sermo, significat absentiã cũ proxima dispositione ad formã cõtrariã; atq; ob id est per se nõ ens: deinde, dispositionẽ et potentiã ad determinatã formã. Ter

tio, quia priuatio cõcomitatur formã cõtrariã, iccirco dicitur accidere materiæ, & denuo adesse & abesse: est tamen cuilibet mutationi necessaria, ceu terminus à quo uel ad quẽ. Quoniam in omni mutatione opus est carentia formæ, alioqui ad illam non esset mutatio. nihil enim mutatur ad id quod obtinet. Necessaria est etiam forma opposita, uel aliquid quod oppositum includat. siquidem omnis mutatio est, uel ex oppositu ad oppositum: uel ex media, quæ oppositarum est particeps, atq; ex ijs concreta: opus quoq; est dispositione mediæ ad formam. Deniq; necessariò requiritur dispositio & potentia immediata & disposita ad formam: quoniam formæ naturales determinant sibi materias proprias in quibus fiant & sint, & permutationem subiecti oriantur. Hoc itaq; sensu priuatio materiæ accidit, dicitur q; ita necessaria, atq; opus esse ut in omni mutatione præsto sit. Hac quoq; ratione asseuerare licet, priuationem esse terminum per se & primò: sed generationis & geniti principium & causam per accidens, magis tamen geniti, q; generationis: quoniam materia per mutationem fit pars compositi, quod gignitur: priuatio uerò, non est elementum nec pars compositi, ut materia: sed in generatione, quandiu ipsa non absoluitur, semper intelligitur aliqua adesse imperfectio, atq; ita aliqua priuatio. Postremò Philosophus primo Physicorum inquit: φθείρεται δὲ καὶ γίνεται, ἧι μὲν ὡς, ἧι δὲ ὡς οὔ. ὡς μὲν γὰρ τὸ ἐν ᾧ, καθ' αὑτὸ φθείρεται. τὸ γὰρ φθειρόμενον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις. ὡς δὲ κατὰ δύναμιν, οὐ καθ' αὑτό, ἀλλ' ἄφθαρτον, καὶ ἀγένητον ἀνάγκη αὐτὴν εἶναι. quod est, partim uero interit, partim non. nam quatenus est id in quo, secundum se interit; quod enim interit, in hoc est priuatio: quatenus autem potestate est, non per se: sed necesse est incorruptibilem esse, nec oriri. Hæc philosophus. Ex quibus patet, quo modo materia aliqua ratione incipere, ac desine

re di

re dicitur. puta ratione priuationis, quæ est in subiecto ipsiusq; materiei, quæ eadem est cum priuatione, quamuis ratione & notione differant. nam ut Simplicius annotat, materiæ potius q̃ formæ Philosophus corruptionem tribuit; ꝙ forma sit in materia, ueluti in subiecto. Id tamen mihi minimè arridet quandoquidem priuatio & generatio magis debet tribui enti, q̃ non enti. Siquidem non ens impropriè dicitur interire & gigni. Ac cùm docet per priuationem res corrumpi, Intelligit formam aboleri. nam forma contraria in causa est, ut materia priuetur alia forma, ꝙ ĩ eodem subiecto simul esse nequeant. Per priuationem igitur, intelligi debet dispositio proxima, (quam potentiam propinquam passim uocamus.) & forma opposita, quæ inest ipsi materiæ, quaq; priuatur, dum altera forma gignitur. alioqui Philosophus parùm propriè fuisset locutus. Itaq; propter ipsum non esse quod inest materiæ, eam corrumpi, & quoquo modo aboleri dicimus: quod tamen potius nuncupatur priuatio, quoniam mutationes fiunt, propterea ꝙ materia non habeat formam, ad quam mutetur, nam si haberet, non mutaretur. Hinc iam patere quoq; arbitror, cur dicant philosophi materiã per priuationem appetere formam. nam ob suam imperfectionem appetit perfectionem: quoniam ob suam indeterminationem ut diximus, nullam peculiarem obtinet formam, habetq; ad determinatam ac propriam, puta leonis uel capræ, impetum atq; appetionem à priuatione: & ut desinit priuatio, ita deficit & huius formæ appetitus Est nihilominus materia sua natura, quam per esse in potentia Aristoteles exprimit, (quod nihil aliud est, q̃ materiæ indeterminatio, quæ nunq̃ incipit aut desinit.) æterna. Quòd si instabis, in materia quampiam esse formam perfectissimam, puta hominis, in quá omnes formæ continẽtur, neq; utitur organo. Respondeo, formã esse finitam, tum à materiã, tum ab agente: à materia quidem, quoniã

certo tempore eam hospitatur; ab agente verò, quoniam in ui seminis non est potentia producendi infimam formam in perfectione, quæ tamen aliquo intrinsecus corrupto desinit. atq; ea est temperies, quam complexionem quoq; dicunt, cuius ope forma in materia recipitur. atq; hæc temperies contrarium habet. & quamuis non utatur corporis particula loco organi, est tamen in subiecto & quicquid operatur per obiectum corporeum operatur, quandoquidem nequit operari citra imaginationem, ut in libro de mente humana docuimus. His sic explicatis, quæ Aristotelis mentem aperiè proponunt, facilè erit dubitationibus respondere. & primùm, cùm reuocatur in dubium, quare per potentiam materiæ essentia declaretur: dicimus, q̃ cum à natura sit eius ratio perpenditur, ea consideratur per suam imperfectionem & indeterminationem quam habet: atq; eius ratio ac quiditas significat habitudinem ad formam, & hoc modo refertur ad eam, tanq̃ ad suam perfectionem & bonum. atq; hæc habitudo proficiscitur ex substantia materiæ, & terminatur ad formam, tanq̃ ad concausam, & finem, cuius gratia à natura est producta. Verùm prior est habitudo ad formam, ut ad finem, q̃ ut ad concausam. neq; est absurdum, ut sit habitudo imperfecti ad perfectum, eo modo quo esse potest; uelut dicemus, ubi de causa finali disputabimus. Quare in hac descriptione materiæ, forma ipsam ingreditur, ut terminus, cuius gratia à natura est instituta. Nec dicimus hanc relationem ac habitudinem esse à mente efficiam, sed è natura materiæ oriri. nam quamuis mens faciat, ut ipsa sint actu relatiua: utraq; tamen est imperfecta substantia, & altera, puta materia, pantur per essentiam; reliqua verò, nempe forma eam perficit. atq; ita uerum sit quod dixit Aristoteles, q̃ potentia cognoscitur per actum & actus per se. Porrò cùm obijcebatur, quòd potentia desinat: dicendum est, in materia duplicem

esse potentiam, alteram quæ significat imperfectionem, & ab Aristotele per negationem describitur, quæq; perennis est, nunquamq; defectura: alteram, quæ ex priuatione determinatæ formæ oritur, & hæc quemadmodum & priuatio, materiæ accidit, desinitq; desinente priuatione: sed per hanc haudquaq; naturam materiæ primæ describimus, uerùm immediatæ & peculiaris materiæ rationem asserimus, quæ ad unam tantùm formam destinatur. atq; hæc potentia & materia, deficiente forma, deficit, ut aliàs sæpius demonstrauimus. Ex his solui potest & alius nodus, quare desinente forma, desinat materia, quæ erat pars compositi, unàq; priuatio ac forma opposita deficiat. Sed ut rem planius intelligas, operæpreciu est nosse, q; per formam, quæ noua aduenit materiæ, desinat priuatio, illaq; potentia, quæ per priuationem babebatur. Cùm uerò ea forma quæ iam adest materiæ, aboletur: materia quoq; quæ compositi portio erat, interit, desinitq; esse concausa cum ea formæ. Verùm adueniente alia, fit compositi pars, & respectu formæ, est concausa. Nam quanq; materia semper est concausa, cum forma, parsq; compositi: non tamen unius ac eiusdem compositi est pars, similiter nec eiusdem formæ est concausa. atq; hæc est Alexandri sententia libro primo de Anima. Hinc aliud quoq; patet, (quod plærisq; etiamnum perobscurum ac difficile habetur,) quare nullum æternum, ut est æternum, pars sit corruptibilis. quoniam materia prima, quæ æterna est, ut est pars elementi, puta ignis, desinente forma, desinit esse pars compositi: non tamen simpliciter, sed huius compositi. hoc enim sensit Aristoteles primo de generatione, cùm inquit. materia aliquo modo est eadem, & aliquo non. fit siquidem per formam in actu, & pars compositi, hocq; à forma mutetur, alioqui sua natura est potentia pars: & desinente forma,

sua natura est potentia pars: & desinente forma, quicquid ab illa mutuũ accepit, deperit. Cùm uerò dicebatur, per formam potius declarandã esse naturam materiæ, q̃ per potentiam aut priuationem. Respondemus, id uerum esse, quatenus forma est terminus à quo omnis materiæ appetitio dependet, cuiusq; gratia à natura ordinatur. Ad hæc, ad id, quòd materia, quæ est substantia, esset in prædicamento ad aliquid respondetur, q̃ licet habitudo, materiæ non conueniat ut est substantia, sed ut alteri confertur: tamen tria illi congruunt, nempe esse actu substantiam, ut primum cognoscitur: esse habitudinem, ob suam indeterminationem, quam habet ad formam: & demũ priuatio, certæ formæ quam hêt ad formas; atq; ob hanc, materiæ est sentia haudquaq; interit, neq; habitudo ad formas: licet potentia ac priuatio certæ formæ deficiat, ut diximus. Nec inde sequitur, ergo esset relatiua, aliud enim est, esse alicuius, & esse ad aliquid, materia est alicuius, quia est in comparatione ad formam. non tamen dici debet ad aliquid, nisi denominatiuè, ut multi asserũt. atq; hoc pacto Aristoteles dixit secundo Physicorum, materiam esse ad aliquid: quia est determinata ad formam, tanq; ad suam perfectionem. Semper enim, ut ait idem Philosophus, octaua eiusdem, imperfectum desinatur ac determinatur ad perfectum. Cùm uero quærebatur, quare inter principia, potentia loco priuationis non enumeretur: dicendum puto, q̃ priuatio significet alium terminandi, & principij mutationis modum, nempe formæ contrarium; at potentia, minimè: nec semper deponit actum potentia, uerum cohæret cum actu primo: at priuatio cum actum, cui opponitur, abijcit. Attamen potentia, de qua est præsens sermo, actum reijcit, aduersaturq; ei, ratione priuationis, quam in se complectitur. Itaq; ob id potentia non recẽsetur inter principia, sed priuatio: quia priuatio alium principij modum, à materia formaq; dis-

uersum,notat;quem haudquaq; potentia explicat. Verùm,quò omnis ambiguitas quæ de priuatione ortum habet,è medio tollatur: uidendũ est,quare cùm Philosophus secundo physicorum docuisset, naturam de materia ac generatione dici,atq; tertio de forma, quã magis quoq; naturam,q; materiam esse asserit; subijciat postea, ubi formæ significationis explicationem aggreditur, forma autem & natura dupliciter dicitur. Ipsa nanq; priuatio forma quodammodo est. Hæc enim uerba ansam dubitandi præbent,quamobrem priuationem esse formã atq; naturam quodammodo dicat.nam si hoc ita se habet,plura uidẽtur comitari absurda;ac primùm, priuatio minimè esset non ens, ut superius asseruimus.deinde,esset magis ens,q; materia.Siquidẽ quod formæ,quadantenus est particeps,maiorem naturæ,entis,ac partis rationem obtinet,(perinde ac forma,) q; materia. Sunt qui eum locum interpretari conantur, hoc pacto; q; nomine priuationis Philosophus tria possit intelligere.nempe formæ absentiam, quæ cùm sit quidam ueluti habitus,perpetuus materiæ comes, subiecto eadem est cum materia.Quare cùm ea inhæret infixa materiæ, uidetur aliquo pacto habitus esse dicendus.Quia igitur priuatio materiam semper comitatur,natura quodam modo appellatur.est enim ipsa,causa ortus interitusq; naturalis:quia per eam tanq; per terminũ,materia habet appetitionem ad formam. Cæterùm hæc interpretatio non consentit cum uerbis Aristotelis,quæ subsequuntur,ubi habet, si uerò sit priuatio, & contrarium aliquod circa generationem simplicem, posteriùs considerandum est.Nam per ea non uidetur formæ absentiam, sed contrarium imperfectum ac imminutum intelligere;de quo nono,& duo decimo primæ philosophiæ loquitur;& de quo se libro de generatione dicturum promittit. Adfertur & tertia interpretatio, quasi per priuationem,rem quæ fit significet:uerum hæc mihi semper facies

nus fuit suspecta. nam res, quæ fit, & ut dicũt, est in fieri; potius sub generatione q; sub priuatione comprehenditur. ac propterea, dixit generationem dici naturam. Dico igitur, q defectus, puta cæcitas, aut mutilatio, uidetur dicenda natura, quæ nomine habitus exprimitur: quia afficit subiectum: atq; ita Themistius quoq; author luculentissimus, locum hunc explicat. cuius sententiam semper maximopere probaui. Per priuationem itaq; Aristoteles eo loco dispositiones, quibus subiectum imperfectum mancumq; redditur, intelligit. Vnde, primo de generatione ortum cuiusdam elementi minus perfecti, puta terræ, ut cum aere confertur, aut aeris respectu ignis; eum potius corruptionem, uel generationem imminutam, q; generationem appellat. Itaq; dubitatio diluetur q priuatio ibi non significet carentiam aut absentiam puram; sed dispositionem imperfectam, quem defectum nos inamus. atq; ita incommoda illa facile est effugere, si intelligimus priuationem, ut notat absentiam & carentiam, esse per se non ens, nec dici quodammodo formam: non autem, ut significat defectum. Deniq;, ad id quod postremo loco quærebatur an si anima esset æterna, materia esset in potentia ad illam: respondendum puto, insequẽti principia Aristotelis, atq; ea quæ docuit secundo Physicorum: q materia, ob id dicitur esse in potentia naturali, q propensionem sua natura habeat ad formam. ad quam producendam & si non sit principiũ actionis, ab agente tamen naturali in ea disseminantur sparguntur q; quædam quæ uim adiuuantem obtinent. atq; ob id dixit Aristoteles, si in lignis esset nauifactiua, esset potentia naturalis. Verùm hæc uel esset potentia neutra uel uiolẽta tam in lignis, q; in his quæ fiunt ab arte, ut dicemus infra. Ita in aere, qui est materia proxima igris, est aliquid quod eius generationẽ iuuat, puta symbola qualitas, & raritas, ut postea planius patebit. Sic & in aqua. Dicendũ igitur est q mate

ria esset ī potentia neutra. si anima esset immortalis: neq; illam appeteret, nisi de gremio suo educeretur, ut liquet ex artificialibus: atq; ita cōpositum non esset naturale unum, sed unū arte factum; quare inquirendū esset, quid nā uniret formā cum materia. Ex quo patet, q cùm materia ad formā propendet, non sit inquirenda causa unitatis formæ & materiæ: uerùm cùm materia, ex qua non depromitur forma, alicui formæ substernitur, iure quæritur quæ sit unitatis naturalis ratio. Et si Arist. 2. de aīa exemplificauit de cera & figura (quorū neutrū, unū est ī potentia ad aliud) uerùm est unio, sed artificialis; illa inq; forma quæ non extraducitur. nō pōt dici q uniatur materiæ naturaliter, quia nō per causas naturales. Quòd si animaduertissent plurimi, haudquaq; multa, quæ philosophis Peripateticis sunt indigna effutiuissent. Atq; hæc de materiæ potentia, satis superq; dicta sufficiant.

AN IN MATERIA FORMA QVAEpiam existat, ante q; forma producatur. Cap. VI.

MVltis ex latinorū grege ita placuit, quib. Arist. aliter q; græcis interpretādus ēē uidetur, cū primo de gītione inqat, gītionē fieri ex nō ente, & ex ente: nā materia prima ē nō ens ī actu, et ens ī potētia. Siqdē illi hoc ita exponūt, q nō sit ens ī actu existētiæ, habeat tñ formas coæternas ī ēē ēētiæ ut loquūtur. quasi eæ formæ ī specie materiæ primæ coæuæ nō īformēt eā neq; denominēt; sed ab æterno illi insint ī ēē essentiæ: uerū agēs naturale īde eas extrahat, & deducat ad ēē existētiæ, et ad actū, atq; ita denominent materiā, eamq; informēt. Et quēadmodū siqs lapidē hōinis figura formaret, nō tñ huius uel illius, sensus qdē eā hōis esse iudicaret, licet nulli similē. at statuarius, eā distinctius exculpēs, similē alicui efficiet; nō q sua opera hōis figurā lapidi induat, (iā antea enim inerat,) sed alicui noto similē reddat. Ita inqūt agēs naturale nō dat ēēntiā bōi, qppe quæ iā

ab æterno præerat in materia;uerùm eam mutando, fucit ut illa essentia actu existat. Atq; ita asserunt formas quoad essentias æternas esse in materia. atq; in ea re opinioni Anaxagoræ adhærent, qui omnium rerum seminarium quoddam proponebat, ac in omnibus omnia esse aiebat: licet inter se dissentiant, q̃ Anaxagoras omnes res in illa miscella existere asseueraret: hi uero latini formas in materia in confuso & in esse essentiæ esse dicant. Atq; hac ratione euitant creationem, quoniam si nihil formæ antè in materia existeret, prima forma crearetur: deinde sequeretur, q̃ nulla generatio esset naturalis, nec materia formam appetitu quodam naturali expeteret. Verùm hæc, nullo pacto probamus, nec Peripateticorum opinioni consentire existimamus. Sed ut nomina essentiæ & existentiæ innotescant, quoniam reliqua cumulatè intelliges; scire licet, essentiam non esse aliam ab existentia, ut latini opinantur: sed res quæ existũt, ut definiuntur uel demonstrantur, dicuntur ab intellectu esse factæ res essentiæ, q̃ mẽs earum rationes, reddat. Essentiæ itaq; & existentiæ à ratione sunt effectæ: non ut illi imaginantur, q̃ quia formæ excipiuntur à materia, inde ortum habeat esse. ipsum ergo essẽ, est effectus formæ ut participatur à materia. alioqui nisi ita dixeris, in complura incides incommoda. nam primùm esset actus quispiam, quem Aristoteles nunq; cognouit: puta esse, quod medium esset inter formam, & actum secundum, qui est operatio. Duplicem quidem Philosophus secundo de Anima facit actum; primum, qui est forma; & secundum, qui est operatio: nunq; tamen ponit actum hunc medium, qui est effectus formæ, & principium operis. idem enim est formam esse in materia, & compositum esse. nam per esse, intelligitur compositum. atq; hæc est Aristotelis sententia. Cùm aũt dicit, aliud est carnis esse & caro; per carnẽ intelligit singularem, & per carnis esse, rationem carnis. atq; ita materia

teria distinguitur à forma secundū esse, id est secundum rationem. Habemus igitur, ꝙ essentia est ratio, & esse ipsum singulare, quod existit. existentia enim est, prout componitur; essentia uerò, ut definitur, quare in compositis est materia & forma, sed aliud est compositum à forma; & sic differt esse essentiæ, ab esse existentiæ. At in ijs quæ ex materia non coaluerunt, ut sunt diuinæ mentes, idem est res ut definitur, & ut existit: nec alia ratione definitur, q̄ est. Deinde, esset & aliud absurdum, quia id medium si non est compositum. nec materia, aut forma; esset medium inter substantiam & accidens; atq; ita generatio nō terminaretur ad substantiam. Dicendum igitur est, ꝙ esse dicatur de composito, & re existenti. Quare essentia ab existentia non dirimitur re, sed ratione: & prout compositum existit generationem terminat. Quòd si descendimus ad materiam primam, in qua sunt formæ secundum essentiam, ut latini aiunt, hoc certè incomodum euitare nequimus, quia res ut definiri possunt, antè essent in materia: atq; id destruit uniuersam Aristotelis philosophiā quoniam intellectus facit res definibiles quando sunt. uniuersale enim, quod efficit intellectus, aut nihil est, aut posterius; oportet igitur rem antè esse, q̄ habeat essentiam. Accedit, ꝙ hæc sententia sit quauis absurdiore absurdior: quia essent formæ in materia, quæ non informarent, nec denominarent; ex quo sequeretur, eas non fore formas, quādoquidem formæ proprium est informare. Quia nec mens cōcipere potest, formas esse in materia, nec esse formas, & tamen distingui à materia. nam si non essent in materia, necessariò essent formæ; quare necessariò essent formæ; quare necessariò quoq; informarent. nam ratio formæ, est informare. Quòd si occurres, competere quidem formæ ut informet, in esse existentiæ non autem in esse essentiæ: ita obijciemus, forma in esse essentiæ habet rationem formæ, sed in ratione formæ

est perficere aliquid, igitur in esse essentiæ id ei conuenit. Ad hæc, substantia reciperet magis & minus, quod absurdissimum esse putauit Philosophus. Postremò, ut materia, secundum omne suum esse, est receptrix formæ, ita & forma, secundum omne suum esse, est actus materiæ. nec secundum illum esse, licet imaginari materiam nõ esse materiam, nec formam, secundum illum esse, non esse formam. Hinc liquet formam quam uocant corporeitatis commenticiam esse. nullam enim rationem formæ habet: cumq; forma elementi sit prima & imperfectissima, esset aliqua prior & imperfectior nullum triz buens actum materiæ; quod repugnat rationi formæ, ut alias à me fusius fuit disputatum. Quare satius est dicere, materiam & formam, esse partes compositi: non tamen materia recipit compositum, sed formam, per quam compositum est. Neq; hoc ita statuere necesse est, ut deuitetur creatio formæ, quia forma non fit, sed compositum, & in materia accipit suum esse. Et licet per generationem fiat ut causa cuius ope fiat compositum: tamen, ut purus effectus compositum fit. non enim per se generatur forma, sed compositum: & forma dicitur generari, ut compositum fiat; uerum compositum generatur, ut effectus tantummodo. Et quamuis generatio dicatur terminari ad formã, hoc ideo accidit, quoniam in illa cessat motus tanq; in parte, per quam compositum constituitur & fit; quia dum erigitur forma, fit compositum. educitur enim forma, ut pars & causa compositi, atq; ita terminus est generationis: non tamen, ut effectus. Si enim terminus esset, ut effectus; fieret ex alia forma, ut Aristoteles duodecimo primæ. philosophiæ testatur. Non igitur creatur forma quia non fit per se; sed crearetur compositum; nisi prior existeret materia. Nec prodest dicere, est terminus generationis, & ut causa: ergo per se gignitur quoniam ad generationem per se requiritur effectus per se atq; hoc

nulli, præterq; compositæ competit. Nec obstat quod uulgò circumfertur, non dari generationem naturalem, quoniam materia prima quæ proximè ac immediatè subijcitur elementis, quamuis sua natura anceps sit, & ad priuationem, & ad formam, tamen quia disponitur à formis elementorum symbolis, hoc est in aliqua qualitate conuenit, (ut puta aer dicitur materia proxima ac medio carẽs ignis, & aqua aeris.) magis propendet ad hanc q̃ ad illam formam. materia. n. prima dispositæ magis ad formam aeris q̃ ignis, acquirit eam formam. atq; ita de alijs. Et licet elementa ex se inuicem gignãtur, uelut posthea declarabimus, tamen immediatius elementum disponitur ad formam huius q̃ illius. Cæterùm in mixtis materia prima non adiuuat generationem, uerùm ut agentis naturalis ita disponitur, ut iuuet, & unà agat. puta semen in hominis generatione dicitur ratio seminalis: quoniam cum semine à patre emittitur uirtus quæpiam, quæ habet rationem instrumenti, quæ seminalis ratio nuncupatur, estq; in semine potentia animal. Atq; ea uirtus primùm ex parte aerea ac spumosa gignit spiritus, ijsq; productis oriuntur membra principalia, nempe cor, deinde cerebrum, atq; ita alia. est enim cor uelut fons & arca spirituum. Nec impedit q̃ appetitus materiæ à priuatione proficiscatur. nam quamuis materia sit in potentia ad priuationem, & ad formam oppositi: attamen natura sua fertur ad formem, quia omne imperfectum est gratia perfectioris, non secus q̃ corpus quod & si sit in potentia ad sanitatem ac ægritudinem: tamen naturali instinctu fertur ad sanitatem, tanq̃ ad dispositionem sibi connectam, nisi quid impedierit, sic elementa licet nullam figuram sibi asciscant, nullo tamen obstante, ad orbicularem propendent tanq̃ ad perfectiorem. Eodem quoq; pacto natura instituit materiam, ut esset gratia perfectioris. Et de potentia materiæ satis.

AN MATERIA PRIMA, SIT OMnium generabilium & corruptibilium una.

Caput. VII.

Aristoteles primo Physicorum, ubi concluſit omne quod fit, ex ſubiecto aliquo fieri, ſubdit, hoc ſubiectum eſſe unum numero; ratione uerò, duo. nam & hoc aliquid magis quod fit, ex ipſo fit, & non ſecundum accidens. Quibus uerbis cenſet materiam eſſe unam numero, q̄ ſit inter entia numerabilis; eſſeq; magis hoc aliqd q̄ priuationem. Quin & primo de generatione inquit, materiam eſſe aliquo modo eandem, & aliquo modo nō. Vnde difficilis, diuq; agitata quæſtio oboritur, an materia prima ſit una numero. habet enim rationem ſatis ualidam, quia ſubſtantia cùm ſit ſubiectum contrariorū, debet eſſe una, agensq; & paſſum in materia conuenire. Verùm illi breuib. ſatisfaciemus, q̄ cùm tribus modis dici poſſit materia, uno, ut non eſt quid nec quale nec quantum, atq; hoc modo eſt una ī intellectu, quoniam intellectus unita diſtrahit. altero, ut mens apprehendit eam ſubſtratam eſſe formæ, cùm potentia ad aliam oppoſitam. atq; ita quodam modo eadem eſt, et quodam modo non eſt eadem, quoniam materia quæ eſt ſub forma quapiam, illa eadem eſt in potentia ſub alia, in actu tamen minimè. quoniam tunc aliam habebit unitatem, q̄ nunc habet, ſub ea forma cui ſubijcitur. Nam ut eſt in potentia, eſt omnibus cōmunis propter ſuam indeterminationem, propter quam nullam formam ſibi peculiarem obtinet. Nolim tamen te ignorare, q̄ licet ſit ſubſtātia actu exiſtens, habeatq; in potentia unitatem, quæ eſt enti ſynonyma, ea tamen unitas non eſt numeralis, quoniam quæ numeralis eſt, accedit à forma, ueluti libro quinto primæ philoſophiæ docetur. nam materia non numeratur, niſi à forma, à qua accipit unita

tem, ſitq; quanta. Verùm unitas quæ conuenit illi ut eſt ſubſtantia actu exiſtens nequit numerari, ſed mente tantùm concipitur. dicimus n. materiam eſſe materiam, atq; ita materiam primã eſſe unã quoniã in primis prĩcipijs nõ datur niſi unum, ſed hæc unitas non ſignificat aliquid ſupra ens præter negationẽ, at unitas numeralis eſt à forma ĩ materia quanta. Hinc patere iam poteſt quare intelligentia non ſit una numero; quia non eſt materia. Sed nec plures numero, quia numerus non conuenit, niſi rei quantæ. Quare in diuinis unitas numeralis & numerus ponitur per æquiuocationem: & communitas materiæ eſt coĩtas ſubiecti, & non prædicati. Atq; eadem illa unitas materiæ, conuenit oĩbus eius portionibus in potentia: neq; natura ſua deficit. Attamen ſucceſſio formarum facit ut ſit æterna in actu, unãq; numero actu: ac per eandem ſucceſſionẽ ſpes mundusq; æterna ſunt: at materia propter ſuam indeterminationem, eſt æterna, licet æterna quoq; ſit ſucceſſione formarum, ut ſit pars compoſiti, atq; hac ratione nõ eſt eadem. Quòd ſi poneretur ſeparata ab omni forma, haud quaq; eſſet, niſi nanciſceretur à mente unitatem, eſſetq; figmentum. Nolim tamen ubi perſuadeas, q̃ quemadmodum multæ aquæ diuiſæ poſſunt in unum locum confluere; ita multæ materiæ portiones coeant tanq; in unum aceruum ac maſſam, unumq; corpus. nam nullam habere poſſunt unitatem, niſi à mente confectam, ſi eæ portiones ſub aliqua forma non connectuntur. Quocirca una eſt omnium generabiliũ materia in potentia; in actu uerò plures, perinde ut ipſa pluribus formis ſubſternitur. Cùm autem Ariſtoteles inquit eam eſſe numerabilem intelligit per formam, uel in potentia quod minimè conuenit priuationi. Quod ſi ſciſciteris, ſit'ne una ſpecie, an genere? Dicã, q̃ opponitur unitati tam ſpeciei q̃ generis. quoniam unitas generis, eſt unitas nominis: unitas uerò ſpeciei eſt rationis: quarum utraq; mate-

riæ haud conuenit nam est una in potentia quæ multis formis subest. Attamen unitas materiæ similis est unitati generis: quoniam genus constituitur & determinatur differentijs, perinde atq; materia formis. posces autem differentias generis ac materiæ ab Alexandro ultima quæstione secundi libri suarum quæstionum naturalium. Quòd si rursus obijcies uerba Philosophi è septimo libro primæ philosophiæ, ubi habet, quòd generans gignit aliud propter materiam: igitur materia est diuersa. Dicendum est, q̃ in eadem specie diuersitas ac multitudo prouenit à materia & agente. Verùm in primis ac supremis mentibus, ubi non est generatio, non est diuersitas in eadem spẽ proprie dicta, quoniam non est materia, propter quam res sunt diuisibiles. neq; fit forma ut diximus ex duodecimo libro primæ philosophiæ. atq; ob id dixerunt philosophi, nullum esse prouentum in intelligentijs, nam si fit forma, fit in subiecto, quod est compositum. Illæ uerò formæ quæ simplices sunt, ac absolutæ, nulli inhærent subiecto, ueluti illæ, quæ largiuntur ipsum esse, quales sunt animæ sub cœlo. Laborauit quidem Auerroes dum conatur demonstrare, quo modo illæ uniantur cum orbib. suis: in libello de substantia orbis: uerùm nos id propria disputatione illi quæstioni aliàs libro de cœlo docuimus. Cæterùm hic clanculum aliud uideo suboriri dubium, an una et eadem sit materia generationis & alterius motus, quam alterationẽ & augmentum dicimus. Latinorum ferè præcipui asserunt unam esse, ob id quòd Aristoteles libro primo de ortu & interitu, dicat materiam esse subiectum generationis & alterationis: aliorum autem. post: Verùm ea uerba aliter scitus sum interpretari, q̃ materia proprie ac præcipuè dicatur subiectum generationis: quoniam ratio materiæ constituitur per potentiam quæ est, ut inquit Alexander libro primo quæstionum naturalium, esse materiæ, prout subijcitur genera

tioni. Materiæ uerò transmutationis & augmenti, sunt quodam modo materiæ, non tamen propriæ, & esse earum sit in actu, non potentia. Et quamuis materia alterationis, ut diximus sit quodam modo in potentia, tamen ipsum eius esse in actu est, quoniam sub hac ratione subijcitur entibus. Materia uero augmenti est id quod augetur, ipsum scilicet quantum: quod proprium est ac immediatum, cui auctio cõuenit, & nutrimẽtũ ẽ id ex quo fit auctio, uelut capite illi proprio disputabimus. Cùm igitur materia, ut potentia generationi; ut uerò est actu, alterationi; atq; ut est quanta augmentationi subijcitur: una erit omnium materia, uerùm diuersa ratione. nam propriè ac peculiariter generationi: Cæteris autem, quodam modo, quoniam horum materia non simpliciter ẽ in potentia alterationi nanq; ut ens in actu, et augmento ut quantum in actu, submittitur. At motus localis materia potius est nuncupandum subiectum, quoniam res quæ mouetur, est corpus in actu, quod quidem materia ad locum & uulgò ad ubi uocatur. Omnes porrò hæ materiæ includunt materiam primam, non tamen sub ea ratione, qua est in potentia, sed ut omnium pars, quæ prior motib. existit. quoniam quod generat, largitur cuncta accidentia quæ formam substantiæ comitantur, è quorum numero unus est, motus localis. Atq; hoc pacto exponenda esse puto Aristotelis uerba, & aliorum, quodam modo sit materia, quandoquidem nõ sub ratione potentiæ, sed aliquo modo, quia sub ratione actus illis mutationib. subijcitur. Cæterùm aliam longè difficiliorem sentio emergere quæstionem, qua dubitari solet à Philosophis; cùm primum quod in materia apparet, sit ratio corporis, an materia sua ratione habeat ẽe corporis, an uerò à forma: et si habet à forma, q̃nã sit illa quæ primò materiæ aduenit. nã cũ ratio corporis oĩbus cõpositis naturalibus cõpetat primò: uidetur à prima forma ea illis cõpetere: Placuit

ſtoicorum q; plurimis, materiam ſua natura eſſe actu corpus: at latinorum principib. utris uidetur, materiam eſſe corpus obtrinam dimẽſionem, quæ illi prius q; forma ſubſtantialis aduenit. atq; ea trina dimẽſio materiæ eſt coæterna, eſtq; non ſecus q; materia, indeterminata, & quemadmodum forma ſubſtantiæ accedens, materiam certis finibus deſcribit, ita & dimenſionem terminat ac circumſcribit. Porrò differt quantitas indeterminata & terminata, ſicut actus & potentia. nam indeterminata notat potẽtiam; terminata uerò actũ et finem. Itaq; materiæ primæ trina dimenſio primùm aduenit. & ratio huius eſt, quoniam forma cum diuidi nequeat, nequit eſſe cauſa, quare materia diuidi poſſit. Et qui aliter aſſerunt, ordinem naturæ ſubuertunt; quoniam faciunt id materiæ primùm ineſſe quod poſterius eſt. nam cùm accidens poſterius quiddam ſit, q; forma ſubſtantiæ; ipſum primùm materiæ uniretur, eamq; perficeret. Quare iure optimo ſubſtantiæ forma prima eſt ponenda in materia. nam materia prius fit quid, q; quantum, uel quale quiddam. Quòd ſi trina dimenſio in materia formam ſubſtantiæ præcederet, atq; in ea prius reciperetur: profectò prius eſſet quanta, q; quid. Ad hæc, quod uniuerſali ratione per ſe alterius eſt cauſa, cuicunq; comparatur, per prius cauſa illi conferri comparariq; debet, q; effectus. Quare, cum forma ſubſtantiæ uniuerſali ratione præcedat formam accidentium, ſi uni tertio cuipiã conferuntur, cùm ſubſtantia ſit cauſa accidentium, eiuſdemq; generis cum materia cui conferetur: neceſſe eſt ut per prius forma ſubſtantiæ uniatur, q; forma accidentium. nam ſi aliter fit, peruertitur ordo entium. Et licet, ad exiſtentiam materiæ ſit neceſſaria trina dimenſio, tamen non minorem neceſſitatem ad exiſtentiam materiæ adfert forma ſubſtantialis. Quandoquidem per formam exiſtit in actu, & per quantitatem dicitur diuiſibilis. Præterea generans primùm ſibi proponit

ponit esse: quære primò dat formam substantiæ, quia intercedente cæ
tera accidentia insequuntur. Itaq; forma prius in materia recipitur q̃
accidens. Rursus trina dimensio, quæ est in potentia ad terminum,
aut est in prædicamento quantitatis, aut in alys. Si est in quantitate
est actu quanta, cùm sit actu dimensio, atq; ita quantitas esset separa
bilis, quia esset in actu; eiusq; subiectum esset pura potentia, ut docuit
Aristoteles primo de Generatione, quòd si quantitas esset potentia,
nihil aliud esset q̃ materia, quia materia est potentia omnia. Ad hæc
finitum & infinitum quantitati conueniunt ex primo Physicorum,
si ergo esset indeterminata quantitas, non ob id remoueretur à ratio
ne quantitatis. quoniam cuius est actus, potentia est in eodem genere.
esset igitur quantitas. Quòd uerò ante formam substantialem sit quã
titas, nullo pacto affirmare licet. Quocirca ut hæc controuersia diri
matur, præstat dicere q̃ cũ materia multum habeat similitudinẽ cũ
loco, & contrà (id enim concedit Philosophus quarto Physicorum) ut
est quædam capacitas, in ea duo sanè sunt animaduertenda: primum,
quædam ad recipiendum aptitudo, quam receptibilitatem si placet no
minemus, ut res planius intelligatur: deinde aptitudo, ut ĩ partes quæ
eandem habeant rationem cũ toto diuidi possit, quã diuisibilitatẽ dice
mus. Itaq; in materia, post substantiæ notionem, primũ se offert eius
capacitas; qua cuiusuis formæ materialis recipiẽdæ fit capax, quæ à
potentia propriè proficiscitur. est enim materia receptrix omnium
formarum, idq; ob suam propensionem ac appetitionem, qua formas
recipiendo perfici desiderat, & appetit. Ea autem appetitio ex ima
perfectione ortum habet. nam quod summè perfectum est, non indi
get extrinseco, ut perficiatur. Igitur causa, quare omnes formas pos
sit recipere; est eius imperfectio, quam natura sua sortita est. Hinc
succedit ipsa diuisibilitas, quæ nihil aliud est, q̃ quædã materiæ apti

tudo, quà in plures partes eiusdem rationis diuidi queat. Proinde materia sua natura, duas obtinet aptitudines: alteram quà formas appetit ut perficiatur (est enim longe omnium imperfectissima) quam capacitatem & receptibilitatem diximus: & alteram, diuisibilitatem, qua plures formas ob suam ad eas propensionem, recipere ualet atq; hæc græcis quantitas materialis nominatur. Est & quantitas formalis, quæ pro formarum uarietate, uarios sortitur terminos. Hæc inter elementa maxima est in igne, & minima in terra. Ille enim habet formam quæ exigit materiam tenuissimam; quoniam calidi est rarefacere. Cætera uerò elementa, quò sunt crassiora & grauiora, eò minus habent tenuitatis. Forma ergo naturalis materiã perficit ut subsistantiam, terminatq; dimensiones, prout natura formæ patitur. Porrò hanc quantitatem, quæ sequitur formam, Aristoteles septimo Metaphys. uocat accidens, q. sit diuersum quodpiam à substantia. Quòd si obijceris materiam per quantitatem diuidi, quia diuisio quanto conuenit, responderem, q. partitio quæ actu fit, & actualis nostris dicitur, quantum præsupponit, neq; potest alteri, præterq; quanto competere. Verùm aptitudo ad diuisionem est ipsa materia: quoniam suã naturã, nihil aliunde mutuata, capax est omnis diuisionis: atq; iccirco Philosophus dixit, materiam esse potentia quantam, quòd si dimensiones essent in ea æternæ, nequãq; esset potentia quanta: sed tantùm haberet quantitatem atq; extensionem ea ratione, qua est potentia, & nõ est actu formata. Sic nullam habet rationem prædicamenti, sed per formam substantiæ oĩa prædicamenta adipiscitur. esset alioqui ordo naturæ imperfectus, si esset quanta in actu, & potentia alia omnia. Quòd si inslabis, ut est substantia actu, id nanq; suprà docuimus, ita esse actu quantam, & qualem. Dicendum erit, non esse substantiam actu, quandoquidẽ non est tota substãtia, sed pars, ac substantia remota & imperfecta: adipiscitur aũt reliqua prædicamẽta, quæ for-

mã substantiæ sequuntur, formæ interuentu: atq; ita est potentia remota. Similiter ut sic nudè consideratur, est quoq; potentia substantia cõposita & forma: uerùm maximè ac citra medium potius propẽdet ad formam substantiæ, q̃; ad alia quæ per formam acquirit. Quin & agens primò largitur perfectionem & formam, qua intercedente cætera accidentia comitantur. Habes itaq; quomodo in materia est aptitudo, qua diuiditur in partes; quæ dicitur quantitas materialis: & quo pacto quantitas formalis sequitur formam, & totum per formam ex utraq; concinnatur. Quæ si ita intelliguntur, nulla relĩquitur controuersia, neq; ordo naturæ peruertitur. Quare hæc de corpore, ut trib. dimensionib. constat, & quantum est sufficiant. Superest longè obscurior quæstio, qua ratione corpus, ut substantia fiat, quæ nobis iam est explicanda. Stoicis, ut refert Simplicius primo Physicorũ materiam corpus esse uisum fuit. quin & Aristoteles primo de generatione cap. de augmento uocat materiã corpus, quod corrupta genitaq; re remanet. Cui astipulatur Auerroes libro primo Phisicorum dum inquit, uidemus idem corpus mutari de carnestreitate in terrestreitatẽ. ratio quoq; idẽ docere uidetur, quãdoquidẽ corporis esse non est à forma quæ indiuisibilis ẽ. Rursus Arist. octauo primæ philosophiæ, ait, ꝙ gignẽs nõ dat multitudinẽ, sed perfectionẽ: quare forma nõ tribuit ẽe corpori, sed perfectionẽ tãtũ. Ad hæc, si ẽe corporeũ nõ prouenit à forma, ergo à materia quoniã ẽe suũ uidetur ẽe corporeũ: alioqui, si ẽet ĩcorporea, oĩa illa absurda; quæ habet Arist. pri. de generatione cap. de augmẽto sequerẽtur. Itẽ, totũ et cõpositũ sortitur suũ ẽe à partib. qbus cõstat, sed nõ à forma: ergo à materia, quæ compositi pars est. Amplius si corpus esset quiddam distinctum à materia, haberet subiectum: at corpus est primum in prædicamento substantiæ, & si posset adesse & abesse, haberet contrariũ. sed nulla alia

ratione efficaciori id conuinci posset, nisi & primæ qualitates elementorum, quibus materia formatur essent corpora, contrà q; nos sentimus. nam duo absurda si corpora essent, sequerentur; primum, & ante aduentum qualitatum, materia esset expers corporis, essetq; ut docet Aristoteles uel uacuum, uel sicut punctus. Alterum & cùm generans agat in materiam per tactum naturalem, cùmq; si corporis expers esset, tangi nequiret: omnino necesse est, ut corporea sit, si tangi debet. Quamobrem posteriores philosophi contendunt primam formam, quæ materiæ gremio primum excipitur, esse formam corporis; post eam sequi dimensiones, ac cæteras formas: idq; ne, formæ creentur, atq; ex nihilo, & non forma gignantur. Insuper, diuisiones formam corporis sequi, de genere substantiæ, alioqui dimensiones fore primas formas in materia, ut Auerroes libro quarto de cœlo affirmauit. Cæterùm, mea quidem sententia, hæc forma ridiculè satis fuit excogitata, estq; in philosophia superuacanea. Sed ne in æquiuocatione nominis corporis laboremus; scire licet, per formam iam apud illos intelligi, formam quandam communem & genericam quæ sit dispositio ad cæteras formas recipiendas quæq; sua natura haudquaq; recipit, sed materiam præparat, quò cæteræ formæ recipiantur. Atq; in ea re dissentit Auerroes ab Auicenna, quod eam specificam faceret; quoniam inquit Auerroes, libro primo primæ philosophiæ, materiam primùm recipere formas generales, deinde specificas, quandoquidem materia prius recipit generum formas, q; specierum. Verùm ut dixi mus, hæ rationes nec sapiunt philosophiam nec ad erudiendam iuuentutem conducunt. nam si hæc forma esset æterna in materia, præcipuum ac proximum generationis subiectum, esset compositum: atq; ita omnes formæ essent accidentia, eadem ratione qua Auerroes persuasit dimensiones esse substantias ī materia. Ad hæc si esset forma,

haberet rationem formæ quæ est dare esse, atq; ita largiretur essen-
tiam, neq; tantum disponeret ac præpararet materiam ad recipiendū
alias formas, sed eet actus in ea. Preterea, gñs inquit Aristot. aut est ma
teria, aut nihil præter generis species, at corpus pro substantia, nō es-
set materia, sed compositum, nec generis species, sed aliquid præter
eas. Deinde si reperiretur hæc forma superaret materiam, (id .n.
quod habet rationem formæ excedit materiam) sed omne quod super
rat materiam, habet rationem actus, ergo esset actus quia dispositio
refertur ad materiam. Huc accedit, quod maior esset unitas generis
q; speciei quoniam in specieb. est similitudo quæ in formis reperitur,
sed in genere est unitas ratione formæ, & maximè in genere genes
ralissimo. Item formæ quæ in lucem prodeunt, ui agentis quod alte-
rat materiam, aut ex materia educuntur, aut ex composito, si ex na
tura materiæ, nihil cōfert hæc forma corporis: si autem è composito,
forma esset principium passionis, cum sit ratio recipiendi. Postlhæc,
in omni prædicamento, in quo est ratio motus, est aliquod interminatū
quare in prædicamento substantiæ essent duo interminata materia
inq; & forma. repugnat autem Aristoteli, ut uidere est septimo pri
mæ philosophiæ, ubi contra Platonem disputat q; res non facta per
actionem intellectus, esset actu uniuersalis. Præterea per hanc forz
mam esset materia una numero; quare non indigeret alijs formis, ut
ad actum reduceretur. Deniq; hoc quod superat omnem admiratio
nem, genus esset in actu extra intellectum, non autem species: quonis
am species ipsa est singularium similitudo. Sunt & præter has
aliæ rationes; quas quidē in questione huic rei dicata afferemus. Ita
q; ut quid hic sentiendum sit, omnib. pateat, sciendum est, corpus na
turale constare formis elementi, & materia. hanc enim primam com
positionem facit Philosophus. secundo de Partib. animalium à princi

pio, unde ratio corporis oritur. Atq; ob id corpus naturale, quod collocatur in prædicamento substantiæ, proficiscitur ex materia & forma elementi. non enim corporeitas quã dicũt esse materia prima, quod quidam concesserunt: sed materia cum forma elementi sit corpus naturale actu, quoniam à materia habet potentiam aptitudinemq; ad diuisionem: à forma uerò cum materia, quòd sit corpus, itaq; materia nõ est corpus actu, sed substantia quæ habet has partes: multoq; minus forma, cum sit sua natura indiuisibilis, nisi in materia recipiatur. tunc enim fit corpus in actu, quia ex perfectione & materia constituitur compositum, coaceruaturq; corpus. Atq; eiusmodi corpus habet suam sedem in prædicamento quantitatis: hoc est, fit, longum, latum, ac profundum. Quapropter supremæ mentes non constituunt corpus: q nõ sint formæ in materia, quæ eam perficiant, ad quas sequeretur quantitas, uel anteiret, & si anteiret, utraq; pars diuidi posset: si insequeretur, forma diuideretur. Quòd si largiretur esse informando, per accidens moueretur: si informaret per quantitatem, intermediam diuideretur. Quomodo uerò intellectus uniatur cœlo, aliis à nobis declarabitur. nam etsi Auerroes integrum ea de re libellum conscripserit, tamen hanc unionem non est assecutus, neq; sibi satis constat. Atq; ut rationib. supra adductis satisfaciamus: dicimus q cum Aristoteles dicat materiam esse corpus: corpus sit in potentia: Verùm est corpus commune, ut sensu percipitur: quoniam semper forma est unita materiæ, nec unq; ab ea seiungitur. Porrò cum huius opinionis assertores dicant, q si ita se res haberet, forma ex nihilo fieret: respondendum est formam per accidens gigni, quamuis sit terminus per se, ueluti supra docuimus. atq; ea quæ accidentariè gignuntur, opus habent ut aliquid præcedat. esset enim formarum latitatio, ut Anaxagoras sensit. Et quamuis è materiæ sinu depromatur, non tamen ob id asseren

dum est, formam creari. corpus igitur generatur in actu, à generante per primas formas elementorum ex quorum quoq; cõmissione corpora mixta fiunt quarum. atq; hoc commune est rebꝰ omnib. quæ sunt in prædicamento substantiæ. Quare eis quæ dicitur corporeitas & moles ab elemẽtis oritur, quæ materiam informant, atq; iccirco appellatur prima corpora, unde ratio quoq; corporis mixtis accedit. Oportet igitur in his quæ cœli connexo subijciuntur, ut corpus forma & materia constet. ad id enim cõsegtur quantitas pro formæ in materia conditione. Verũ cœlum alia ratione longe ab his diuersa est corpus, est enim simplex, haudquaq; forma & materia prima coagmentatũ, sed sua natura tale, quemadmodũ Aristoteles primo libro de cœlo nititur demonstrare. Atq; ob id Auerroes dixit, ipsum magis esse subiectũ q; materiã, q; fit actu corpus, & simplex, ac cũ cæteris corporib. æquiuocũ, estq; uelut forma elementis reliquis, licet quia mouetur, obtineat rationẽ subiecti. Porrò quæ Auerroes cõmentus est, q; alia sit quantitas illius, à quantitate horũ corporũ: hoc non est ratione quantitatis, sed materiæ. quia alia est substantia cœli, & alia sublunariũ. Atq; ita alijs omnib. rationib. quæ passim circunferuntur, satisfieri pot: quare de forma corporis hactenus.

AN REPERIATVR ALIVD CORPVS, præter naturale & mathematicum. Cap. VIII.

ARistoteles libro secundo de Partib. animalium, triplicem ĩ natura ponit esse compositionem, unam ex uirtute elementorũ, & materia prima, ex quibus conflatur elementum: alteram ex elementis, ex quibus constant partes similares. & tertiã ex partibus dissimilaribus, & multiformib. ex quib. totũ coagmentatur. Quare cũ

tres sint compositiones, tria quoq; erunt corpora naturalia. nempe elementũ, pars similaris, & dissimilaris siue ἀνομοιομερὲς. Est & corpus mathematicũ, quod Aristoteles τὸ ἐξ ἀφῃρέσεως ὄγκος appellat: quod est corpus quantum à passionibus & qualitatibus sensibilibus abstractum. uidetur præterea tertium quoq; aliud necessariò reperiri quod constet materia & forma substantiæ, quodq; præcedit quantitatem & passionem: atq; id à quibusdam Metaphysicum nuncupatur, quod abstrahit & separatur à quanto & quali. Itaq; in dubium uertitur, an eiusmodi inter corpora sit numerandum: ut dicamus alia esse corpora naturalia, alia uerò quanta, & mathematica, & alia metaphysica. Quod ita diluendum mihi esse uidetur, nullam scilicet esse compositionem, ex materia & forma corporis, quod suprà quoq; docuimus: quoniã primam compositionem Aristoteles ex qualitatibus & materia constituit. Quòd si esset forma prior, tunc prima compositio non esset elementorum, sed generis: nec forma elementorũ esset prima et imperfectissima, esset enim alia prior atq; imperfectior. at genus nullã habet formã, est nanq; tenuis similitudo earũ rerũ quarum est genus. Quòd si instabis compositum & indiuiduum substantiæ esse prius cæteris prædicamentis: ergo compositum ex materia & forma prius erit composito mathematico, & naturali. ac per naturale, substantiam & cætera accidentia intelligimus. Dico ꝙ eiusmodi ratione tantùm comprehenditur. nam sensus, qui corpora diiudicat, duo tantum cognoscit, nempe quantum ac quale, quantum quidem ut sensibile cõe, atq; ita corpus naturale à mathematico sola imaginatione differt. sensus enim percipit id esse corpus, quod ẽ in causa, cur latera distent. Quale uerò puta calidũ, frigidum, & cæteras qualitates, quod Aristoteles quoq; tertio de anima docet. sed substantia quamuis cætera præcedat, & ut causa & ut subiectum quo res

sunt

sunt. (nam primo Physicorum, materia & forma sunt causa omnium eorum quæ sunt.) tamen hoc ratio solùm dijudicat, quia substantia non subijcitur iudicio sensuum. Porrò quòd corpus quantum differat à naturali sensus percipit, quoniam ut diximus, uidemus quòd faciat ut latera distent, quod quanto peculiare est, deinde in loco esse, ut monet Aristoteles quarto physicorum, esseq; calidum uel frigidum. Sensu igitur cognoscitur, corpus esse quantum, ac quale. Quin & Simplicius in præfatione libri Physicorum dixit, idem esse corporeum & naturale; quamuis ratione distinguantur, & scientia naturalis ferè plurima est circa corpora & magnitudines ut ait Aristoteles; per corpora intelligens naturalia, & per magnitudines terminos; sunt enim magnitudines corporis naturalis termini. Quare dicendum est, iuxta decretu Peripatetica, ꝙ corpus naturale non potest esse, nisi quantum: quamuis alia sit ratio ob quam dicatur naturale, & ob quâ sit quantum: dantuŕq; duo tantùm corporum genera, unum quod mathematicus abstrahit à materia: alterum quod constat qualitatibus sensilib. ac magnitudinibus, quod naturale uocatur. Substantia uerò compositu, etsi eam intellectus à quantitatibus qualitatibus: q; semotam dignoscat; tamen non est actu, sed aptitudine tantùm, quarum neutram, nempe nec substantiã, neq; aptitudinem, sensus percipit: corpus uerò quantum est in actu, licet eiusmodi imaginatione formare possimus, quòd careat qualitatibus. Patet ergo duo tantũ corpera apud Peripateticos reperiri, & tertium illud ficticium, esse, quod à ratione duntaxat cognoscitur.

AN MATERIA APPETITV NATVrali expetat formam. Cap. IX.

QVamplurimis placuit, materiam, q̃ cognitionis expers sit, nullam formam desiderare: q̃ nihil appetitioni subijciatur, quod refugiat cognitionem. Deinde inquiunt, si materia appeteret formam, ea adepta appetitio desineret: quandoquidem frueretur ea quam possidet, illamq; amplecteretur, & si desideraret aliam puta cum iam hominis formam induisset, minus perfectam appeteret: cum tamen appetitio sit eius quod melius est magisq; perfectum. Sed huic quæstioni respondendum arbitror, q̃ materia prima, cum sit compositi causa, unam habitudinem habeat ad id quod per ipsam constituitur, quod compositum uocamus; & alteram ad formam. nam ad totum habet rationem partis: ad formam uero, rationem materiæ; ac ad operationes, naturæ. Sub qua ratione Physicus eam considerat. Porrò materia prima anteq; formam recipit, est in potentia, illaq; priuatur, quoniam est ens imperfectum. & ut habet Aristoteles octauo Physicorum, imperfectum est gratia perfecti: atq; ob id propendet ad formam, tanq; ad suam perfectionem, Quare per suam indeterminationem, ac potentiam formam & actum respicit, tanq; suum terminum sibi unde quaq; conuenientem: ob quem à natura aut diuina prouidentia est constituta, quò mundus semper fiat semperq; sit. Sua igitur indeterminatione nullam certam formam sibi proponit, sed omnib. ex æquo indiget: Verũ ab agente ad certas formas destinatur recipiendas per qualitatum alterationes. Itaq; materia appetit esse, non tamẽ magis per hanc formam q̃ per aliam, idq; ob suam potentiam indeterminatam: Verùm habet à priuatione ut hoc actu potiusq; illo perficiatur. Quare ut imperfecta appetit perfectionem, tum ut est in potẽtia, tum ut priuata perfectione. Atq; ut hæc duo nobis significaret Philosophus duo posuit exempla, ad quæ eam comparauit, cùm inquit, sicut fœmina masculum desiderat, & turpe bonum. nam quemadmo

dum fœmina marem, tamq; suam perfectionem desiderat. Ita materia formam appetit. Cum uerò subdit, & turpe bonum, innuit determinatam formam; quoniam turpitudo priuationi assimilatur, & ut turpitudo certam bonitatem expetit, ita materia utpote certa forma priuata particularem formam desiderat. Nec tamen ob id mihi obijciatur uelim quod philosophi quidam faciunt quasi ita priuatio suam imperfectionem expeteret. nam natura primum sibi proponit perfectionem ac bonum, deinde cum id nequeat absolui, nisi ope priuationis, ea propter per priuationem appetit, quæ forma adepta desinit. Ac per priuationem corruptibilis est, licet per potentiam. quæ semper adest ipsi materiæ, sit æterna. sua igitur natura cum sit imperfecta nec determinata, maximè ad formam propẽdet: Verùm ob priuationem magis rapitur ad hanc q; ad illam. Nolim tamen interim te ignorare, aliam esse appetitionem & propensionem materiæ nudæ, nondum dispositæ ab agente; & aliam iam dispositæ. nam ut est in determinata ob summam suam imperfectionem, magnam habet propensionem: ut uerò ab agente disposita est, habet impetum ac inclinationem, quã Græci ὁρμὴ καὶ ῥοπὴν appellant, ad certam indeterminataq; formam. atq; hæc dicitur materia propinqua ac natura. Quòd si ex me quæras, qui fiat quòd dum possidetur à forma, aliam desideret? In hac re uarij uaria adferunt. Siquidem alij aiunt id euenire, ut seruetur æterna generatio. nam iccirco opus est ut æterna sit materia, potentia æterna, & appetitio æterna, quæ ratio sumitur à fine. Alij causam coniiciunt in formæ imperfectionem: nam cùm forma omnis sit finita, ac definitæ perfectionis, nequit infinitam materiæ imperfectionem adæquare: cumq; forma non possit illam supplere, iccirco materiam aliam expetit. Quippe si esset forma quæpiam, quæ materiæ appetitum exatiaret, infinita sanè esset: quia suppleret

uicem infinitarum formarum ad quas materia propendet. Verùm putarim ego, duas esse præcipuas causas, ob quas in una forma materia contenta non acquiescat, nempe, ꝙ sit eius imperfectio incerta ac indeterminata, deinde, quia omnis forma, quæ in materia recipitur, habet contrarium ad quod materia est in potentia. atq; ob hoc antè q; recipiat formam, priori priuatur: atq; ubi eam admisit à contraria labefactatur & absumitur. Quapropter statuerunt philosophi duas esse ortus interitusq; præcipuas causas: materiam scilicet propter non esse quod habet admixtum, id est propter potentiam, & contrariam formam uel dispositionem, ob quam à proprio actu deturbatur deijcitur q; , quam q; priuationem appellant. Et licet quidam asserant nullam esse causam generationis & interitus aliam à materia propter suam indeterminationem, potentiam, & imperfectionem; ꝙ significent causam intrinsecam: tamen formæ quoq; uel dispositiones causæ sunt, ꝙ habeant contraria quibus abolentur. Cæterùm hic philosophi uerba obstare uidentur, cùm dicat, ꝙ substantia non habet contrarium sed facile est respondere, quia de compositis intellexit, non aût de forma & potissimùm simplicium. Et quanq; quantitati non aduersatur ut contraria; tamen inter se cohærere nequeût, sunt q; ut ĩ scholis loquimur incõpossibiles, quoniam hunc magis q; illum terminum nõ asciscit. In materia igitur, (ut redeamus ad id unde deflexit oratio.) duæ intelliguntur appetitiones, una ut est imperfecta, & potentia uniuersalis, ac ĩdeterminata; atq; hæc appetitio est ad perfectionem & formam. Altera est appetitio certæ determinataq; formæ, quam à priuatione mutuatur, ob quam propter quasdam dispositiones, ad hanc potius q; ad illam inclinat. atq; hæc appetitio in materia dicitur naturalis: qua carent materiæ artificiales, ꝙ forma his extrinsecus accedat, nõ autem è materiæ uiscerib. per alterationem elicias

tur. atq; iccirco latini potentiam artis, neutram, uel uiolentam uocauerunt. Verùm materia propinqua quam secundam nominamus, quæ proxima est formæ particulari, facultatem obtinet non modo recipiendi; uerùm adest principium quoddam, (quod nonnulli appellant principium actiuum in materia.) quo ad formam propellitur, & impetu quodam cietur. Cuiusmodi in elementis uisitur, quo mouere & locum occupare dicuntur. Cæterùm hunc impetum materia prima nõ sortitur sua sibi insita ui ac facultate; sed à forma quapiam uel dispositione quam agens naturale illi indidit. Neq; hæc appetitio naturalis; ut quispiam fortè existimare possit, est coniuncta cum cognitione: sed Deus Opt. Max. ad uniuersi tutelam ita prospexit, prouiditq;, ut per hanc materiæ propensionem rerum ortus sint naturales, & non uiolenti. Porrò quod ait Philosophus secundo Physicorum. Si in lignis esset nauifactiua, esset in eis naturalis propensio ad nauem: id de materia proxima intelligi debet, in qua non modo est capacitas & habilitudo ad recipiendum, uerùm etiam impetus ad certam formam. Sed materia remota ac prima dicta, æquali propensione ad omnes formas rapitur. Cæterùm non desunt, qui percontentur, an potentia materiæ sit eadem cum eius appetitione. Respondent quidam, potentiam esse ad priuationem & formam, appetitum, uerò ad formam tantùm. Verùm eorum sententiã nunq; probare potuimus: quòd potentia sit qualitas quædam priuandi ui prædita, quam priuatiuam dicimus. nam non potest intelligi potentia ad perfectionem, nisi intelligatur absentia perfectionis. In omni enim potentia passiua, ut censet Auerroes nono Metaphys. coniuncta est priuatio: nisi uelimus dicere, materiam primam esse in potentia ad duo contraria, hoc est, ad duas formas contrarias, quarum una alteram excludat. atq; ita ipsum non esse alterius formæ contingeret, mediante præsentia contra

riæ formæ, uel dispositionis: quoniam materia perpetuò subijcitur alicui formæ. Proinde hac ratione, materia semper est formata & priuata. priuata quidem ac orbata figura formâ, quæ cum præsenti consistere nequit; formata uerò, per oppositam. Verùm priuatio ingreditur rationem materiæ, non pro dispositione ad certam formam, sed pro non esse. Atq; ut rem apertius intelligas, quemadmodum supra in disputatione de materia docuimus, priuatio tria denotat, absentiam formæ, & hoc est ipsum esse materiæ: respectum (ut recepto iam uerbo utar.) ad certã formã recipiendã, quẽ accipit materia à generante, alterante & eã disponẽte ad hãc potius, q; ad aliã formã et tertiò ad illã formã propẽsionẽ, quẽ appetitum nominauimus. Cùm igitur in dubium uocatur, an potentia materiæ sit eadem cum appetitu: dico ratione discrepare quoniam potentia demolitur perfectionem & actum; non autem indifferentiam ad priuationem & formam. At appetitus notat inclinationem & impetum, primum ad perfectionem ceu rei imperfectæ finem: deinde, ad formam ut concausam: materia enim cũ forma compositum efficiunt. Quare habitudo ad compositum, est posterior habitudine ad formam ut ad perfectionem; & q̃uis forma sit concausa, atq; perfectio: attamen duas patitur rationes. Est itaq; materia sua natura potentia & imperfecta: uerum appetit perfectionem, atq; iccirco ad formam inclinatur, & impetu cietur ceu ad perfectionem ac concausam, cum qua compositum constituit. Verùm materiæ appetitus eò magis augetur quò magis disponitur ad unam q̃; ad alteram formam. His ita explicatis, patet potentiam materiæ & appetitũ differre ratione. Licet nõ appeteret, nisi esset in potentia. & prius intelligimus materiã esse in potentia q̃; appetere quoniã appetitus est in potentia. Materia uero artis ad formã est q̃dem ĩ potẽtia sed eam nõ appetit, quoniã nõ est naturalis: quare appellemus eam placet neu

tram, uel subiectiuam. Nec materia illa ad formam propensione rapitur, quoniã nõ est eius perfectio nisi externa. Ex quo liquet, duplicem esse materiæ appetitũ; unum quem nacta est sua natura, q; sit potentia omnis forma; atq; à quauis percipi possit, alterũ quẽ habet ut determinatur per dispositiones ab agente, quare magis hanc q̃ illam exposcat. Verùm his dictis ingerit se difficultas, num potentia, quam naturalem dicimus, ab appetitu secernatur. Sed dicendum est, haudquaq̃ distingui, licet aliquam includat rationẽ appetitus, quam non explicat naturalis potentia, ea autem ratio est, q; appetitus significet quẽdam impetũ ad formã ac propensionem, quã ὁρμὴ & ῥοπὴ diximus Græcis appellari, quamuis cõpositis magis cõueniant hæc nomina & entibus in actu. at potẽtia naturalis notat naturæ imperfectionem, & actus carentiã. Nec in quæstionẽ reuocare oportet, ut iã monuimus num materiæ appetitus sit cũ cognitiõe? nã etsi ordo naturæ, ipsiusq; Dei opt. Max, (quã q̃dam prouidentiã uocant.) eum uoluerit esse materiæ statũ ac cõditionẽ, ut semper appetat formã, quò mundi æterna generatio seruetur: is tamen haudquaq̃ appetitus animalis nominabitur, neq; fit cũ cognitione. Atq; hæc de appetitu materiæ hactenus dicta sunt instituto operi satis.

AN MATERIA SIT PRINCIPIum Indiuidui. Caput X.

VIdeo diu anxieq; quæsitũ fuisse, q̃d sit, quo sub eadẽ specie indiuidua distinguãtur ac dirimãtur. Et quoniã plæriq; oẽs ad materã id referũt. Iccirco hæc quoq; quæstio inter ea quæ de materia cõtrouersa perq̃ri solẽt, ĩter scritur, eo scilicet cõsilio ut oĩs materiæ natura hic excutiatur ac explicetur. Sũt q̃dẽ ĩ hac re dissentiẽtes uariæ sentẽtiæ, quæ tñ si quasi ĩ summã cõtrahere placeret. tres uideri possint. Et primũ ĩ hoc cõsentiũt plurimi, materiã esse principiũ uni-

tatis,quâ uocât numerolè,uerũ nõ absoluiè sed ut cõplectitur quãtitatẽ,quâ appellãt signatã.atq; ita principiũ ĩdiuiduationis ut loquũtur, et unitas materialis,ẽ materia quãta certa quãtitate:atq; hæc ẽ altera pars cõpositi,quã Aristoteles duodecimo primæ philosophiæ nuncupat materiam, secundum quod uidetur. Hæc sanè sententia haud caret rationibus.nam cùm forma sit fundamentum uniuersalis & cõmunitatis:opus est,ut materia obtineat conditiones oppositas, nempè ut sit principium unitatis numeralis & singularis. Cui astipulantur uerba Philosophi undecimo primæ philosophiæ, ubi habet ea esse unum numero,quorũ materia est una. Quare sub eadẽ specie singularia differentiã à materia mutuantur. Sunt alij.qui totam unitatem referunt ad formam,q; sit per se indiuisibilis, contenduntq; principium indiuisionis,necessariò indiuisibilib.conuenire; quare à forma omnem unitatem promanare,non autem à materia,q; diuidatur, & ex ea omnis cõtinuitas oĩsq; diuisio profluat. Itaq; à forma orietur discretio,unitas,& indiuidualitas, dixit .n. Philosc. septimo Metaphysicorum & tertio Physicorum,terminare esse formæ. Porrò autẽ, per quod res habet essentiam & esse,per id habet & unitatem: sed habet esse per formam:ergo & unitas à forma proficiscitur. Præterea diuinæ mentes sunt formæ,& nequaq; sunt materiæ participes, nec diuidi possunt;& tamen quælibet in sua specie est una: ergo ad unitatem comparandam sufficit forma. Est Postremò præter has & tertia quædam opinio,q; unitas numeralis à quantitate ortum ducat: quæ nec ipsa caret ratione,uerbisq; philosophi.nam unitas numeralis ex diuisione continui proficiscitur.igitur necesse est esse quantum. habet enim philosophus tertio Physicorum,numerũ oriri ex diuisione continui. Atq; hæ sunt aliorum sententiæ: Verùm ut omnis dirimatur controuersia,commissa disputatione de unitate q; de ea satis

superq; annis elapsis disseruimus.) primum scire oportet, quid differat unitas & unum. unitas ergo, rationem: & unum, rem unam denotat, quæ quidem necessariò est substantia. Porrò cũ dicimus unũ numero significamus substãtiã ĩ materia quanta. Quod si qs quærat, unde oriatur unitas: profectò in prõptu causa ẽ, q̃ à forma proueniat. Verũ cũ loquamur de unitate numerali, duo sunt animaduertẽda, primũ unitas deĩde numerus. ac per unitatẽ, indiuisio: per numerũ uerò, quãtitas significatur. Quare cũ quæritur de unitate numerali perĩde est ac si quæratur de unitate ĩ quãtitate, quod idẽ ẽ, ac si dicas unum quantũ, et indiuisibile quãtũ. Sed cũ quãtitas è materia suũ ortũ habeat, necesse ẽ ut ĩtelligamus, cũ dicimus unũ numero, unũ ĩ materia. Quare quæstio hæc nõ est de uno absolute, nec de cõtinuo. (cõtinuũ. n. unũ, quoq; ẽ, ut patet apud Arist. quĩto Metaphysicorũ cap. de uno.) sed de uno quod ẽ ĩ quãto discreto quod cõstat materia et forma. hæ nãq; sunt partes naturalis corporis: siqdẽ ex materia & forma eĩum philosophorũ cõsensu formatur substãtia ac natura rei. Nec imaginari licet, hoc unũ esse penitus ĩdiuisibile, cũ sit quantũ, et diuisionis capax; nisi quatenus ĩ plura indiuidua eiusdẽ rationis diuidi negt, nam homo ĩ plures hõines diuidi nõ põt: attamẽ id unũ diuisibile ẽ ĩ plures partes. Nullũ igitur cõpositũ & ex materia ac forma coagmentatũ, penitus est impartile, nec oĩo unũ, sed ẽ unũ numero, hoc ẽ indiuisibile in plura sub eadẽ specie. Cæterũ nolim cogites hoc unũ numero, ĩ materia tantũ nostra, quã primõ dicimus reperiri. nam corpora cœlestia quæ à materia prima immunia sunt, dicũtur esse oĉlo, adeo ut orbes patãtur diuisionẽ numeralẽ, q̃ sint quãta, & habeãt subiecta. Licet dicãtur materiæ simplices ab Auerroe qa carẽt materia prima: neq; corpora cœlestia multiplicãtur ĩ specie quãuis Astronomi unũ cœlũ ex multis orbibus cõstari asserãt, neq; esse eiusdẽ speciei. ita enim so

li, & cæteris planetis plures orbes tribuunt: quanq; intelligentiæ unũ finem sibi proponunt traduntq; operas mutuas. Verum non est opus in præsentia latius diuagari, quomodo in corporibus cœlestib. unitas numeralis sit intelligenda: satis enim est ut de his disseramus, quæ lunæ subijciuntur, & materiam primam complectuntur: de quib. quæritur, cum composita sint ex materia & forma naturali utrius horũ principiorum ope sint una numero. Dicimus ergo nos, ꝙ cum materia sit causa multitudinis sub eadem specie; & præter eam forma, propter similitudinem cum alijs formis; intellectus ex hac similitudine unum colligit, & facit unam, ut loquimur, intentionem, quæ cum plurib. comunicari potest, & de pluribus prædicari. A materia ergo sub eadem specie oritur multitudo; & à forma, communitas prædicabilis: quare uidetur, ꝙ nec à forma, nec à materia unitas numeralis, uel unum numero proficiscatur. quia neutrum horum principiorum potest esse causa naturalis oppositorum. Cumq; indiuiduum numero & multiplicitas sint opposita sub eadem specie: materia nequit esse, duorum oppositorum multiplicitatis scilicet, & indiuisionis: multoq; minus forma, cùm sit fundamentum uniuersalis. Igitur opus est, ut à duobus principijs hæc unitas numeralis nascatur: puta à forma, unitas; & à materia, numerus. magis tamen præcipuè unitas à forma procedit, quoniam diuidit materiam, & per formam compositum est actu unum indiuidum, ac singulare: quòd uero sit numerabile, hoc habet à forma in materia, Porrò cùm philosophi aiunt, unitatem à materia oriri, de eo quod est numerò unum intelligi debet. nam hæc unitas, in materia tantum reperiri potest. Rursus cum alij dixerunt ꝙ à forma oriatur intellexerunt ut est indiuisibile, sic qui affirmarunt quãtitatem esse unitatis causam, intelligunt de uno numero, quod in se concludit quantitatem. cùmq; quantitas à materia ortum habeat, po-

steriores aiunt à materia quanta signata proficisci, quæ inter partes numeri facit diuisionem. Agens ergo tanq; principium ac causa, interueniente forma, quam à materia extrahit, diuidit materiam, quæ formæ substernitur secernenti. distinguentiq; partes, Proinde à materia prouenit numerus, à forma uero unitas, atq; ita unum numero, à materia ac forma originem trahit: à forma quidem ut causa intrinseca determinante materiam: à materia autem suppeditante multitudinem. Ipsa enim gratia formæ multiplicatur, hoc est diuiditur & seiungitur. Atq; iccirco semper monere soliti sumus dicendum esse, materiam causam esse multitudinis, & ut dicunt nostri multiplicationis, & formam in meteria esse eam quæ faciat unum numero, & materiam determinet. Verùm hæc unitas appellatur numeralis, ut est forma in materia, à qua sanè materia numerus oritur. Quæ si ita intelligantur, facilè, ni fallor, omnes difficultates diluentur; Aristotelisq; uerba, quæ sibi inuicem aduersari uidentur, conciliabuntur.

Cæterùm non est dissimulanda, haudquaq; leuis dubitatio: cùm per materiam nonnunq; philosophus. Intelligat partes materiales, quæ sensu percipitur, ut uidere est duodecimo primæ philosophiæ: sitq; præter eam materiam, altera quam primam uocamus: de utra materia ea quæ supra explicauimus, sunt intelligenda. Cui satisfaciendum est, & hæc inferiora nequeunt habere partes materiales, quæ sensui obyciãtur; nisi habeãt materiã primã: nec per materiã primã, modò aliud ĩtelligimus, nisi corpus uel aliquod corpore naturali cõstãs. Per materiã ergo ea ĩtelligi debet, quæ substernitur formæ, quæq; dispositum est subiectũ ẽ determinatæ formæ: nõ aũt ea, quæ nuda ẽ. Partes uerò materiales sunt illæ, quæ significãt materiã simul, & corpus Quæ sensu percipiuntur. Quare superior quæstio intelligitur de materie, quæ recipit formam, quæ in animalibus & uiuentibus om-

nibus sensui innotescit. In elementis autem quasi ratione cognoscitur, quoniã quandiu propriam suam naturam obtinent, non est sensibilis. Sunt tamen elementa una numerò in quantitate & materia: nã ratio id ita iudicat, ꝙ habeant formam in materia, ut iam satis suprà diximus, ex his conficitur ꝙ quæ in eadem specie sunt plura ea, consistent forma in materia, quemadmodum Aristoteles quoq; infert duodecimo primæ philosophiæ, ubi habet ꝙ si primi motores essent plures, haberent materiam: cùm multitudo sit propter materiam. constat ergo, ꝙ materia sit principium, quare in eadem specie plura numero reperiantur. Sitq; causa multitudinis, & quam dicunt multiplicationis. Eorum uerò quæ obtinent materiam totam, ceu mundus, induiduum unum est in sua specie. Cæterùm scire licet, latere hic æquiuocationem in nomine materiæ, nam materia mundi sunt quatuor simplicia corpora, formáq; eius est cœlum, ipsa autem uirtutis continuitas, nihil aliud est nisi nexus, uniculumq; horum corporum, quo superiora cum inferioribus nectuntur: neq; est, ut Astrenomi asserunt influentia, sed ea quam dixi uirtus quæ à lumine & motu inferiorib. præstatur quáq; in suis operibus ordinatur, ueluti Alexander primo Meteorum testatur. Hinc liquere pôt ꝙ quando ait materiam esse principium induidui, & quando formam, nihil ꝙ secum pugnet protulisse; cùm causa unitatis sit forma, quæ est causa essendi & actus, licet causa unitatis numeralis sola forma esse nequeat, nisi subsistat in aliqua materiæ portione. Cùm uero posuit quantitatem esse indiuiduorum principium intellexit ꝙ corpora ut sunt quanta, inter se distinguntur & secernuntur. nam illud dicitur propriè unum, quod est corpus & quantum. Verùm formæ absolutæ per similitudinem una & plures numero dicuntur. nam quamuis sint multæ uel una essentia non tamen unum numero in ipsis locum habet. At species in me-

dio sensiles, prout in medio sunt uel in organo, q̃ materiam habere uidentur, sunt plures numero: uel dicere possumus illas esse plures numero representatiuè ut ita loquar: quia præse ferunt & representant plura corpora numero discreta. Nec absurdum est dicere, q̃ forma sit fundamentum uniuersalitatis, & sit causa indiuidui. Sũt enim in forma duæ rationes, quæ ad diuersa habent habitudinem. nempe ad intellectum, & dicitur habitudo uniuersalis, quoniam intellectus est qui facit uniuersalitatem, tribuitq; formis, ut cum pluribus communicentur. ut uero informat materiã, est causa unius numero, eiusq; principium. Quibus sic constitutis, patent Auerrois, & eorum, qui ipsum sectantur ineptiæ quas effutiunt de intellectus unitate: q̃ unam et forma quæ non est una numero, sed una essentia: sub eadem ratione competit intellectui sub specie humana, & singulis indiuiduis eiusdem speciei; atq; ita, unamet forma plurib. comunicatur & uni. uni quidem speciei, & plurib. indiuiduis eiusdem rationis, quod in philosophia Aristotelica est execrandum: q̃ omnis cõmunitas fiat ab intellectu. Nec una res potest esse una, & plurib. communicari à se ipsa, ut ratio & forma. licet non esset inconueniens, si sub ratione motoris intelligerent. quemadmodum sol multis oculis comunicatur, ut agens & ut lumen, & oculi Petri uel Ioannis moueri non possunt à sole, ut adæquata solis mobilia, ut utar illorum uerbis. nam corpora cœlestia sunt cõunia omnibus sublunaribus, quoniam sunt omnes quædam formæ omnium inferiorum, ea alterantes. Habes igitur hæc secum inuicem non pugnare, esse indiuidua per formam in materia, & esse à materia. Cùm. n. dicitur materiam esse causam indiuidui, hoc intelligitur, ut comparatur cum forma quæ per intellectum comprehenditur, cum sit fundamentum uniuersalis: cùm uerò formã, intelligitur de forma ĩ materia. est enim actus & principium essendi forma,

& unitatis, quæ consequitur ipsum esse materiale. ipsaq; unitas quæ consequitur ipsum esse materiale nihil aliud est, q; forma participata à materia, quæ quidem unitas non dicitur simpliciter & uerè unitas, quoniã in plures partes diuidi potest. uera nanq; unitas est essentialis quæ simpliciter est indiuisibilis, & quantò magis à materia abstrahitur, eò est minus diuisibilis. Atq; hæc prout breuiter explicari potuerunt, satis sint de principio indiuidui.

AN MATERIA SIT PARS, ut latini loquuntur, quiditatis.

Caput. XI.

QVamuis hanc quæstionem & logici, & Metaphysici tractent, tamen ut omnis de materia tractatio absoluatur; libuit eam huic loco inserere. Habet philosophus primo de anima cõtrouersiam esse inter physicum & logicum in definitione. logicus enim per formam definit, Physicus uerò per materiã. dissentiunt tamen Philosophi & Aristoteles inter se, cum septimo primæ philosophiæ dictum sit, formam explicare definitionem, & Themistius ac Simplicius sequti sunt hanc opinionem. Vt igitur res intelligatur; sciendum, q; quiditas uno modo accipitur, prout significat quid, & hac ratione, per omne genus causæ possumus reddere quid. cùmq; res naturales habeant quatuor causas, cui Auerroes quoq; astipulatur secũdo Physicorum, cum inquit, omne quod mouetur quatuor habet causas: quatuor modis poterit explicari ipsum quid. Alio uerò modo quiditas propriè et pressius sumitur, pro forma: ac definitione, quæ formam explicat, uicem ac rationem formæ subit & finis, & ut à forma prodeunt opera, agentis rationem sortitur. Cùm igitur à forma

& materia & compositum habeat esse in actu, & hoc quòd diuidi non possit, cùmq; definitio sumatur ex principijs quæ in ente reperiuntur, inter quæ cùm præcipua sit forma: iure definitio à forma sumitur, ipsamq; explicat. ipsa deinde individua definitionem participare uidetur, prout illam rationem subeunt, ac formam participant. Verùm cum forma consideratur quemadmodum Naturalis eam contemplatur, necessaria est materia, tum propter formam, quia modus essendi formæ est in materia: tum propter compositum, cùm sit pars substantiæ compositæ, sed quia eius finis est à forma, tota ratio à forma sumitur. Hinc intelligis, quare dixerunt definitionem esse formæ; & qua ratione naturalis in definitione sumit materiam; q. formæ naturales in materia habeant esse. atq; iccirco Naturalis in suis definitionibus debet accipere materiam pro parte, cùm forma ipsius ut materiæ cõparatur, à naturali intelligatur, quia habitudinem ad materiam uelut ad terminum intelligit. Ad dubitationem respondendum, q. si per quiditatem definitio intelligitur, oportet materiam partem quiditatis esse, si uerò propriem intelligitur, forma est pars quiditatis, & materia ut deferens formã, & sub hac ratione materia dicitur, natura qa defert naturã. qa nomen naturæ de perfectiori dicitur, ut docet Auerroes quinto primæ philosophiæ, cap. de natura. atq; ita omnes opiniones conciliantur. nam quiditas secundum unam rationem idem est quod compositum. at si capitur quiditas ut pars, non est compositum. Materia ergo est pars substantiæ & est pars definitionis naturalis; cùm Aristoteles septimo primæ philosophiæ dicat sine carnib. & ossib. haud possumus intelligere hominem, nec definitiones naturales dicuntur, quemadmodum accidentium rationes, per materiam ueluti per adiectionem suæ naturæ. quoniam definitiones quæ conueniunt accidentibus conueniunt simplicibus; quoniam accidentia

non componuntur ex materia, ueluti ex parte intrinseca, quemadmodum composita naturalia atq; ita non additur. materia in definitionibus naturalibus substantiarum, cùm sit pars compositi; & forma sit in materia; nec potest forma intelligi, nisi hac habitudine ad materiam intellecta, nam si non intelligeretur, non esset naturalis ratio, sed dialectica, ac Metaphysica & uniuersalis, quia non comprehenderetur essendi ratio. Nolo tamen te ignorare rem naturalem non modò à naturali cognosci, uerùm etiam à mathematico, ut est quantitas ac figura, similiter & res mathematica, modo naturali cognoscitur. Sic enim linea & superficies, ut sunt corporum naturalium considerantur. Quare dicitur secundo Physicorum q multæ res quæ considerantur à mathematico, sunt idem quod res naturales: Verùm diuersa ratione, quia res mathematicæ re non sciunguntur à naturalibus. sed ratione tantum, & modo intelligendi: & intelliguntur cum non sensibili materia, quoniam nullam sibi peculiarem asciscunt, ut est quantitas & figura. Formæ aliæ naturales quæ materiam assumunt ratione logica sine materijs intelliguntur, quæ non est ratio, quæ perfectam rei naturam explicet. Quod tamen est necessarium in physica, cum sit scientia de natura in qua oportet materiam & formam intelligere simul. Quòd si latini formas naturales abstrahere uidentur, tunc non intelligunt illas ut naturales, sed ut substãtias, ac entia & cum differentijs quæ competunt entibus ut entia sunt, & substãtijs. Atq; ut omnis ambiguitas tollatur intelligi debet de materia quæ sub est formæ; & propria quæ huic formæ subijcitur, & nõ alteri. Quæ runt tamen de communi definitione hominis, quæ est, animal rationale mortale, an ea sit physica, uel ex prima philosophia petita. Qui Platonem sequuntur & dæmones ac intelligentias animalia esse esserunt; debent dicere hanc definitionem esse primæ philosophiæ, quia

mea

in ea nulla explicatur materia. At Peripateticus qui Aristotelem se-
ctatur, debet per animal intelligere materiam, q; animal sit substantia
sensu prædita Cui rationale ueluti differentia addatur & mortale,
ut ab orbib. distinguat, quos Aristoteles animalia esse censet. Et ra-
tionem quam libro duodecimo primæ philosophiæ proponit, Deum
esse animal, multis pro cœlo intelligi debere placuit: uerùm si eam de
deo, ut est substantia simplex & absolutè intelligere uelimus, neces-
se est ut animal pro anima accipiamus: uel æquiuoce & non uniuoce
dici, quod multis arrisit. Cui accedit opinio Alexandri, qui ait, q; si
ratio, quam hæc definitio explicat, à materia proficisceretur omni
no materiã concerneret contineretq;. Et licet materia non habet un-
de cognoscatur, nisi à forma: tamen ut forma habet in materia suum
esse, utq; terminat hanc habitudinem perfectè eius notitiam intelle-
ctus sumit. Nec de materia prima, ac nuda, sed de propria, quæ sen-
su cernitur, uerba Aristotelis sunt intelligenda, ut ipsemet Philoso-
phus duodecimo primæ philosophiæ monet. Atq; ita huic quæstioni,
quam latini prolixissimis uerbis tractant, simulq; priori huic libro fi
nis imponatur.

L

An forma sit substantia, & an Aristotelis rationes probare possint, reperiri formam substantiæ. Cap. I.

VM Aristoteles substantiam de trib. dici asseverat, de materia, forma, & quod ex his coflare uidetur, composito naturali: de materia quidem, ut substernitur contrarijs, eóq; recipit: de forma verò, ut qua composita habent esse simpliciter. habentq; nomen ac definitionem: & postremo de composito, ut per se existit, & ex illis conflatur, quod etiam propriè ac primò dicitur substantia omnib. conspicuæ perscrutandum est, an tria substantiarum genera ĩueniri contingat. Antiquiores duas tantùm substantias probarunt, (cætera enim oĩa accidentia esse dicebãt.) materiam inquàm & compositum, quod etiam nomine materiæ, ac subiecti nuncupatur. nam formam, quod alteri insit, eiq; accidere uidetur, accidens ẽe dixerunt. Verũ cũ accidẽs aliud sit seperabile, aliud minimè: & id affirmarunt esse seperabile ac cidens, q; possit adesse, et ab ẽe subiecto non mutato, nisi in dispositionib inseparabile verò, quod adest, & abest à subiecto, cum corruptione: quemadmodum simitas, quæ à naso non potest abesse, nisi cum mutatione & corruptione subiecti. hoc accidens Peripatetici uocarunt formam substantiæ; antiqui autem, qualitatem materiæ, quæ materia tantum erat substantia, & per eam composita. Cæterùm rationes Aristotelis, quibus hanc opinionem redarguit, ijs quidem, qui princi-

pijs eius non sunt addicti, nihil uidentur demonstrare. nam ut omnes percurramus primùm quod de elementis dicitur, ea ut corpora substantias esse, ne antiqui quidem negarunt. at à materia est corpus. Sic nec aliquis elementorum motus, formas ut substantias dicamus esse cogit non motus ī loco, cum is per accidens intermedium perficiatur, puta grauitatem, & leuitatem. Raritas autem & densitas sunt materiæ affectiones: & calidum & frigidum, sunt elementorum primæ qualitates: & durum ac molle asperum ac læue, primas insequũtur, Porrò in inanimatis, puta metallis, primorum corporum mixtio, et forma propria, quæ nihil aliud est, q̃ complexio, illorumq̃ temperamentum quo inter se distant. aliud enim est temperamentum auri & argenti, & aliud æris, quo nomen, ac definitionem nanciscuntur. In plantis autem, est mixtio corporum & earum uita est temperamentum quo nutriuntur crescunt, & generant. nutriuntur sanè corporeo, puta terra, quæ abit & transit in mixtionem, ex qua gignitur crassis earumq̃ temperamentum. Augentur ad hæc calido, quo etiam ori untur, & uiuunt, occidũtq̃, eius defecta. At uerò Animalia rationis expertia, forma propria est, sensus, quæ est temperies quædam qualitatum. & in hoc differunt à plantis, q̃ non declinant ad siccum. sic citas enim retundit organum sensus tactus, quo animal est animal, & in hoc cum antiquis consentit sunt & alia sensus opera quæ intus exercentur ut est imaginatio, quam non esse substantiam affirmarũt; q̃ anima animæq̃ facultates nihil aliud erant, nisi temperamentum; quod etiam Hippocrati & Galeno cæterisq̃ medicis quam plurimis usum est. Est & ratio, quæ nec ipsa est substantia, quoniam intelligere & uelle haudquaq̃ à substantia oritur, sed à nobilissimo, perfectissimoq̃ temperamento. & huic sententiæ Alexander quoq̃ assipulatur. Sunt tamen rationes quædam, quæ eam opinionem tutari uidẽ

tur. Primùm partes, substantiæ sunt substantia: igitur forma cùm sit pars substantiæ, est substantia. Ad hæc id quod mutat notionem & definitionem rei, est substantia: sed per absentiam formæ, mutatur nomen & definitio: Igitur forma est substantia. Rursus, quod terminat generationem simpliciter est substantia; sed forma terminat generationem simpliciter: igitur forma est substantia. Sed hæ rationes, meæ quidem sententia leuiculæ sunt, quare primam ita demoliri licet, cùm forma sit pars secundum qualitatem, quæ secundū antiquos non infert substantiam quia generās non dat multitudinem, sed perfectionem, quæ qualitas dicitur. quin & Aristoteles quinto primæ philosophiæ, differentiam qualitatem appellat, Non igitur per hoc, quod sit pars infertur, q̄ sit substantia, sed q̄ sit qualitas substantiæ, sola igitur materia quæ est pars substantiæ dicitur substantia, quæ quidē materia per hanc qualitatem mutat nomen & definitionem: & dicitur generatio simpliciter; quoniam aduenientē hac qualitate in materia compositum perficitur, & fit actu homo puta, & actu caro, cùm antea esset potentia, quæ tantum erat materia, & per hūc actum perficitur, fitq; species. Cæterùm ea, quæ nos adferre solemus magis nisi fallor, urgent q̄ rationes quæ ab Aristotele sumuntur. ac primùm q̄ homō esset aggregatum per accidens ex substantia & qualitate. Deinde non daretur quid propriè, sed solùm esset quantum per quale. Ad hæc cùm materia sit substantia, & res perficiantur ab eodem genere, oportet formam esse eiusdem generis. Verùm iuxta antiquorum principia, hæc quoq; eo quo diximus modo dissoluūtur. nam qualitates hæ inseparabiles sunt in materia habitus, & non dispositiones: Cætera uerò accidentia, quæ possunt ad esse & abesse, sunt materiæ dispositiones. Præterea, animaduertendum est ex antiquorum sententia, à materia sumi genus: & ab his inseparabilib. qualitatib.

differentias, quib. genus contrahitur, atq; species constituitur. & hac ratione ab his sumitur quid & definitio. Et cùm dicitur q̃ homo esset aggregatum per accidens, quia esset res diuersorum generum. Respondeto, q̃ quædam qualitates habent modum substantiæ, cùm sint inseparabiles quippe quæ, nisi cum interitu compositi, separari nequeunt. Vt anima à subiecto haud seiungitur, sed desinit esse, eaq; intereunte, occidit quoq; compositum per eandem enim rationem, per quam compositum accipit speciem & perfectionem, occidente pere, unteq; specie, compositum etiam euanescit. Quædam contrà sunt qualitates, quæ non notant modum substantiæ; sed sunt accidentia, quæ absq; subiecti interitu adsunt & absunt, atq; hæ cum subiecto faciunt congeriem per accidens: quod non accidit in superioribus; quia illæ q̃ habent modum substantiæ non coagmentant, neq; constituunt cõpositum per accidens. Nulla ergo forma est substantia, sed quædam obtinet modam substantiæ, quia per eius aduentum compositum specificatur ut ita dicam, & perficitur. Quare hoc pacto superius adductas rationes euertere licet: neq; illa ratio formari potest, quæ demõstret formas esse substantias, sed tantummodo, idq; positis Aristotelis principijs, probabiliter persuadent. Atq; hinc alia quæstio dilui potest, qua uocatur in dubium, num magis sit substantiæ compositum q̃ forma? nam si per substantiam intelligimus, quã Græci uocant ὑποκείμενον, quæ de nullo dicitur, sed omnib. subest, ac per se existit: compositum ac materia erit magis substantia q̃ forma. Si uerò per substantiam intelligimus essentiam quam uocat Quintilianus, uel quam Cicero dicit naturam & Græci οὐσίαν quæ est ratio essendi in certa ac determinata specie, quæ à forma oritur; forma sanè erit magis substantia, q̃ materia ac compositum, quia est horum esse causa. nam compositum ac materia mutuantur suum esse à forma. atq; ita censet

Philosophus, septimo primæ philosophiæ. Attamen in prædicamentis, primam ac præcipuam substantiam facit compositum, atq; ad hãc magis accedit species q̃ genus. Quare species magis dicuntur substantia q̃ genera. quod propter Platonicos dicitur, qui formas & ideas, priores ac nobiliores substantias esse asseuerabant. Sed ab illis dissentit Aristoteles qui compositum præcipuas facit substantias. nam formæ abstractæ, quas genera & species appellat, & si nobilius esse obtineant: habent tamẽ esse tenuissimum, utpote ĩ intellectu; non autem obtinent esse lapidis uel ligni, perfectius enim esse est ligni compositi, q̃ quod est in mente, licet aliter cuipiam uideri possit, & q̃ sit in mente nobilius & præstantius haberi. Non est igitur dicendum hoc esse ĩ mente, esse præstabilius ligno in re. quemadmodum medici de sanitate sentiũt. eadẽ enim sanitas ẽ in mẽte, & in re tamen ea quæ ẽ ĩ re, uera dicitur sanitas; ea uerò quæ ẽ ĩ mente, & si obtineat esse nobilius nõ tñ uera & absoluta sanitas nũcupatur. Eodem modo se res habet in ideis, quæ etiam si possideãt nobiliorem essendi modum in intellectu diuino, & in intellectibus nostris atq; æternis rationib. uerius tamen esse est in materia. Atq; ita huic quæstioni satisfactum est.

DE NATVRA, QVID SIT. Cap. II.

NOn me latet q̃ obscurã, & sentẽtiosam Naturæ rationem nobis significarit potius Aristoteles secundo Physi. libro, q̃ apertè explicarit. Proinde Ioannes Grammaticus eum insufficiẽtiæ arguit, q̃ Naturæ definitionem posuerit, neq; docuerit quid sit quasi ex opere, quod proponit, id cognoscere possimus. Simpliciusq; materiam absoluto nomine naturam dici negat, ut &

formam,& compositum: asseritq; nihil aliud esse q; propensionem quampiã ad formã recipiendã, q de forma ĩ formã mutentur. Sic nec formam, propriè dici naturam, q potius sit ens naturale, q; natura uocanda. Est tamen forma magis natura, q; materia: quia præbet facultatem ac impetum, determinatq; materiam, quæ est indefinita, ad certam propensionem, quin & ut ipsa est in materia, & agendo & patiendo inclinat. Verùm q propensio materiæ sit ad formam substãtiæ, est aliquo modo prior natura materiæ, q; sit forma substantiæ, quamuis forma cum sit causa quare compositum sit in actu, & essendi, ac determinationis principium, uerius obtineat nomen naturæ q; materiæ. Atq; nonnulli dixerũt, materiam esse naturam per accidẽs; quoniam ut inqt Auerroes est natura, quatenus substernitur formæ, illamq; desert. Cæterùm uertitur in dubium, cùm natura quam Aristoteles hic describit, sit nomen latissimum: Vtrum includat naturã cæli, quæ est eius intelligentia, an formam tantum ortui interituiq; obnoxiam. Plura sunt quæ uidentur persuadere, eius definitionem haud quaq; conuenire cælo: q Aristoteles libro primo de partib. animalium à ratione naturæ demat intellectum, ubi, ut multi sentiunt, loquitur de intellectu potentia. Ad hæc quæritur an complectatur animã, quæ naturæ opponitur, q agat per cognitionem. Post hæc, an in ea appetitus materiæ comprehendatur. Deinde, an hæc ratio naturæ sit communis cælo, & his inferioribus, ut uidetur Ioannes grammaticus asseuerare. Denique, utrum accidens, cùm sit principium motus, puta grauitas, leuitas; calidum, frigidum, & reliqua; possint dici natura. Atq; ut hoc tanq; auctarium accedat, cũ naturæ nomen sit ambiguũ, & aliquando in recto casu proferatur, sæpius in obliquo, dubitatur an idem utroq; modo significet: & an denotet habitudinem, uel sit nomen absolutum. Hæc sunt quæ de natura, prout describitur ab Aristotele

ſtotele, in dubium uocari poſſunt. Quos nodos ut diſſoluamus, primùm dicimus, q̃ nomen naturæ, per ſimilitudinem adaptatur corporib. cæleſtibus atq; intelligentijs; quoniam hæc inferiora iudicio ſenſus ſubiiciuntur, illa uerò nequaq̃, et quaq̃ illa ſunt re priora, atq; ita natura de ipſis primùm dici debeat: non tamen priora ſunt quo ad noſtram intelligendi rationem, non ſecus q̃ materia per ſimilitudinem ac proportionem dicitur de materia cœli atq; hac noſtra. Licet illa non patiatur eam rationem quam noſtra: quoniam hæc eſt ſubiectum omnium mutationum, diciturq; uerè materia, utpote quæ uiciſſim poteſt cęſormas complecti. Illa uerò potius eſt ſubiectum q̃ materia, quia ſubſiſtitur motui, & eſt ens in actu, neq; eſt in potentia ad aliam formam, quia non eſt in potentia ad eſſe, ſed ad ubi ut dicunt, & ad motum tantùm. Non igitur ratio Grammatici aliquid probat: quoniam definitiones quas Ariſtoteles in Phyſicis tradit, ſunt uniuerſales, & cõueniunt cœlo, quoniam definitum competit illi ſecundum ſimilitudinem. Sed alia eſt illa & alia eſt hæc natura, ſicut alia ſunt corpora: quoniam ut Auerroes docet decimo Metaphyſ. corpus eſt æquiuocũ cæleſtib. & inferiorib. itaq; illa & hæc tantum nomine & ſimilitudine conueniunt. Porrò Natura quæ hic deſcribitur ſecundo ſcilicet libro eſt materia & forma rerum generabilium & corruptibilium, uel habitudo materiæ & formæ noſtræ ſic cum intelligentias nominat elementa, ut duodecimo primæ philoſophiæ, uocat ita per ſimilitudinem horum inferiorum. Ita quoq; quod de ſenſibus Platonici ſenſerũt intelligi debet. eſt enim in cœlo tenuis ſenſuum ſimilitudo, neq; eſt imaginatio, licet id Auicẽna ſenſerit. Nec tibi perſuadeas, propterea quòd excludat intellectum illum eſſe æternum. nam iccirco potius excluditur, q̃ ſit primùm ac proximum medioq; carens motus principium. Intur enim inſtrumento ut diximus in libro de mente hu-

mana, appetitu sensiuo, & principio motiuo, quod adhæret organis, ut ipsæ quoq; sentire uidetur Grammaticus. Alibi Nihilominus, intellectum appellat naturam, quatenus scilicet: est principium actiuum tum intelligendi, tum multarum functionum, nempe ut est facultas animæ humanæ quæ est in materia id est adfixa organis, & secundum sensum ac nutritiuam potentiam est uirtus organica, & si non secundum intellectū, propter quem dicitur separatus à materia, hoc ē ab organo, licet hic intellectus sit facultas animæ, quæ à materia ortum habeat, moueaturq; obiecto corporeo ueluti iam docuimus. Atqui à philosophis interdum intellectus dicitur natura, q̄ sit principium actiuum, & facultas hominis ītrinseca: uerum ea quæ nos attulimus, cum Philosopho consentire; ea uero quæ Ioannes Grammaticus & Simplicius cōminiscūtur, ab eo abhorrere, ex ipsissimet Aristotelis uerbis abundè colliges. Itaq; scire licet, eam materiam ac formam naturam nominare Philosophum, quam primo libro inuestigandam sibi proposuit: ea autem est materia quæ rebus caducis subijcitur, & forma cui opponitur priuatio, quæq; suum esse obtinet in materia. quare de materia ac forma agit, quæ sunt partes singularis indiuidui, ac oriuntur & occidunt. Id quod satis Aristoteles testatur in secundo Physicorum, cum semper dicat naturam esse in subiecto, quæ est rerum corruptibilium natura. Præterea, si materia quam descripsit primo libro Physicorum, non est comunis cœlo & sublunaribus, neq; natura comunis erit: cum æqua sit amplitudo, materiæ, formæ, ac naturæ. Ad hæc Aristoteles proponit cognitionem rerum naturalium, quæ à non naturalibus per naturam differūt: Sed entia naturalia omnia sunt corruptioni subdita, præterq; cœlum, quod est mundi forma: igitur generabilium & corruptibilium naturam docet, ac describit. Deinde, illam naturam tradit, qua effectus naturales à non naturalib. distingū

tur, sed illorum effectuum naturam uoluit esse principium, cùm inquit Quædam esse à natura, quædam propter alias causas. Igitur descripsit naturam quæ in effectibus naturalib. perspicitur, quod non est cœlum, nec intelligentia. atq; iccirco quoq; Aristoteles deum à natura seiunxit, cum ait, Deus & natura nihil frustrà faciunt. nam causa cœli sunt dij, sublunarium uerò, est natura. Postremò, cum natura sit principium motus & quietis, quies autem & status, sit finis motus, (motum enim propter statum fieri dicimus.) cunq; cœlum semper sit in motu & in fine, nam hæc duo, esse in motu, & in fine, soli cœlo cõueniunt: entia quippe corruptioni obnoxia dum mouentur non sunt in fine, sed finem sibi proponunt, eumq; appetunt. profectò de natura corporis cœlestis, nulla hic potest fieri mentio. Nec te moueat illorum cõmentum, qui coniunctionem, & per disiunctionem exponunt, interpretantes motus uel quietis: ꝙ hoc perridiculũ sit, quippe cum sensu percipiamus res naturales motum & quietem habere. Et licet terra uideatur penitus immobilis, attamen partes eius multis mutationibus moueri uidentur. His accedit, quod mundi statum atq; dispositionem in tria partiatur Philosophus octauo Physicorum: in ea quæ semper mouentur, quod est cœlum: in ea quæ semper quiescunt, quæ est terra prout est mundi centrum, secundum eius totalitatem: & postremò in ea quæ interdum mouentur, ac interdum quiescunt, quæ sunt naturalia, res scilicet infra cœlum: hæc sanè sunt Physicæ tractationis, eaq; inuestigat, ut apertè testantur uerba Philosophi in primo de partib. animalium, ubi intellectum separat à naturali scientia. nulla profectò alia ratione, nisi ꝙ non sit affixus organo. Itaq; solum de natura, quæ est principium rerum, quæ orbi lunari subijciuntur, & materia constant pertractant. Accedunt Aristotelis uerba, secundo Physicorum, ubi de simo, habet, quod neq; sine

Deus a natura sei Sorg

materiâ sit, neq; secundum materiam, ubi formam, quæ est in materia naturam appellat. Neq; hoc iam aliis pluribus rationib. confirmare aut demonstrare conabor q̃ nulli amplius dubium esse mihi persuadeam. Nec nos mouere debet illud Aristotelis dictum, cœlum esse corpus naturale, habereq; naturam, nam hæc omnia æquiuoce dicũtur de cœlo. Vocat porrò cœlum corpus naturale, quia mouetur ab aliquanatura interne, non autem externè, & ab extra, ut loquũ ur nostri. Sic intelligentias diuinas nonnunq; naturam appellat, quia sunt intra cœlum; non tamen absolutam naturæ descriptionem obtinent. Sic naturam æquiuocè dictam infra Deum collocauit, inquiens. Deum & Naturam nihil frustrà facere; distinguen naturam rerum sublunarium ab intelligentijs. atq; ita primus nodus dissoluatur. Sequitur tam ut uideamus, an anima intra naturæ limites comprehẽdatur. Habet Aristoteles, octauo Physicorum animalia moueri naturæ & sistere se per animam, ubi per naturam innuit, q̃ non mouẽtur ab extrinseco, nec uiolenter, quomodo ignis mouetur in orbem à cœlo. atq; is motus, quòd fiat ab extrinseco, dicitur esse igni præternaturam; ut supra naturam is, quo mouetur a corpore supra se collocato, & se conseruante. Quia igitur anima est principium intrinsecum animalis, habet rationem naturæ: licet ab ea distinguatur quia non agit singulariter unum, ut ibidem docet Philosophus anima enim uidetur duo contraria agere. atq; hoc pacto non est natura, sed est natura, ut est principium intrinsecum motus & status. Neq; quia in definitione additur status, putandum est cœlum comprehendi quasi illi status competat, q̃ semper sit in eodem loco. nam situm mutat idq; assiduè, saltem per configurationem partium, quam obtinet ad terrã. atq; is status dictus est per similitudinem, nam in definitione cùm dicitur status intelligendus est finis & quies. cœlum autem q̃ non mu-

tet locum, Alexander dixit, dum mouetur magis assimilari quieti & motui: id q; ob eam quam diximus causam. Ad id uerò, quod tertio loco proponebatur, dicimus, & natura non sit propria inclinatio & propensio, qualis est materiæ ad formam, & formæ ad opus, ut placuit Simplicio: quoniam si hoc esset natura nō esset principium motus & quietis: quandoquidem propensionem & appetitum, Aristoteles tertio de anima, uocat motum. Verùm natura est ipsa materia & forma, cum hac propensione, & propterea nomen naturæ habitudinem significat: quoniam hæc propensio & appetitio innuit inclinationem, & ut sic dicam pendentiam ad aliam: nomen autem materiæ & formæ significat concausam, & partes concreti. Inquit enim Aristoteles secundo Physicorum, in fine, & si in ligno esset nauifactiua, esset naturalis propensio ad nauem, non enim natura significat solum propensionem & inclenationem, sed impetum qui fit ab aliquo principio. Atq; iccirco secundo Physicorum dicitur naturam esse substantiam, quod profectò nulla ratione diceretur, si natura esset propensio & appetitio; cùm certum sit propensionem non esse substantiam neq; in subiecto, sed nec scientia naturalis dicitur esse de propensionibus, sed de rebus, nam cum dicimus scientiam de natura, intelligimus de reb. Materia igitur quamuis omnes formas appetat, appetitione naturali, quæ est sine cognitione, tamen cum dicimus materiam esse naturam, non intelligendum est de materia prima ac absoluta, sed de proxima, ac de composita, & natura propensionem habeat ad unam formam potiusq; ad aliam. Materia porrò prima dicitur natura, quatenus defert naturam, ut docetur quinto Metaphys. ab Auerroe. Cùm natura notet propensionem ad certam formam. Sed cùm in dubium ueniatur, an accidens sit natura respondemus, accidens haudquaq; dici naturam, quia dicitur secundum naturam Aristotele secundo Phy-

ſicorum. & ſi accidentia & facultates comparentur adactionem: uocatur inſtrumenta naturæ, cũ ignis non agat niſi quatenus calidus, ut inquit Philoſophus libro de ſenſu. quandoquidem accidens, potius ẽ facultas, naturæ q̃ natura: & rationabilius dicitur ſecundum naturã cum naturam ſequatur, & generans dans naturam, dat accidentia, quæ inſequuntur naturam ſic cum quærebatur, an accidẽs eſſet principium motus: dicendum eſt, q̃ ſit magis naturæ facultas, q̃ quod aliquid agat ſua ui & facultate. Poſtremo percuntanti an natura in recto caſu & in obliquo idem ſignificet, reſpondendum, q̃ natura in recto denotat principium eſſendi ac motus, ſed in obliquo aliquando ſignat perfectionem, quemadmodum Ariſtoteli octauo Metaphyſicorum quæ ſunt poſteriora, ſunt priora natura, ut ſubſtantia eſt prior natura accidente, hoc eſt, eſt perfectione, & ſimpliciter prior. Atq; ita primo Politicorum, dixit, totum eſſe natura prius partibus ut ciuitatem; & loquitur de partibus materialibus. ſic dicimus principia eſſe nota natura. hoc eſt ſimpliciter, & abſolutè: ſed effectus ſunt noti nobis. Atq; hoc pacto intelligendum eſt, q̃ ea quæ ſunt nota nobis, nõ ſunt nota natura, ideſt ſimpliciter, & ſuapte naturæ, quẽadmodũ principia quæ cũ ſint ſimplicia ſua natura ſunt nota; Aliquando priora natura uocantur, quæ non comeant, neq; reciprocantur: quo pacto Auerroes appellat principium prius natura; quia principio dato, cuncta ſequuntur. non autem è contrà, poſitis natura prioribꝰ neceſſe eſt ponere poſteriora ut ex prædicamentis. capite de priori patet. Quare non eſt idem natura in recto caſu quod in obliquo. Nec mirũ q̃ Diuinus nomen naturæ ad plura dilatet & ampliet nam cùm eius ſcientia, ſit comuniſſima, debet de comuniſſimis nominibus curam habere, eiuſq; ſignificata colligere, Attamen natura propriè ac precipuè dicitur ea quæ ẽ principiũ motus & eſſendi. eſſendi quidẽ, ut eſt

actus & ἐντελέχεια motus uero, ut notat propensionem ad transmutationem atq; ad motum: atq; iccirco latini asseruerunt, nomen naturæ significare habitudinem. Et hæc de natura, quatenus ab Arist. describitur, dicta satis in præsentia sint: nūc ad eius definitionis partes accedamus.

QVARE DEFINIERIT NATVRAM Philosophus cum sit nota per se. Cap. III.

QVæ in Physicis pertractantur, ueluti proloquia quædam habentur in Philosophia naturali: quare non immerito dubitari solet, quare natură definierit, cum sit per se nota. nã quæ sunt ueluti proloquia, solum opus habent tenui inductione. His respondet Simplicius, docens qua ratione ex effectibus naturalibus naturæ definitionem explicuerit. Porrò quia syllogismus hypotheticus non explicat ignota naturaliter, ut recte monet Auerroes, sed ea quæ nõ indigent robusta demonstratione: effectus naturales syllogismo hypothetico inseruntur. Differunt autem naturales ab effectibus aliarũ causarum: quoniam naturalia corpora habent principium intrinsecũ & per se quò mouentur & quiescunt; at artificialia minimè, ut per inductionem docet Aristoteles. Igitur natura erit tanq; principium & causa mouendi eius in quo est, primo & per se. Vbi quæruntur quidem, quare dixit tanq;. Respondent nonnulli, iccirco additum fuisse, ut distingueretur natura à cõposito cũ nihil sit tanq; principiũ, ni si materia & forma. Sed hæc interpretatio non uidetur respondere uerbis Philosophi, neq; illã probamus. Videtur aũt, q; tanq; imminuat rõnem principii et cãæ, q; principiũ uerè efficiẽs, sit id quod est extra rẽ materia qppe et forma, non sunt uerè principia sed potius impetus

inclinationes principij: neq; uera causa, quandoquidem causa proprie definæ dici debet. Sunt autem due substantiæ huiusmodi impetum habentes quemadmodum diximus alibi in quæstionib. de motib. elementorum. atq; eum impetum Philosophus alias ζώπυρον nonnunq; ὁρμήν & ζόπην, uocare consueuit, quod sit quoddam ueluti excitamẽtũ. ac propterea, eiusmodi ĩpetus haud ẽ natura; ꝙ natura denotat, non solum impetum, sed sit causa & motus & consistentia animalis: quoniam utrumq; conuenit animali per animam, ueluti diximus. Dixit porrò principium & causam, atq; illum, & ponitur expositiue, cum quinto Metaphys. principium uiæ dicitur terminus uiæ, sed non causa, uerùm natura non est principium tantùm, sed & causa. Atq; dixit, tanq; ut monuimus: ꝙ natura non sit uerè principium motus, quẽadmodum ars quæ ponitur loco exempli, nam ars habet rationem uerè principij, non autem natura. Præterea natura habet impetum ad ea quæ perficiunt substantiam naturalem & propter hoc dixit tanq;, quoniam ars operatur, ut efficiat, non autem ut recipiat perfectionem in seipsam: Verùm natura habet impetum ad illa, ut perficiatur uel motu, uel quiete ab intrinseco. Quibus sic constitutis facilè sedatur quæstio, utrum de principio actiuo, an passiuo loquatur. nam natura notat principium simile principio motuum in artibus: Verum quia est principium motus, ut in sese recipitur, & ut in subiecto in quo est ille impetus: ideo is impetus interdum Aristoteli principium passiuum, nonnunq; actiuum nominatur. quæ res dedit ansam dubitandi. Cæterùm siquis diligentius considerauerit, uidebit idem esse principiũ & fomentum illud, uel impetum, atq; hæc duo posse simul in eodem subiecto reperiri: nempe habere principium & inclinationem ad motum & eum recipere, neq; hæc duo esse uni incompossibilia ut loquũtur. ut si in lignis esset nauifactiua, haberent ligna impetum ad forma

mam

mam nauis, eamq; reciperent. & quemadmodum in ζωπύρῳ est ignis. idest propensio ad ignem, si excitetur ab alio: ita in elementis est natura: quæ habet impetum ad motum, si ab alio excitetur, uel à remouente prohibens, uel à generante. quia generans cùm dat formã, dat impetum qui est ipsamet forma in materia. Id autem quod remouet prohibens, hanc formam ad motum excitat, quæ habet propensionem ad motum. Nec potuit id accuratius exquisiti isùe Philosophus explicare alio exemplo, q̃; artis, puta medici. nam ipse sanitatem inducit, et ad eã inducendam nõ solum dicitur habere impetum, uerùm etiam efficere. Verum duplex est differentia, sanitatem recipere; & efficere, per accidens, quæ in medico coniunguntur; licet possint separari, ueluti in ægroto. nam ĩ eo sanitas recipitur, quæ à medico efficitur. Sed in natura, illum impetum non proprie dicimus esse causam effectiuam motus, cum non sit uerè efficiens. Sed tanq̃; efficiens. uerius enim uidetur, ꝙ recipiat motum, q̃; efficiat ab intrinseco: atq; ob id Aristoteles ait interdum elementa, quæ sunt prima corpora naturalia, habere principiũ passiuũ. At in motib. aĩæ, nõ licet dicere tanq̃; principium: ꝙ anima à corpore non solum ratione. sed essentia quoq; distinguatur: cum animatum corpus: quo ad suum esse aliud sit ab anima. & licet esse animati conueniat toti & corpori, ob animam: tamen aliud est corpus, q̃; anima. Quibus sic declaratis liquet uerba Aristotelis nihil inter se dissidere, cum dicat modo habere principiũ actiuum, id est impetum: modo passiuum, quod est à forma in materia. nanq; à forma, qua forma est, habetur impetus: ab eadem uerò ut est in materia, hẽtur principiũ passiuũ. neq; ẽ ĩcõueniẽs, quòd forma propter suam imperfectionem patiatur, ut est in materia, & sortitur rationem partis. Cæterùm in animalibus forma, agendi potius obtinet rationem; licet, ut est in corpore, multa perpetiatur. hoc enim illi ac-

cidit ob corpus. nam patitur iram, timorem, motum; quia mouetur ad motum corporis, quod mouet. & ipsamet huiusmodi passionis atq; affectionis ē cā: sed habet ponorē rōnē causæ & principij, uelut explicauimus in quæstionibus de mōbus elementorum. Sunt plurimi qui in dubium uertant, num natura sit primū princi & prima causa motus & quietis; cum supremæ mentes, quæ ordinant, atq; regulant, ut loquuntur, naturæ opus uideantur esse primum principium. nam ipsa uidentur & arti & artifici similes esse. quippe, ut rectè dixit Auerroes octauo physicorum, cœlum est artifex, & nos sumus eius uelut instrumenta. Cui dubitationi satisfaciemus ex ijs quæ habet Aristoteles quarto de generatione animaliū, capite postremo. φ mūdus quidem hic inferior, qui circa terram est, à motu cœli, qui uniformis suiq; semper similis est, regulatur: etiam si propter materiæ ἀοριστίαν & in determinationem, possint fortuiti euentus oboriri. Attamē, quamuis cœlum ordinet naturæ functiones, dicaturq; primū principiū; non est primò in composito naturali, ut natura. Quapropter cœlum est primum alterans; non tamen est in illo, in quo est natura, uerùm ab illo seiungitur. Natura autem est principium motus primum in illo in quo est. Addidit porrò iccirco primò, quod mea quidem sententia, pro pròpriè accepit, aliter profectò q; libro Posteriorum analiticorum nam hic pro proximo & immediato capit, quomodo diximus causam proximam esse causam primam. cæterùm illud per se & non per accidens, non determinat causam; sed effectum, ut recipitur in subiecto. Itaq; dixit primò, quo innuit impetum ac inclinationē esse principium proximum ac immediatum: & dixit per se & non per accidens, quo determinat effectum ut in subiecto recipitur, uelut dixi, adeo ut ab arte distinguatur natura duobus. siquidem in arte, in uno eodemq; subiecto non est impetus ad motum primo; neq; ad-

mittit per se illum motum, ut in naturalibus effectibus usu uenit. nam in medico, ut medicus est, est medicina primò, cùm sit proxima causa sanitatis inducendæ: non tamen per se recipit sanitatem, & ut medicus, in se se nanq; hæc distinguntur, & sub alia ratione infert sanitatem, & sub alia eccipit. quippe inquantum medicus, est sanitatis causa; at quatenus æger, recipit eam. At in entibus, & effectibus naturalibus ubi est principium primum ac proximum inclinationis ad motum, ibi ast receptio motus. Non est ergo idem, primò, & per se, & non per accidens: nam primum determinat principium, & per se receptionem motus. In his quæ eueniunt casu, non est primum principium id est proximus impetus ad effectum. sola enim materia est eiusmodi euentuũ causa, ut sexto primæ philosophiæ Philosophus declarat. Ac propterea in cœlo non reperitur casus quia non est materia eiusdem rationis, cũ hac nostra. Proinde in his quæ casu eueniunt, est principium, id est proxima causa non determinata, sed per accidens: atq; in his quæ fiunt ab arte, quamuis sit principium per se, tamen non in eodem subiectio per se sub alia rõne est principium, efficiendi & patiendi, cùm hæc duo possint separari sæpéq; seiungantur. Quod si mihi obijcies ex Auerroe, artem saltandi, q̃ in eodem sit principium mouens: & ars saltandi. Dicam ea esse diuersa, nanq; facultas sensus, est principium mouens; q̃ uerò actui modus imponatur id facit mens, quæ non est principium motus. Quare & si fiat ab electione, quæ imperat actui, ac regula est principij mouentis: attamen primum principium est facultas, quæ est in musculis ac membris. Quod si inseles, rationem saltandi, in animantibus quoq; ratione carentibus conspici, puta canibus Vrsis: atq; id genus reliquis. Dico ea artus quandam imaginem habere quemadmodum octauo de Historia animantium docet Aristo. propter usum

idq; q habeant memoriã. quẽadmodũ et psittacus exprimit humana uerba, nõ tñ arte aut rõne, sed usu et memoria, ueluti copiosius docuimus lib. pri. primæ philosophiæ. Quare nõ possum probare id quod rñdet Auer. de arte salsandi, ĩ secũdo Physi. Itaq; ut in summã cõtrahamus ea quæ diximus quò facilius memoriæ mandentur: dicimus naturam esse principium & causam motus & quietis: atq; hoc ad causam efficientem, uel id quod se habet ut causa efficiens, esse referendum. Et per motum & quietem intelligemus dispositionem rerum sublunarium, ac substãtiarum naturalium. nam quæ mouentur sẽlum, ueluti corpora cœlestia, habent statum, q sint eodem in loco; & quietem secundum partes; quæ tamen non est uerè quies, cum nunq; eodẽ modo se habeant partes, licet totum sit semper in fine, ut diximus supra, sic quæ quiescunt semper, & si partes eorum habeant propensionem ad motum; non dicuntur uerè quiescere & moueri. Quo circa nec de cœlo, nec de terra, ut centrum est, dicitur natura hæc: Sed de medijs, quæ aliquando quiescunt, & aliquando mouentur, & de terra, non ut centrum, sed ut est corpus naturale, habens propensionem ad motum & quietem. Atq; illud eius in quo est primò ac per se excludit cœlum; quod & si, sit prima causa, non est tamen proxima. Quare non ita interpretamur, ut Græci, sed ut Aristoteles habet octa uo Physicorum. Secluditur etiam intellectus ab hac ratione cùm non sit principium motus, ut immediata causa: sed principium mouens est facultas sentiendi quæ est in musculis. Illud autem & non per accidens, determinat principium recipiendi; nempe naturam non per accidens recipere motum, ad quem habet propensionem ut medicum qui nunq; ut medicus, est proximum & primum principium medendi ac sanandi: tamen non recipit sanitatem ut medicus, sed alia ratione, quæ à medico pòt separari, nempe ut æger. At in natura hæc sciungi nes-

queunt. nam quod in natura est principium inclinationis ad motum in illo, in quo est; id non separatur: neq; alia ratione q̃ produxit, recipit, q̃ eodem principio, quo impellitur ad motum recipiat quoq; motum. Et quamuis habeat impetum una ratione, nempe ut actus materiæ; et recipiat, ut compositum: attamen idem est principium proximum impetus & receptionis. Hinc intelligere facile poteris, q̃ & si actio cõueniat formæ, tamen causa quare habeat impetum ad id quod recipi debet in se ipso, est forma in materia. Caliditas enim ut inquit Aristoteles primo de Generatione, si separaretur à subiecto, produceret calorem, non tamen pateretur. Nec forma dicitur habere inclinationem ad motum recipiendum, nisi ut est in materia. licet ad ipsum producendum posset ab intellectu intelligi, non tamen in se ipso produceretur, nisi esset affectio summè perficiens, cuiusmodi est ipsum intelligere, quæ ẽ actio manẽs ĩ ĩtellectu intelligentiarũ ut lib. de humana mẽte explicauimus. Naturæ uero impetus, & inclinatio, non est nisi ad recipiendum motum: & propter hoc potius appellatur principium passiuum ab Aristotele q̃ actiuum, ut diximus: Nec te moueat id quod habet Grammaticus, q̃ Aristoteles non descripserit naturam, sed opus naturæ: quoniam Naturalis supponit substantiam & accidens; ac cognoscit, & inquirit cuncta, ut referuntur ad motum uel recipiendum, uel producendum. At primus Philosophus ea, nempe an sit substantia uel accidens, perscrutatur. Porrò eorum quæ fiunt ab electione, electio non est semper initium producendi uel agendi, cum electio non secus eorum quæ in alijs q̃ quæ in se ipso recipiuntur sit principium ut docuimus in libro An homo sponte sua fiat bonus uel malus. Atq; hæc de ratione naturæ breuiter dicta sint.

VTRVM CAVSA EFFICIENS POSSIT appellari natura secundum Aristotelem. Caput. IIII.

Simplicius, quamuis sibi ipsi non satis constans opinetur causam efficientem recenseri ab Aristotele inter ea quæ nomine naturæ significantur; idq; innuisse exemplo medicinæ adeo ut natura comprehendat, materiam, formam, generationem, quæ est uia in naturam, & causam efficientem. Verùm hæc non respondent uerbis Philosophi. siquidem ipse distinxit causam facientem & mouentem à natura, & quamq; mouens latius patet, ut constat ex libro tertio Physicorum: & primo de Generatione: tamen causa faciens, & mouens dicitur naturalis, non autem natura, cum non sit in illo cuius est natura. Generatio quidem dicitur natura, quia est uia ad naturam, denominaturq; natura à termino ad quem properat, at agens dici nequit natura ob id quod producat naturam. Benè tamen dicitur naturale, quoniã agit secundum ordinem naturæ. causa uerò naturalis appellatur ea. quæ est principium unde motus naturalis oritur, ut docet philosophus Secundo Physicorum, & nono primæ philosophiæ. Nihilominus natura habet similitudinem cum causa efficiente ratione motus: sic & cum causa materiali in quantum motum restringit. Censemus ergo causam efficientem inter naturæ significata non esse admittendam: sed dicendum esse, principium unde motus. Et licet primus philosophus appellet causam efficientem eam, quæ sine motu mutationeq; efficit; qualis est Deus: attamen eiusmodi agens nuncupatur, per similitudinem. nam agens uerum, nominatur faciês q; cum transmutatione agit & operatur; diciturq; principium unde motus. Atq; hæc est uera naturalis actio, quæ operatur cum motu. tunc enim accidit proventus et consecutio, ut tradit Auerroes duodecimo primæ philosophiæ. Neq; Aristotelem in sequenti concedenda est creatio, & quæ dicitur emanatio: cum & Alexander neget, Deum esse causam efficientem mũdi, secundum totum: licet semper generet mundum, secundum par-

tem. Non est igitur dicendum, causam efficientem esse naturam. nam patrem uocat qui dem Aristoteles causam naturalem, Non tamen naturam: nec agentia, nisi ut sunt principia unde motus in quo sunt & facientia, nominantur natura. Neq; mirandum est, quare Aristoteles dicat, alia esse, natura; alia propter alias causas: nam per alias causas, Deum, electionem, casum, & artem intellexit. Omnes enim hæ causæ, sunt efficientes ut septimo primæ philosophiæ traditur & primò cœli, ubi inquit Deum & naturam nihil frustrà facere, & per naturam, causam naturalem efficientem intellexit. Quare dicendum est, naturam ibi capi pro rerum naturalium congerie, & amplissimo significatu, cùm ait, naturam nihil frustra facere: at hic, ubi dixit quædam sunt à natura, naturam accipit pro causa agente, & pro principio impellente in illo in quo est; proprie scilicet nomine naturæ usus. Porrò qua de causa exemplum artis fuerit adiunctum, iam supra docuimus: quare ita finis huic imponatur, ut de fine agamus.

DE CAVSA FINALI Cap. V.

TRactationem de causis aggressuri, non malè ni fallor eam à fine tanq; causarum præcipua, & omniū causarum causa auspicabimur. hæc enim omnes alias causas, siue eæ fuerint naturales, siue ex electione, quæ per se finem aliquem sibi perscribunt proponunt q;, mouet. quod satis docet materia & forma, (de quibus abūdè satis libro primo disputauimus,) atq; ipsa causa efficiens. Verùm cū nomen finis primū ingri sci eat: scire licet, nos iá nō loq de eo fine, quē per opera nostra attingere nitimur, qui Deus est benedictus (illi nanq; cupimus assimilari idq; ex ipsius naturæ instinctu ac præscrip
sed de eo fine, qui nostrā actionē insequitur, quiq; nihil aliud est, q̄

terminus à nobis effectus, ad quē producēdū quibusdā medijs, et quodā ordine contendimus, qui finis in uirtute agentis esse debet. Nec hoc loco, quod Aristoteles facit secundo Physicorum, necesse est distinguere finem quo, & gratia cuius: Cum id ex uerbis ipsius Philosophi satis pateat. circa finem igitur, gratia cuius agens mouet, siue ex electione, siue impetu naturali agat nostra hæc quæstio uersabitur. Ac primum in dubium uocamus de causa finali. num idem sit finis generationis, & id quod per generationem fit. nam quamuis dicat Arist. finē generationis eē formam, tñ forma nō fit, sed cōpositum, ut diximus superiori libro. quod enim fit est cōcretum ex materia & forma. atq; iccirco in generatione duo uidentur fieri. complurib. uidetur satius eē dicere, eē cōcretū id quod fit, q; formā quidem adepto eo quod coaceruatur ex materia & forma, generatio cessat. Deinde, id nuncupatur finis, quod generans postremum sibi proponit: sed generans postremo sibi proponit hominem, & filium, ac per eum formam; & in formare materiam. Igitur id quod fit cum sit compositum, gratia cuius agens operatur, isthuc debet dici finis. At Aristoteles facit formam, finem, & non id quod fit ex generatione. Inquit enim primo de generatione, habitib. præsentib. in materia cessat motus, & in secundo Physi. forma est finis generationis. Quo circa poetas reprehendit, qui mortem finem esse dixerūt, finis enim non solum significat ultimum, sed bonum. Deinde dubitatur an agēs naturale à fine perficiatur, puta an pater generans filium perficiatur, filiusq; sit eius perfectio, uerùm ut priori satisfiat, quidam aiunt, quòd terminus totalis, sit compositum, & formalis, sit forma: uerùm hoc nō probamus nec arridere posse Aristotelis putamus: q compositum, q ita compositum, uerè dici nequeat terminus; q altera eius pars, puta materia, (quamuis fiat pars, eo quo diximus

modo)

modo) non simpliciter accipiat esse, propter suam in determinatio-
nem, neq; fiat absolutè, sed forma accipit esse terminatum, non tamè
esse materiæ quia si hoc esset, gigneretur, nec esset æterna: sed ca-
pit esse terminatum, hoc est esse huius formæ, qua fit in actu, & pars
huius compositi. Qua propter cum altera compositi pars, non abso-
lute dicatur fieri: Ideò Aristoteles non dixit, id quod fit, esse finem
gñtionis, sed formã, q̃ ea simpliciter accipiat esse, qa antea non erat
nec in materia in actu, nec in se ipsa, ut iam supra demonstrauimus.
Neq; iã adducta distinctio de termino formali, & tituli aliq̃d iuuat:
nã terminus ẽ unus, & ẽ finis generatiõis quæ ẽ forma, à qua mutatio
rationem mutationis sumit simpliciter; & secundùm quid, uel altes
rationis & generationis ut aiunt. Neq; hoc quod dicitur, formam
esse terminum quo, & compositum esse terminum quod, est Peripa-
tetice dictum: cum forma sit finis quo & quod: sed quod fit, est cõ-
positum gratia cuius est forma producta in materia. Quarè genes
ratio entitas, perfectio actualitas, ut utar ipsorum nerbis, est per ras
tionem formæ, tanq; per causam, ac partem. Forma autem non dicitur
uere gigni, esseq; id quod fit, per se, ut satis docet Aristoteles duode
cimo primæ philosophiæ. & ratio in promptu est; q̃ forma simplex
sit, neq; ex illo fiat, tanq; ex parte. Quòd si aliquando dicitur Ab Ari
stotele, formam fieri, id non significat aliquid distinctum à mutatio
ne. quia mutatio est forma diminuta quæ cùm absoluitur, desinit mu
tatio. Iam cùm dicit, q̃ habitib. præsentib. in materia cessat motus: in-
telligit q̃ actio perficitur, & compositum factum est. Forma igitur
habet rationem causæ, propter quam compositum fit ĩ esse perfecto;
& compositum dicitur fieri per formã, quia cum ipsa non adest, neq;
completa est in materia, compositum non dicitur fieri. Non est igitur
dubitandum, quare forma dicatur terminus non autem compos. tum:

quia per formam tanquam per causam gignitur compositum: Ipsa uero cum sit simplex, secundum totum accipit esse & propterea dicitur finis, nempe ut causa, & ut simplex. Itaq; completa generatione cõpletus est actus compositi, & factus est. atq; iccirco forma nequaq; dicitur generari, quia ad eam haud concurrit, nisi quatenus causa. Quod si quãdo reperias generari materiam & formam: hoc dicitur, quia forma educitur, nam cum natura sibi non proponat ceu scopum formam, sed compositum, (forma enim tantum habetur ut concausa, & ut pars) per accidens eam dicimus gigni. Sic materia quoq; quando fit pars cõpositi, dicitur per accidens fieri. Quibus ita explicatis, intelliges quid uelint illi qui aiunt materiam generari subiectiuè, formã uero formaliter, & compositum terminatiuè, ut totum. Licet eiusmodi nomina totam rem potius confundant, q̃ explicent. Quare hoc modo res est percipienda, natura non proponit sibi formam sed compositum, quod sit gignẽti simile: Igitur proponit sibi formam in materia, quod est compositum: quæ quidem forma est rei natura, ueluti dictum fuit, quæ unà cum materia constituit compositum & naturatum, ut ita dicam. Cum; concurrat ut causa, & pars, (nam ut diximus natura non proponit sibi illam primo ac per se,) ex accidenti generatur. Similiter & materia. Atq; hoc pacto diluuntur omnes rationes, quæ hanc sententiam demoliri uidentur, nam cum dicitur, q̃ in omni motu debet esse terminus per se. hoc quidem uerum est, quia semper forma terminat generationem; non tamen dicimus ipsam per se fieri, id est ab agente naturali: nõ enim eam sibi per se proponit. Sic nec ea ratio ualet, forma est per se terminus, ergo per se fit, nam quamuis forma sit per se terminus, tamen cum non fiat, nisi ut pars, non per se fit licet per ipsam compositum fiat, tanq; per causam & partem. cũ agẽs naturale, materiã quoq; proponat sibi facere partẽ compositi, adeo ut

ipsa forma sit causa, quare materia fiat pars. Nam nisi è materia educeretur forma, utiq; non fieret pars. una enim forma est causa, quare compositū fiat; & quare materiæ pars in actu, fiat pars huius cōpositi. Deinde, cum demonstrare conātur, formā per se gigni, quia præcedit totū in esse, est enim causa, ex quo inferunt, ergo præcedit in generari, quia illa causa præcedit in esse, cuius generatio præcedit generationē cōpositi, neq; una generatione utraq; gignitur. Respondendū est, q̄ hæc sit differentia inter causas extrinsecas & intrinsecas, q̄ esse efficientis præcedit, neq; simul sit cum re genita & effectu. quemadmodū docet duodecimo Metaphy. Aristoteles. at causa intrinseca, puta forma, simul est cum eo cuius est forma, alioqui non esset forma propria illius, cuius est forma. Quare cum obijcitur, q̄ causa præcedit rem, intellige de causa extrinseca, puta efficiente, nō autem de intrinseca. quæq; est intra rem. Neq; generato formæ, præcedit generationē cōpositi: Sed utraq; una eademq; generatione oritur: q̄ cōpositum habeat unū esse cū forma. quāuis secundaria significatione, compositū connotet aliam partē. Quare, quia habent unū esse dicunt Philosophi formam & compositū significare primo idem: quāq; alterā partē, ceu compositum, secundario notet. Atq; ut inquit Aristoteles, quarto primæ philosophiæ, quæ sunt eadem, una generatione generantur, eademq; corruptione corrumpuntur. Est & alia ratio, qua nituntur probare formam per se generari, quoniam id potius dicitur generari, quod secundum omnes suas partes ac secundum totum generatur: Sed forma generatur secūdum omnes suas partes, compositum uero secundū unā, puta materiam: igitur forma potius dicitur per se gīari, q̄ cōpositū. Verū huic ita satisfiet, q̄ nō uidetur rō generari secūdū se, & oēs partes; qa simplex est, ac propterea uocatur finis generatiōis: uerū id quod agēs naturale sibi proſōit dicimus per se gigni

id autem est compositum & non forma. Quod si insistis compositū secundùm unam partem generatur, nam materia haudquaq; gignitur. Dicendum est, ꝙ materia ut fit pars, generatur, & sub hac forma: Verùm ut subiectum & pars huius compositi, desinit esse, non autē ut materia, cum significet indeterminationē: nam ut materia & substantia, potentia est æterna, quæ per priuationem notat formam determinatam, & desinit esse. Duplici ergo ratione deficit, tùm ut subiectum, & pars compositi; tum ut materia, quatenus denotat determinatam potentiam ad certam formam, ita nanq; Philosophus primo Physicorum, ait eam per priuationem esse corruptibilem, idq; nobis significauit Alex. libro primo de anima cap. 2. ubi cum de materia prima loquitur inquit, Simplicium corporum materiæ interitus, in priæ formæ abiectione consistit. Est igitur forma finis generationis, sed id quod subsistit fit, estq; id quod agens sibi proponit. Dubitatur præterea de homine ꝙ cum sit compositum corruptioni obnoxium, forma tū est æterna. nam anima & intellectus substantiæ sunt æternæ. Multa de hac re diximus in libro de mente humana, sed ut quædam sub typo nunc repetamus, quò dubitatiioni satisfaciam, dico animam, quæ educta est de materiæ gremio, esse corruptioni obnoxiam, intellectumq; haud esse æternum, sed oriri & occidere. Et quamuis hoc orthodoxorū fidei refragetur, quæ animæ æternitatem adstruit: attamen Philosopho id fuit ignotum, uel saltem ita fuit coactus asserere, quòd plurimorum dubiorum ambages alias effugere nequiuerit. Proinde ubi iam satis fuerit declaratum, quo pacto forma sit terminus ac finis generationis, respondendum est alteri obiectioni, qua quærebatur num agens in generatione sui similis perficiatur. Dicimus itaq;, ꝙ agens in his sublunaribus per suā actionem perficitur, est enim actionis & operis gratia. Itidem in suo simili effectu perfi-

citur quippe per effectum fit speciei conseruatio, atq; ita quodammodo fit æternitatis particeps, assimilaturq; dijs salrem æternitate successionis, licet non existentia. Quam ob rem ait Aristoteles in Oeconomico, ꝙ qui matrimonium spernit, Deos spernere uidetur: ꝙ Deus sit æternitas. atq; ob id quoq; dixit generalissimum esse gignere sibi simile. ꝙ appetitu quodam naturali unumquodq; semper esse desideret. Quòd si mihi obijcias hunc effectum posse à diuersis agentibus generari; ꝙ Socrates à Platone per accidens generetur. Dico, ꝙ Socrates, ut est à Platone genitus, haudquaq; est per accidens; licet ordo sit per accidens, nempè aui, aut proaui. non enim ad Socratis generationem necessarius fuit auus, ꝙ auo corrupto, à patre fuerit genitus. Verum in causis quæ habent ordinem essentialem, posterior causa nequit effectum suum citrà medium producere, nisi intercedat prior. Quare dixit Auerroes octauo Physicorum, causas singulares habere ordinem per accidens. Nec hic effectus pôt alio tempore idem produci, quia sequeretur, ꝙ idem posset restitui. quod reluctatur Aristoteli quinto Physicorum, qui ait, indiuidua iam facta nõ posse restitui, neq; redire. Quod si instes, esse idem agens, eandem materiam, eandemq; potentiam: igitur eundem effectum. Huic multifariam respondeti potest, primum, non esse post ortum Socratis eandem habitudinẽ agentis ad materiam. Sunt qui dicant, non esse eandem potentiam ad Socratem, eo orto, producendum, atq; iccircò non esse eundem effectum, qui alio tempore producitur. Itaq; quamuis sit agens proximum idem, eademq; materia, haud tamen erit idem effectus cum producto, sed similis, ꝙ habeat easdem causas; & si approximatio (ut sic dicã) & potentia nõ sit eadem, neq; in diuersis temporibus erit eadem mutatio, quamq; idem est agens, & eadem materia. Itidem de omnibus mutationibus dicendum est, nempe easdem mutationes diuersis tem-

poribus non posse oriri. Sed si causæ proximæ erunt eædem, similes producentur. Quòd si dicas, accidentia, posse ab agente uniuoco atq; æquiuoco gigni, ut docent Philosophi, cùm sint formæ imperfectæ, atq; entia imminuta. Respondeo, q̃ quamuis qualitates à diuersis agẽtibus possint produci: Similes tamen, non autem numero eædem producũtur. Sic & passio, quæ infertur sensui, & qua sensus afficitur, (quam philosophi nominant sensationem.) potest quidem à diuersis agentibus similis effici, non tamen eadem numero, licet sensus non agnoscat prioris ac posterioris discrimen. Hinc fit, ut si duo oua sensui interdum offerantur, aliquo interposito tempore, is nequeat alterũ ab altero secernere. Atq; ita hæc dubitatio diluatur.

AN FINIS SIT NATVRAE ACTIONUM terminus sub boni specie. Cap. VI.

PEr obscura nobis oboritur disputatio, dum iquirimus, an finis, sub ratione ac specie boni inter causas recenseatur, nam quibusdam baud ignobilib. philosophis sub ratione mali finem quoq; nos mouere uisum est: Verùm paulo post, cum de speciebus ac causis disseremus, quantum ualeat hæc scientia docebimus. Itaq; iam, qualis sit finis, quem causæ naturales sibi proponunt, aperiamus: cui deinde, de fine propter quem causa cognoscens operatur, disputatio annectatur. Est igitur animaduertendum, duplices esse causas nempè per se, & per accidens. cùmq; causa per accidens, certum sibi non proponat finem, ne causa quidem finalis certam causam efficientem obtinebit, nisi fuerit causa necessaria. Quare cùm quæritur de modo causæ finalis, non quæritur de ea, ut refertur ad causas per accidens; sed an causa per se efficiens moueatur à fine. De fine igitur est loquendũ, cuius

gratia agens naturale operatur. de quo fine accipiendæ, sunt cōditiones, cum eas uideatur habere, quæ formæ cōueniunt, in quib. necessario causæ finales reperiuntur. Conditiones autem formæ sunt perficere esseq; ἐντελέχεια materiæ, & terminare. Verùm causa finalis his addit bonitatem ac perfectionem, à qua ortum habet, ut agenti cōparatur, & appetitionem. Et quoniam entia quia sunt actu bona ac perfecta assimilantur fini ultimo, hoc est Deo Opt. Max. & ratione finis, diuini obtinet rationem: propterea diuinum, optimum, & appetibile uocatur finis. finis igitur naturalis habet suam basin atq; originem à forma, atq; ab actu. Quod significare uoluerunt ij, qui dicunt, bonum. sequi actum, & malum potentiam. Atq; idem asserere uidetur Philosophus primo de generatione animalium, cum inquit ponimus causarū genera quatuor numero, primum cuius gratia, ut finē; secundum substantiæ rationē quæ quasi unum quoddam ferè existimanda sunt. Quin & secundo Physicorum, uocat speciem formam, & exemplar & rationem, & quod quid erat esse: quoniam natura appetitu huius formæ, facit ea quæ facit. quod uel inde liquet, quoniam ea adepta, cessat actio: ꝙ ad eam, ueluti scopum, omnis naturæ mutatio destinetur. Patet igitur, ꝙ natura dum sibi proponit formam, bonum intendit. Verum appellatur forma, ut dat esse & materiam perficit: dicitur uerò bonum, ut terminat appetitum naturæ, atq; in ea appetitus agentis quiescit. Sed quare nominetur exemplar simplicius cum Alexandro dissentit. Censet enim Alexander, ꝙ tam forma quæ producitur, quam producens uocetur exemplar. quippe forma producta nominatur exemplar, quia natura cuncta quæ operatur, agit ultimæ perfectionis desiderio, quæ terminus est mutationis, & in qua appetitus uidetur acquiescere. Vocatur deindè & agens exemplar, quoniā ad instar suæ formæ

aliam producit, si non specie similem, saltem genere propinquam. Verùm primum producit id quod habet potentiam alterius effectus proximi, nempe simul atq; iniectum semẽ est in uterum, ipsum habet potentiam mouendi ad aliud proximum effectum qui habet potentiam mouendi sibi immediatum effectum, donec homo perficiatur: atq; ita secundum quosdam numeros, ac ordines ista obitur mutatio, quousq; absoluatur id quod natura sibi proponit, nisi quid impedierit: nõ quidem secundum præelectionem, uel cognitionem: Sed ob naturalem quandam propensionem, ut species seruetur. quippe nihil seipsum generat, sed seruat. Atq; iccirco complures dixerũt, agens in suo simili perfici. Hanc porrò naturam Alexander appellat rationem quòd omnia ordine ac mensura quapiam peragat. quandoquidem nihil in natura est inordinatũ, ut docet, Philosophus octauo Physicorum. atq; ita natura secundo de generatione, nuncupatur ratio. Est & alia ratio quæ operatur per cognitionem quæ uerè & sola ratio dici meretur, nam natura per similitudinem appellatur ratio; ob ordinem scilicet, quem in agendo seruat. Cæterùm Alexandri hanc sententiam Simplicius uellicat, quærens quomodo forma elementaris dici queat exemplar. Videtur enim quòd res quæ uocatur exemplar sit producta, nõ autem agens. Verùm respondere q; forma appellatur exemplar, q; omnia ad formã ordine quodam seruato eius desiderio tendant, & agens dicitur exemplar, quia natura operatur, ut dictum est ad eius exprimendam similitudinem. Neq; torquere debet alia Simplicij ratio, cum inquit q; si appetitu eius formæ agens operatur, finis nõ aũt exemplar sit dicendum. nam respondeo q; forma obtinet duas rationes. Siquidem ut terminat appetitum naturalis agentis, uocatur ultimum & finis, ob id quod omnia ad ipsam terminantur. Vt uerò in forma exprimitur similitudo agentis, uocatur agentis exemplar, quo-

niam

niam media ad finem diriguntur, & secundum suam rationem sit ordinata mutatio, mediaq; disponuntur: atq; ita forma dicitur exemplar respectu mediorum: & agens appellatur exemplar, propter finem postremo loco productum. Sic cum alia dubitatione Alexandrum agitat, q si forma sit una oporteat aliquam esse causam unam primam, quæ particulares causas præcedat, puta si trium cum quæ est causa particularis, herbam facit, herba uero stipulam: debet aliqua una causa esse, cum sit forma una, atq; eam opinionem uidetur tueri Auerroes duodecimo primæ philosophiæ, ubi habet, q natura commenesta, & ut ipse loquitur, rememorata ab intelligentijs non erratibus suum effectum producat. Hæc enim ita dilui potest, q agens sit unius effectus unaq; causa: Verùm cùm ea forma, atq; id quod sibi proponit, in lucem non prodeat, nisi multis intercedentibus mediis, ut patet ex Aristotele libris de generatione animalium; opus est: ut una causa aliam proximè atq; immediatè producat, nisi quid fuerit obstaculo, ut in hominis uel plantæ generatione, quæ suis numeris constat, liquido constat. Verùm ut Alexander secundo quæstionum naturalium docet, cum omnia, quæ occidunt, & oriuntur, alterius auxilio indigeant ut sint æternitatemq; secundum speciem consequantur permutationem ordinatam, id à superioribus motu atq; lumine cœli nanciscitur, Ipsisq; inde prospicitur, ut quadam cum motu cœli habitudine gubernentur, à quo motus inferior ordinem suum sortitur, seruatq;. Vna igitur est causa agens particularis, quæ ut dixit Auerroes, est uelut instrumentum: sed est præter eam alia, quæ cœlum est, quod ueluti artifex habetur, ut octauo Physicorum tradit idem Auerroes. Atq; iccirco secundo de generatione dixit Philosophus, omnia hæc inferiora esse in terminis; quod motu cœli gubernetur, quæ est causa omnib. Secundum speciem prouidens; id quod baltiuendo quoq; sensit

Auerroes duodecimo primæ philosophiæ, cum inquit, q̃ circa speciẽ est diuina sollicitudo. Cæterum rursus contra Alexandrum instat Simplicius & ait, si omne quod est immediatum & proximum efficiens, potest producere: ergo herba ẽ potentia stipula. Sed omne quod est in potentia, est materiale: ergo herba erit materia stipulæ, non aũt efficiens, necesseq; erit quærere aliam causam effectricem. Verùm illi ita satisfaciendum est, q̃ herba sit potentia effectrix, non aũt recep trix solum: q̃ in herba sit ratio agendi, ac principium recipiens: quem admodum in tritico est uirtus formatiua, & potentia recipiens. Actamen ut hæc ritè perficiantur, necessarius est motus cœli, ueluti dictum fuit: quare non omnis potentia est receptiua. Sic in spermate est potentia homo, uerùmtamen non immediatè ac proximè. nam ita in illo solum est potentia cor at in corde potentiã est hepar. id enim est, quod primum è semine fit, à quo cætera deinde membra, suo quæq; ordine gignuntur, quem admodum docuit Aristoteles. Porrò cum iterum urget, q̃ proxima causa in animantibus sit materna non autem paterna: id quidem uerum est, si rectæ intelligatur: nempè quòd i matre sit uirtus delapsa à patre. Sed quod sperma matris sit proxima causa aliterq; ut materia; profectò à uera philosophi sententia plurimum discrepat. Neq; mihi unq; arrisit, id quod ipse sentit, q̃ intelligentiæ cognoscant hanc formam producendã ab hoc agente. nam quamuis motus cœli inferiora ac caduca hæc ordinet, ut suis numeris finem quem sibi proponunt consequantur, neq; agant temerè & à casu non tamen intelligentia singularia cognoscit, ueluti simplicius maginatur: sed solum de ordine uniuersi sollicita est, ut recte Auerroes quoq; duodecimo primæ philosophiæ testatur. Et quamuis dicamus in his esse diuinam sollicitudinem, non tamen censemus intelligẽtias hæc sublunaria complecti: Verùm motus cœli, cum intendatur

propter uniuersi perfectionem, regula est specierũ horum sub luna caducorum. quæ cum habeant materiam indeterminatam; non semper eundem effectum, eodem modo recipiunt, neq; seruant, ut iam sæpe antea ex Aristotele quarto de generatione animalium monuimus. Neq; concedendum est, cœlum habere cognitionem, quod Auicenna ait, nam cognitiones ac potentiæ sunt in hac materia sublunari, ut alias docuimus. Itaq; iam explicatum habemus, quid sit id in quo ratio causæ finalis sita sit. Verum quatuor sunt, quæ hic difficultatem faciunt, primùm, an uerum denotet aliquid quod sit prius bono: deinde, an finis significet habitudinem, an quippiam absolutum: ad hæc an ratio causæ finalis sit appetitio: postremò, an aliquod diuinum in causa finali comprehendatur. Quæ ut diluantur, animaduertere licet, id quod est in potentia ad esse, non dici tale, ex secũdo Physicorum, nisi cum est in actu. Quare basis ac fundamentum rei est actus. nam ens in potentia, dicitur simile enti, non autem ens. Cùm igitur actus sit fundamentum, obtineat multas rationes, nam forma ut est causa quare res sit, nuncupatur actus: ut uero completum esse tribuit speciei, habetq; omnia ea quæ ad speciei essentiam requiruntur. dicitur ueritas rei, ac propterea aurichalcum, non dicitur uerè aurum. sed simile auro, quio non habet omnia, quæ ad eam speciẽ requiruntur. Atq; ut habet rationem termini, ac finis perficientis, subit rationem boni. Amplius ut in eo appetitio acquiescit, uocatur appetibile. Deniq; ut per formam Dijs similes euadimus, dicitur habere quid diuinum. Quo circa appetibile non denotat rationem finis, sed sequitur boni rationem ob quam cuncta redduntur bona ac perfecta. Vnamet igitur res appellatur bona, uera, appetibilis, & diuina, atq; ea propter has proprietates uni tribuit Aristote. cum ait existẽte aliquo diuino, optimo, & appetibili, quẽ Simplicius, quoq; insequitur. Atq; hæc nõ mõ Dijs

conuenire, uerùm etiam formis quæ natura oriuntur & occidunt, ait Maurus Auerroes nono Metaphysicorum: Porrò uerum, sequitur ens in actu; sed quia addit aliquid enti, nempè aptitudinem quandam, iccircò dixit idem Auerroes quinto eiusdem primæ philosophiæ quæstionem de uero, esse de accidente. Nolim autem hæc intelligas de ueritate orationis & propositionis, nam de ea alibi fiet mētio: sed de uero, quod uidetur esse passio, aut synonymum entis. Cuius ueri ratio bonū antecedere putatur. Quib. sic explicatis intelligi potest, quid sit, quare Auerroes dixerit, bonum esse in rebus, & uerum in mente. Siquidem intellexit de uero, quod est affectio orationis, nō autem de uero de quo est præsens sermo, quod denotat rei perfectionem, quodq; diuiditur ac distinguitur à uerisimili. Atq; ita omnes nodi solui facilè possunt, & primum asserendum, q̄ ratio ueri rationem boni præcedit: deindè, q̄ finis ut est terminus, atq; ultimum, habitudinem quandam ad ea, ad quæ ordinatur, denotat. Posthæc, q̄ appetitus non circumscribit finem, sed ut quiescere facit, & ut bonus habet rationem appetibilis. Quare cum hæc ratio appetitus, omnes priores includat, latini asseruerunt, q̄ per hanc rationem, finis describitur. Deniq; q̄ per formam Dijs similes reddimur: sed quò pactò hæc ratio in rebus sublunarib. reperiatur, satis in libro de mēte humana aperuimus. Atq; hactenus de fine agentium naturalium, iam ad ea quæ per cognitionem & electionem agunt transire oportet.

AN IDEM SIT AGENS, QVOD PER electionem & quod per cognitionē agit. Cap. VII.

QVòd finis, agentis dispositionem nobis indicet, iccircò hæc quæstio iam interponitur, quæ inuestigare cupimus nunc

quid agens per electionem, & per cognitionem sit idem, quæ sanè haud erit inutilis ad ea intelligenda quæ de causa efficiente dicentur. quandoquidem Philosophus in hac scientia id habet loco axiomatis, ꝙ natura propter finem ac per se agat, neq; putat id indigere demonstratione, nisi propter antiquos, qui omnia ob materiæ necessitatem euenire asseuerabant. Ad hæc sciendum est, ꝙ multa cognoscentia agunt, quæ tamen agere ex electione haud affirmamus; ueluti apes: hirundines, uulpes, ac cætera animantia rationis expertia, agunt quidem, non tamen ob finem quem antea conceperant. Siquidem in ijs artium imagines quædam conspiciuntur, non tamen ars, aut artificialis cognitio. Dixit enim Philosophus octauo de historia animalium, ꝙ in brutis reperiuntur humani animi imagines, & artium: non autem artes, ꝙ non agant, ut diximus, ex fine, quem antea conceperunt. Sic quædam quæ pollent memoria, hominib. assimilantur: nihilominus ijsdem uti artib. haudquaꝙ affirmabimus, licet similib. concedamus. Vt quæ uocem humanam exprimunt, usu ac memoria id faciunt, ut prolixius docuimus primo primæ philosophiæ. Proindè de eo quod agit ex proposito & instituto, disserendum est. Neq; in præsentia quæstionem illam agitabimus, utrum aliquid sub ratione mali nos moueat: quoniam iam passim receptum est ab omnibus, nihil mouere intellectum practicum, nisi bonum uel uerè, uel apparens, ueluti infra etiam monebimus. Verùm eam aggredimur, in qua non ignobiles Philosophi dissentiũt, nempè. an finis moueat ut est extra animam, uel ut est in anima cognoscente. Quæ quæstio quò commodius à philosophiæ studiosis iuuenibus intelligatur. scire licet. finem uocari id cuius gratia agens agit, & ad quem cuncta ordine quodam diriguntur. Hic duplicem obtinet rationem causæ. nam ut est in anima, dicitur appetibile quiddam obtineq; rationem causæ agentis & mouentis, quoniã

mouet appetitum ac desiderium sui excitatu; qui appetitus animal mouet. Atq; eam ob rem appetitus est magis propinqua causa motus animalis. nam appetibile ut commouet animal de ocio ad laborem, mouet motu Metaphoricè dicto, q̃ sit in anima: neq; hæc est ratio causæ finalis, sed subit rationem agentis. Vt uero habet rationem finis, terminat. ac ut bonum quod in hoc effectu ac termino deprehenditur, est id cuius gratia cætera fiunt. Itaq; ratio causandi causæ finalis, est bonum cuius gratia reliqua obeuntur, quod cognitum ab animali mouet ipsum ex otio ad laborem, motu. ut dixi Metaphorico. atq; ut habet rationem boni extremi, appellatur finis, ob quem operatur. Id quod de formis materialibus aiebat Auerroes, q̃ ut sunt in mente artificis, monent illum motu metaphorico; ut uerò sunt in re, habent rationẽ finis. Aliæ formæ materiæ expertes, utpote existentes obtinent rationem finis ac mouentis. Ac scire licet q̃ formæ materiales cum nõ semper sint, non in eodem esse has rationes principij patiũtur: sed formæ immateriales sunt æternæ, suntq; fines primò suarum actionum, & secundum idem esse mouent. Qua propter in dubium uertitur quo pacto finis, gratia cuius hæc fiunt, cum priusq; motus agentis perficiatur, non existat actu, possit dici causa. Siquidem quod non est, non est appellanda causa, q̃ nullum causæ modum aut rationem habeat, sed bonum, quod sibi proponit agens non est extra, sed sẽlum est in anima mouẽtis. (puta bonum, propter quod ædificator ædificat domum, nempè ut prohibeat à frigore, non est.) quare in nullo genere causæ censeri debet. Cæterum respondendum est, q̃ id quod in agente neq; actu est, neq; in potentia, nequit ut est in anima mouere agens motu illo metaphorico; neq; potest esse id gratia cuius omnia fiunt, quæ est uerà ratio causa finalis: at id bonum quod mouet, est in uirtute causæ agentis, atq; id experientia comprobatur. nam si est quoddam bonum,

quod non sit in uirtute agentis, non potest esse id bonum, cuius gratia operatur agens; & id, quamuis sit appetibile haud moueat ad actionē, puta imaginatio multi auri, quod non est in facultate agētis inquirere & si sit appetibile, atq; agens delectet; tamen non est principium ut agens ad actionem aggrediendam de ocio ad laborem moueatur: & id bonum non sit penes nos neq; in nostra potestate. Quod si instes, ac dicas rursus mouere id quod est in actu: dicendum est hoc competere fini quatenus est cognitus; non autem ut bonum cuius gratia cætera fiunt, quæ est ratio causæ finalis, & esse in anima satis est ut moueat affectum in agente: qui motus, ut diximus, nō est uerus, sed anima: quem Auerroes nominauit metaphoricum. Sed ut est bonum, gratia cuius omnia fiunt, necesse est ut sit in facultate agentis, quo possit agentis opera, in lucem prodire. Sequitur ut alium quoq; nodum soluamus, qui hac ratione nectitur. Vbi sunt causæ & principia alicuius effectus: ut ipse producatur, debēt illa unà esse. Sed finis qui est actionis terminus, nequit cum alijs principijs, quæ ad hunc effectum producendum præcedunt concurrere. ergo uidetur non posse aliquo modo esse causa, cum non possit præcedere & causæ proprium sit, ut sit prior. Sed hāc ita diluimus & finis ceu ante cognitus, cum alijs principijs præcedat: sed ut id, cuius gratia cætera fiunt, præcedit uirtus agentis, in qua est id bonum, cuius gratia artifex operatur, atq; id esse in eius facultate, satis est quòd præcedat secundum hoc esse. atq; ubi hic finis productus est, desinit motus. Itaq; id horum, quod est in re terminat actionem, explicatq; quid fuerit id, ob quod cætera in lucem prodiere, aut formata fuere. Verùm ne in hac causa decipiaris scire licet, & ex causis quædam præcedūt effectum, quatenus habēt facultatē agendi uel recipiēdi eū cuius modi sunt materia & efficiēs: aliæ, puta forma ac finis: nō edēbēt præcedere, sed cū effectu gñando

sunt simul. Cum enim effectus genitus est, forma & finis, (qui nihil aliud est q̃; forma, ut docet Aristoteles primo de generatione animalium, licet ratione distinguantur) est una cum effectu. Cæterùm, cũ ratio causæ finalis est extra rẽ, necesse est, ut aliquo modo prior sit; qui modus nihil aliud est, q̃; quædam cõditio, quæ fini cõpetit, ut prior sit effectu. quod non est id. cuius gratia mouet agens, sed est conditio finis, qua mouet agens de ocio ad laborem. Igitur ut insequitur formã est id cuius gratia omnia operantur: ut uerò prior est, subit modum alterius causæ, puta mouentis animal ad aggrediendum motum. Quæ non est conditio causæ finalis nisi quatenus præcognoscitur. hæc autem præcognitio nulla est in agente naturali ut diximus: cum in eo solùm sit facultas quædam agendi & producendi finem, cuius gratia cætera fiunt. Atq; hæc de causa finali satis sint.

AN OMNIA BONVM EXPETANT. Caput. VIII.

PErq; difficile est cognitu & intellectu, num omnia bonum expetant, quandoquidem cernimus patrem flagitium aliquod patrantem, eniti ut ab eiusmodi filium arceat & cohibeat: quasi id ipse detestetur, & detestandum esse filio persuadeat. Quod cum ita sit, mirum est, quare Philosophus primo moralium ad Nicomachum dicat, omnia bonum appetere. Quapropter Alexander opinatur, esse quosdam qui malum expetant & affectent, idq; sub ratione mali. Quod ratio, quoq; suadere uidetur, nam cum appetitus nihil aliud sit q̃ uoluntas: & desiderium sit actio uoluntatis; cumq; uoluntas nostra in utranq; partem propendeat, (est enim libera ut communiter affirmant, poterit æquè malum sub ratione mali, ac bonum expetere,

cum

eum utrunq; in sua sit potestate. Præterea, cùm quis appetit, eo caret quod appetit, alioqui appeteret quod haberet, quòd si caret eo, ergo appetit habere. Quare carentia & priuano, esset ratio appetitus, causaq; sua destructionis: quãdoquidem appeteret id, quod simul atq; haberet, non esset amplius priuatio. Atqui ut hæc diluantur, & ueritas innotescat, primum animaduertere oportet, quo pacto tria hæc, appetitus, amor, & amicicia inter se distinguãtur. Appetitus fertur ad aliquod, ut supra dixi, quod habet rationem boni in quo acquiescat, & perficiatur. atq; id bonum perficit naturam uel sensum, uel mentem ac desiderium rationem sequens. quam diuisionem latini nuncupant naturalem appetitum sequentem naturã uel sensum, uel mentem, qui nihil aliud est, q̃ uoluntas. Itaq; in eo qui appetit, imperfectio quæpiam cognoscitur: quandoquidem non appeteret, nisi aliquo opus haberet, cuius indigentia excitat appetitum. Quam dictionem si ad materiam medicam uelimus contrahere, est tristis sensatio in uentriculo: licet & ad omnia animalis membra extendatur, quæ ad nutrimentum suum, tanq; ad suam perfectionem inclinantur, quo animal uiuit: totius igitur animalis appetentia ẽ in uẽtriculo, atq; in ea potissimũ uẽtriculi parte, qua sensus uiget, nempè ĩ eius orificio; qua cum animal priuatur, nascitur ea quæ dicitur ĩ appetẽtia. Ad hæc scire licet q̃ oĩa quæ hominis appetentiæ obijciuntur, efferunt se sub specie boni uel apparentis, uel delectabilis, uel utilis, aut honesti: siue id sit bonum animi, siue corporis siue fortunæ, quare omne bonum, sub una ex his rationibus ab homine perpenditur. Amor autem, ut ab appetitu ac spe secernitur, est quædam animi passio rei præsentis ac possessæ. Amicicia uerò est habitus & beniuolentia non latens inter amicos, ut lastius libro octauo Ethicorum docet Aristoteles. Sunt cõplures qui non distinguant inter spem, desiderium, & amorem: uocantq; amorem id

quod summo studio expetitur. Sed si rectius res examinetur, aliter se habet, nam amor est passio, quæ proficiscitur à re quæ possidetur: quæ potius cùm fruitione conuenit. q; cum desiderio. atq; id quod illi uoluerunt significare, est concupiscentia in rebus naturalibus quam semper comitatur appetitus. atq; eam ob rem in his rebus caducis semper consequuntur amorem spes, appetitus, desiderium & timor. at in amore rerum intelligibilium est certitudo sine timore, quem fides parit, ac obiecti immobilitas & ueritas. Est præterea aliud sciendum, q; homo per electionem, aut artem, duos sibi proponit fines: quorum unus se habet ut domus in ædificatore, qui reliquit domum factam: alter est operatio, qualis est modulatio. Verùm cùm una eademq; res duos patitur fines, opus scilicet et operationem: semper operatio opere est præstantior, quia opus fit gratia operationis sequentis opus. His ita explicatis, ut quæstio è medio tollatur, multa ad eius solutionem sunt adducenda. primum, quicquid ab homine expetitur præter Deum, cũ non sit undiq; perfectum; in eo aliqua ratio mali reperitur; idq; uel qa bono priuatur uitio sui, uel quia natura, ob suam infirmitatem eiusmodi bonum non perfert. Id enim ita se habere in omnibus quæ sunt in fra Deum liquidò constat. Deinde homo per rationem futurum præuidet: & per sensum præsens cognoscit, qua propter ait Aristoteles tertio de anima in nobis esse contrarias appetitiones, neq; semper simul idem appetere neq; quouis tempore eodem oblectari. nam quod nunc adridet, id paulò post displicere sentio. Quibusdam uidetur, q; id quod aliquib. placet, non sit undiquaq; bonum, uel delectabile, uel honestum, uel tantæ uel uoluptatis, quantæ est aliquod aliud, quod illis adridet magis. His sic constitutis facillimum est quæsito satisfacere. nam cùm in dubium uertitur, an omnium finis sit bonum; uel qua ratione Aristoteles dictum, q; omnia bonum appetunt, sit intelligens

dum: responderi debet, quòd sub ratione boni, uel quòd delectet, uel utile, & bonum est, mouet nostram intentionem. Quare non possum probare eorum interpretationem, qui per bonum intelligunt id quod per se bonum est, qui est Deus. Opt. Max. quique quòd nulla in eo inueniatur imperfectio, omnem rationem possidet boni. Quam ob rem non uulgares Theologi dixerunt, Deum non posse odio haberi, quòd nullam habeat rationem, ob quam illum odio prosequamur. Atque iccirco quoq; inquiunt, q̃ nostra appetitio ac uoluntas necessario feratur in Deum, licet, quod ad eha pertinet penes nostram uoluntatem sit, ea fugere uel persequi. Verùm quomodo hæc sint intelligenda, in li. 10, An homo uolens bonus uel malus fiat satis discussimus: nunc ijs non est locus. Ad id autem quod dicitur, patrem facinus aliquod facientem, ab eo filium deterrere: dico, q̃ hæc duo, nempe cõmittere flagitium, & filium ab eo tanq; malo dehortari, possunt simul consistere. nanq; sensus comprehendit aliquod esse delectabile ac uoluptuosum, quod ratio malum & prauum esse iudicat. Qua ratione detestatur id quod ipse committit, nituturq; inde auocare filium, uel q̃ metuat, ne eius animus nimium ad id procliuis uerecundiæ limites pertranseat; uel ob alia quæ inde enasci emanareq; possunt. Illi Porrò quod secundo loco obyciebatur, respondemus, q̃ quamuis uoluntas uel intellectus, possit in utranq; partem propendere, quæ ut sunt præsentia, sub aliqua boni specie sint causa appetitionis, nihil tamen mali, nisi ut euitetur maius malum expetitur. atq; id minus malum, in præsentia loco boni capimus: quemadmodum & medici, minus frigidum, interdum calidum uocant & minus calidum frigidum. Denique postremæ obiectioni illud occurrere licet, q̃ in natura in qua est alicuius rei carentia, duo sunt consideranda subiectum, quod pere-

ficitur eo quo caret: & carentia: uel non esse eius rei, quæ perficit. et quamuis illud non esse appetat esse (alioqui unum contrarium alterum expeteret) attamen subiectum propter id non esse, pendet ad id quo caret, quò perficiatur. atq; ita primo Physicorum intellexit, cum ĩquit fœminam appetere uirum, & turpe bonum. Proinde ex his intelligi potest, quo pacto finis semper sub ratione boni mouet agens.

DE CAVSIS RERVM NATVRALIVM efficientibus Cap. IX.

IN tractatione rerum naturalium, qua causas inuestigare nitimur, operepræcium est primùm omnes causarum modos exquirere, & quæ sint ab arte excludenda cognoscere. Porrò sufficientem causarum diuisionem duplici uia uenari possumus, aut uniuersali modo, quemadmodum Logicus, & primus philosophus, atq; hoc ut res spondere possimus ad interrogationem qua quæri solet, quare res alia qua sit. Vel eo modo quo Aristoteles docet numerum quæsitorum ex numero eorum, quæ uerè scimus. Sed naturalis philosophus, cum pertractet de substantia ut mouetur, quærit causas per quas oritur, & est. Omne aũt quod mouetur quatuor habet causas, illas per quas est, materiam scilicet & formam, quæ sunt partes substantiæ rei; & præterea efficientem, ac finem: quare quatuor causas rerum naturalium sunt inuestigandæ. Cumq; de fine, materia, ac forma, quantum quidem ad Physicum spectare uidetur, tractauerimus: reliquum est ut de efficiente, cuius ope res fit pertractemus. Sed primum hic inspiciendum est, quas diuisiones hæc admittat. Aristoteles eam in sex partes distraxit, quas Grammaticus in secundo Physicorum etiam

recenſet,in cauſam per ſe & per accidens,in ſimplicem & compoſi tam,in propinquam & remotam.quas omnes deinde diuiſit per actũ & potentiam,uoluitq; has ſectiones omnibus cauſis efficientibus cõ uenire. Verum hic ſtatim ſeſe offert dubitatio multiplex. Primùm, cur Philoſophus non diuiſerit eodem modo effectus naturales cũ eaſ dem ſectiones admittant.dicitur enim effectus per ſe & per accidens propinquus & remotus, ſimplex & compoſitus,& in actu ac in po tentia. Deinde cum poſſumus aſſignare unum genus cauſæ,quare nõ aſſignamus plures. Puta quòd illa cauſa ſit particularis,Simplex,& per ſe,uel alijs modis. Ad hæc,quod profectò non minus dubium eſſe uidetur,cùm ſimplex & compoſitum, non ſit penes rem, ſed penes modum loquendi;cur Ariſtoteles hunc modum poſuerit. Quibus ſic mihi ſatisfieri poſſe uidetur,& primum primæ, q̃ quamuis in effec tibus naturalibus hæ diuiſiones reperiantur: attamen non ſunt me dia quædam ad cognitionem ſcientificam,licet cauſæ in quibus hæ in ueniuntur, ſint cauſæ rerum naturalium ſcientificæ Quare Ariſtos teles per hypotheſin has diuiſiones in effectibus reperiri ſumens;ar gumentatur eas ſimile quoq; modo in cauſis inueniri.nam cũ uidemus aliquos effectus fieri temerè,arguimus de cauſa quænam ſit, cognoſ ſcimusq; ita eam non poſſe eſſe niſi per accidẽs,effectus enim haud quaq; eſſet temerè,niſi cauſa eſſet fortuita,& à caſu. Cognouerunt autem philoſophi cauſam eſſe per accidens, & effectum à caſu: q̃ hic ſit in paucioribus & illa rarò eiuſmodi quippiam efficiat. At ue ro effectum & cauſam per ſe deprehenderũt,q̃ tam effectus q̃ cau ſa uel ſemper,uel in pluribus eueniat.cauſam uerò propinquam, uel immediatam eſſe dicimus,inter quam nihil intercedit mediũ,quod poſ ſtremò producat:eam contrà mediatam,cùm alia aliquæ cauſæ inter mediæ intercedunt. Verum ſcire licet, q̃ effectus dicitur mediatus

quando interuenit alius effectus, qui causæ propinquior ac immediatior est. Porrò cum hæc extrema intelligit philosophus per se, & per accidens, nunc rectè componit causam per se & per accidens, & uel per accidens, uel per se. Eodem modo alias quoq; diuisiones contingit per effecta in causis reperiri. Secundæ uero dubitationi responderi debet, q & si aliquando plures causæ reperiantur, exempli gratia, q sit per se particularis, & in actu: attamen hæ proprietates ratione secernuntur. Atq; id quoq; sensit Philosophus, cum dixit, q hæ proprietates ratione sint diuersæ, quamuis in una eademq; causa coincidant. Cæterũ his dictis se ingerere uidetur difficultas, quo pacto hoc apud Philosophum sit intelligendũ q causa particularis & in actu sit simul cum effectu: & quomodo duodecimo primæ philosophiæ dixerit, q forma sit simul cum eo cuius est forma, quòdq; agens prius oriatur. Cui occurri facilè potest, modo intelligamus quæ sit differentia inter formam, & agens in actu. res enim ea quæ agit, prior est tempore effectu, què depromit ac producit. Cùm uerò dicitur, q agẽs est simul cum effectu, intelligẽ, quando agens actu producit effectum. nam necesse est ut effectus sit unà cum causa, quando generatur: licet causa post effectum possit abesse ac deficere. Quòd si hæc mihi obieceris, quod, ut sæpe euenire solet, pater emisso semine occidit, & tamen filius & embryo fit: quare non uidetur causa esse unà cum effectu quando gignitur. Dicendum, q hic sit causa quæpiam quæ propinquior & immediatior est patre, nempè Semen, cuius uirtute fit generatio. quod ut docet Aristoteles duodecimo primæ philosophiæ, & secundo Physicorum, rationem instrumenti obtinet. quod nos etiam sæpe alias docuimus. Porrò forma non modò dicitur unum esse cum composito, uerum etiam unà cum composito oriri atq; occidere. Agẽs quidem proximum ac immediatum simul est: sed forma simul est &

occidit. Tertius uerò nodus suprà propositus sic dissoluetur: q̃ cùm uolumus causam assignare, sæpe usu ueniat, ut simul causam per se, ac per accidens atq; interdum simul multas causas reddamus. Neq; id accidit circa medium dicendi, sed circa res ipsas; ut cùm causam reddere cupimus, secundum unæ causæ modum, plures causas assignemus. Atq; de diuisione hactenus. ex quo etiam patet, qd de effectib. sit dicendum.

VTRVM CVM REDDIMVS RATIONEM alicuius effectus naturalis, per quam generatur scientia, opus sit omnes causas per se reddere. Cap. X.

COmmunis quæpiam de scientia in genere & simpliciter adferri solet distinctio, ad huius nodi solutionem: ea tamen mihi arrisit. Aiunt enim naturalem non adferre omnes causas per se: q̃ ultimus finis primaq; forma, (ut Auerroes quoq; primo Physicorũ sentire uidetur,) in scientia naturali non demonstrentur; q̃ duas eas causas Metaphysicus inquirat. nam prima forma nõ cognoscitur per formas naturales, ut sunt naturales: sed per formas quatenus rei per fectionem denotant. quia solus primus philosophus agnoscit formam, ut rei substantiam, quemadmodum Aristoteles septimo Metaphysicorum docuit. Atq; iccirco inquiunt non esse munus naturalis philosophi inuestigare primam formam, ut forma est habitu naturali, sed motu. quo modo etiam finem cognoscit. nam finis ut est ultimum, & rei bonum denotat, ad primum spectat philosophum. Quod uero ad efficientem causam pertinet, quoniam motus primus, quem naturalis secundum omnem rationem debet cognoscere, est motus effectus: iccirco naturalis habet euidens medium, ut deducat conclu-

datq; aliquam esse substantiam immobilem, quemadmodum Aristote les octauo Physicorum tradit. Itidem primus philosophus cognoscit materiam ut substantiam, & potentiam, uelut suprà monuimus; sed q̃ sit subiectum transmutationis generabilis per accidens, & æterna per se, solus nouit naturalis, ut Auerroes octauo primæ philoso phiæ declarauit. Ex quibus asseritur omne genus causæ intelligere Metaphysicum, licet magis abstractè, tum medij, tum rei intelligibilis ratione: quare ut rationes sint abstractiores, id ad illum spectabit. Cumq; ratio motoris non abstrahat à motu, ueluti finis formæq; ratio, iccirco hæ magis ascribuntur primo philosopho q̃ naturali. Quare Aristoteles à causa finali concluſit duodecimum primæ philoso phiæ uersu Homerico, inquiens.

„ οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κόιρανος ἔστω.

Quo probat unum esse principem. Idem quoq; asseruit octauo Physi corum, medio usus naturali, nempè q̃ sit aliquod, quod ita mouet, ut nullo modo moueatur. Quam ob rem primus philosophus dicitur con siderare altissimas ac primas causas, ad quas particulares omnes diſ soluendo deducit, neq; alibi consistit prius q̃ ad eas peruenerit, & ic circo eius scientia dicitur sapientia. Dialecticus quoq; ac logicus sub stantiam ac formam speculatur, ob id quòd quæstiones de primis prin cipijs dant essentiam rerum, & quidditates adferunt pro responsioni bus. Quapropter asserendum sentiunt, q̃ & si cognitio exquisita, quæ per causas per se habetur, uersetur in certo scientiæ genere, puta naturali, aut mathematico: non tamen simpliciter, hoc est in uniuer sum; q̃ ea ad sapientiam spectet ut sexto Ethicorum & primæ phi losophiæ tradit Aristoteles. Cæterum se offert hic, non leuis difficul tas, num ratio mouentis sit eadem cum ratione agentis, & alterantis. Putarunt quam plurimi, q̃ mouens, ut respicit esse effectus, non per

modum

modum productí, ut cũ illis ita loquar uocetur efficiens: ut uerò respicit effectum ceu productum appelletur mouens: atq; ut est corpus per primas qualitates alterans, nominetur primum alterans. Ex quo concluditur, Deum esse creantem, ut respicit productum sine subiecto: et primum mouens, ut hæc omnia inferiora suo motu gubernat. & primum alterans, ut eadem hæc caduca, motu & lumine alterat. Cæterum quoniam hæc non sunt peripateticè dicta, primum uideamus, quæ fuerit hac in re Aristotelis sententia; deinde rationibus respondeamus. Atq; ut res ab ouo intelligatur, neq; ullus post hac relinquatur dubitandi locus: scire licet, q̃ apud philosophos latius patet, mouere q̃ agere; licet apud posteriores horum propria significata confundantur. Nã agere propriè dicũt, (ut uidere ẽ primo de generatione capite de agere,) quæ calefaciũt, refrigerãt siccẽt, et humectẽt. mouere uerò, de omni motu, ac potissimũ locali, dicitur dicimus quidẽ Deum & intelligentias mouere, non tamen propriè alterare, quandoquidẽ hoc est corporis, & primum competit cælo. Cælum enim nuncupatur primum alterans, et intelligentiæ sunt principia unde motus. atq; hoc in uniuersali. Neq; est illum primum efficiens distinctum à primo mouente: quoniam nulla est concedenda productio, nisi per motũ. Græci sanè recentiores quidam uerbo ποιεῖν, quod est facere usi sunt pro creare: id tamen nõ est philosophicum, neq; antiquitus. Ita usitatum. Sacra quinetiam scriptura eodem modo utitur, licet potius utendum esset uerbo κτίζειν, pro creare, q̃. ποιεῖν. aut Deus potius dicendus esset factor cœli & terræ, non autem creator; Cæterùm Theologi qui dentti sensu probè sunt, trahunt, detorquentq; nomina ac uerba quò lubet. Aristoteles definiens causam, quam ipsi uocãt agentem, inquit principium esse unde motus: nam quod fit, & in rebus nouum esse capit, necesse est, ut per motũ, esse accipiat. cui motu

ut aliquid quoq; subijciatur omnino necessum est. Quem ob rem Aristoteles libro octauo Physicæ auscultationis, cupiens confirmare, omne quod fit per motum fieri, assumpsit ceu proloquium, motus definitionem, ex qua conficit, omne quod fit prius esse in potentia, nam id necessario effectum præcedit. Quare si omne quod fit, opus habet aliqua motus specie, necessarium est subiectum quod sit in potentia ut fiat, atq; ita philosophi qui introducunt creationem, uel productionem quampiam citra motum; deuiant à peripateticis principijs. Neq; te decipiant quorundam distinctiones, q̃ latius pateat potentia & actus, ut à primo philosopho consideratur: q̃ quæ fiunt per motum, ut Aristoteles octauo Metaphysicorum tradit. Siqdem id nihil facit ad hoc propositum. nam censet Philosophus, q̃ nomen actus & potentia, ut a primo philosopho consideratur, in plus esse: quoniam talis potentia & actus ad plura se extendit: non tamen, q̃ reperiatur actus quispiam, hoc est, aliquod agens citra motum, hoc enim ridiculum est, nimisq; puerile, uelle per eam Philosophi authoritatem, (quod tamen quidam facere conantur,) demonstrare esse aliquod agens sine motu. Quare ab eiusmodi est cauẽdum. sunt enim deceptiones ac imposturæ potius q̃ disciplinæ, quas cucullati hi adferunt, ut dicemus in quæstione de creatione, in prima philosophia; & alias prolixe disputauimus octauo Physicorum, contra Grammaticum. Proinde dicendum est, relationem agentis nullam esse, nisi ad passum, atq; ad id quod accipit suum esse per motum: & ex quatuor causis, ut à naturali considerantur, duæ, nempè agens & finis respiciunt motum: & duæ reliquæ puta materia & forma, effectum. Quare agens ut à Physico consideratur non respicit proximè atq; immediatè ipsum esse effectus: neq; finis, ut terminat motum, quoniam in mobilibus non est uerè finis, ut Auerroes sæpe docuit. Primus Philosophus potest quidem secundum

rationē abstrahere mouēs, ut efficiens: et productū, ut factū, et formā, īquantū sustātiā, itidē et materiā: sed ī re sunt tātū causæ, agens & finis, mouētes; materia uerò, et forma, per motū cōstituūt eē rei. Non igitur reperitur efficiēs, neq; factū, sine motu, ut audies ī prima philosophia. neq; Ioan. Grā. et Simpl. ītelligūt qd sit uerè creatio, quæ ita nostris Theologis nūcupatur. Neq; audiēdus ē abstrahens secundū rationē, quasi ita sit in re multoq; minus ea admittenda sunt, quæ adferunt de simplici emanatione. Siquidem longa uia aberrāt. nam simplex emanatio, nō ē actio aut passio, per quā aliquod accipit ēe: sed nihil aliud est, q̄; conseruatio potentiæ, qua aliud agit & patitur. Neq; uelim imponerent uerba Auercis primo de cælo, quæ uidentur asserere, cælum dependere alia dependentia q̄; per motum hæc enim sūt friuola, ut disces ex prima philosophia, & infrà: nam emanatio, ut usurpatur philosophus, est quando aliquod principium infundit alicui & tribuit potentiā & facultatem, quomodo à cœlo in hæc inferiora uidentur uirtutes emanare: à cœlo, inq; tanq; artifice & in nos, ceu instrumenta cœli, sic & medici è fontibus principalibusq; membris facultates ad sua organa emanare dicere nōnunq; solēt. Neq; aliter ītelligere licet, ueluti audies. Cœlū igitur ē primū alterās, primumq; agēs naturale, quod ex primo mouēte, et nō moto cōponitur, Qui sanè à naturali, et primo philosopho cognoscitur: uerū à naturali, motor ut cœli pars agnoscitur eūq; per motū declarat. Atq; id cœlū hæc īferiora ceu artifex alterat, et gubernat ordinisq; ē causa: sed quædā īmediatè mouet, ueluti elemēta, elemētorūq; passiōes, ut dictū ē libro Meteorū: q̄dā uerò mediate. Ad hæc propter diuersos motus, qb. cietur; iā ortus ac īteritus, et perpetuitatis ē author. nam motu suo ī circulo obliquo, nouarū gn̄tionū ac corruptionū ē causa, autorq; quare hæc uicissim oriātur ac occidāt, motu aūt fixarū stellarū, æternitatē facit; quemadmodū libro secundo de cœlo & 2. de generatione docetur, et

quamuis utroq; motu æternitatem sibi proponat, eamq; spectet; tamen per motus planetarum uidetur agere finitatem, quoniam excitat motus generationis ac corruptionis finitos, per motum uerò stellarum in errantium, res continuæ sunt, quare æternitatem faciunt. Itaq; non, uniformiter res recipiunt influxus à cœlo, atq; eius rei causa est materia, propter suam ἀοριστίαν & inde terminationem, de qua suprà satis superq; iam loquti sumus, nam à materia prouenit, q̃ res naturales sint in pluribus & non semper. Sitq; in illis fortuna, temeritas, ac contingentia, quemadmodum sexto primæ philosophiæ monuit quoq; Aristoteles. Habes ergo, quomodo in hoc mundo sensibili, omnia à cœlo, ut causa uniuersali, finem & perfectionem suam adipiscãtur: semperq; hic mundus sensibilis secundum partes generetur, non tamen secundum totum, q̃ careat contrario totaq; sua materia conflet, ob quem etiam unum est, ut statuit Philosophus primo de cœlo. Est & unum cœlum, ac unus princeps: q̃ optima entium dispositio unũ principium requirat. Neq; fas est dicere, cœlum in meliorem statum posse commutari. Quinetiam confitendum est, intellgentias ac Deum per cœlum prouidere huic mundo inferiori: q̃ ipse in suis partib. quæ prouidentia opus habent, sensilibus mutationibus sit obnoxius. Cœlũ uerò, hoc est corpus orbiculare, nõ habet ea opus, q̃ uno eodemq; modo semper se habeat: nullaq; i eo accidit temeritas, q̃ materiæ expers sit, quæ ut diximus, temeritatis, est causa. Est ergo cœlum medium quoddam corpus, quo infera superis nectuntur, & à quo omnis inferior uirtus dependet. Verùm respectu aliquorum, ut puta quarũdam elementorum affectionum, quas in libro Meteorũ alias enarrauimus, est causa particularis, hoc est, est proxima & immediata efficiẽs causa: at totius mundi sensibilis est causa uniuersalis, quoniam Sol & homo generat hominem, ut docetur secundo physicorum. Cõcurrit &

ad generationem muſcarum, ueſparum, apum, & plantarum, ceu artifex intercedente inſtrumento, quemadmodũ in particularibus generationib explicabitur. Sed hic emergunt non modicæ difficultates, primum unde ſumamus neceſſitatem: deinde, quare dicimus contingentia carere cauſa determinata, ſi è materia exoriuntur: deniq; quæ ſint, (quæ ſubyciantur fato quæq; ſit generatio fatalis. Quibus ut ſatisfiat, ſcire licet, res quæ natura conſtant, haud uno ſe habent modo. quædam enim ſimplices, aliæ compoſitæ ſunt. ſimplices ab utraq; ratione ſunt, quorum neceſſitas uniformis eſt, eodemq; ſe habet modo non ſecus q; eſſe. rebus uerò compoſitis neceſſitas quidem ineſt, per ſuas cauſas, non tamen efficientes, q; præpediri poſſint. Atq; iccirco in rebus naturalibus demonſtrationes à cauſis efficientibus ad ſuos effectus non ſunt potiſſimæ: q; effectus impediri queant, ob materiæ indeterminationem, quæ uarias multiplicesq; formas recipere põt. Porrò aũt neceſſitas quæ à materia oritur Philoſophis appellatur neceſſitas ſimpliciter: nullã aliã ob rationẽ, niſi q; eẽ rerũ naturalũ à materia oriatur, Neq; aliter aſſerere potuerũt q; nõ agnouerint aliam ſubſtantiam, præter materiã. At neceſſitas, quæ proficiſcitur à forma & fine, ijs nuncupatur neceſſitas ſuppoſitionis q; enim res naturalis in motu ſit id, ut Ariſtoteles quinto de Generatione animalium teſtatur: forma uero & finis, ut iam antea ex primo de Generatione dictum fuit, eadem ferè ſubeant rationem: iccirco quecunq; neceſſitas à forma, ac fine ſumitur, ex ſuppoſitione nominatur, nam q; dentes anteriores ſunt acutiores, non à materia ſumenda eſt ratio, ſed ab opere, quia incidunt. hæc enim eſt utilitas & finis, cuius gratia dentes anteriores eiuſmodi figuram ſunt ſortiti, atq; ea propter ab opere & fine ſumenda eſt neceſſitatis ratio. Quamobrem materia ob id eſt

talis, quia destinatur ad talem formam, adq; iccirco optimè dixit Alexander, quod ab illo primo de anima Auerroes quoq; mutuatur, q̃ membra Cerui differant à membris Leonis: quoniam anima differt ab anima. Hac sanè uia dirimitur controuersia, quæ dubitari solet, an distinctio formæ sequatur distinctionem materiæ, an è conuerso. Nam cum forma obtineat rationem finis, satius est dicere, q̃ distinctio formæ, sit causa distinctionis materiæ, ut habet Auerroes secundo de anima, licet materia, id est pars materialis sit signum distinctionis formæ. Quare concluſit Auerroes octauo Physicorum, q̃ si homo generaretur ex terra, esset æquiuocè homo, quia aliam formam asciscet. Habes igitur, q̃ tota necessitas, totiq; distinctio sit à forma, ut destinatur ad opus: non autem à materia primò, quemadmodum antiqui senserunt, persuasi nullam esse substantiam nisi materiam, ueluti suprà monuimus, & Aristoteles septimo, atq; octauo primæ philoſoſiæ docet. Quibus sic declaratis, patere puto, q̃ ab omnibus causis sumi possit necessitas: attamen à forma, ut finis est, capitur necessitas ex suppoſitione, ex materia uerò, ſimpliciter. Porrò hic locus expoſcere uidetur ut expẽdamus, num pluuia, quæ pluit ſub Cane, quæ uullam habet neceſſitatem, & quæ hyeme, ut frumentum putrefcat, ſit propter aliquem finem. Duobus modis uidetur hic reſpondere Simplicius, primum q̃ pluuia neq; hyeme, neq; æſtate ſibi proponat frumenti putredinem: ſed hoc euenit caſu, haud aliter quã monſtra inſequantur actionem naturæ. rarò enim in ſequitur pluuiam putredo. Deinde inquit, q̃ & ſi natura uideatur hoc caſu facere, tamen Deus, qui eſt natura ſuperior, utitur natura, ut cuncta pro giuue & æquo dirigat. Verùm hæc ſecunda reſpondendi uia uideri poſſit aſtruere, q̃ Deus cognoſcat particularia, cuius oppoſitum alibi docuimus. Dicendum igitur puto, q̃ hyeme pluuia non generes

tur temerè, uerum ob id ut humida gignantur: at æstate fit à casu, & tunc nulla sit intentio generandi humida sed potius sicca licet materia ob suam indeterminationem possit aliam formam recipere. Et quamuis ex eiusmodi pluuia quædam inuniuerso oriatur perfectio: at tamen ea non est ascribenda alicui causæ per se. nam quemadmodũ dixit Hippocrates secunda sectione Aphorismorum, his quæ non ex ratione leuant non oportet fidere, neq; multum formidare mala, quæ præter rationem eueniunt, plurima enim talium stabilia nõ sunt, neq; multum durare, & per manere consueuere. sic neq; laudandus est effectus bonus, cuius causa est fortuita, quo modo Auicenna quoq; ait, rectum ab errore non laudari, Quòd si quæras, an Deus sibi proponat & intelligat frumenti generationem aut corruptionem, Eiusdem censuerim christiano ueritatem rei agnoscenti ita esse asserendum, Verùm philosophus naturæ uestigia intuitus, id negabit, dicetq; generationem pluuiæ nihil aliud spectare, præter incrementum generationemq; humidorum. ad quæ, cùm certo tempore fiant, & sequatur frumenti incrementum, hoc fit per accidens. At agricola, qui naturæ ministrans eam insequitur, committit terræ semen eo tempore quo ut plurimum fiunt putredines. Quare generatio frumenti est propositum artificis, non autem naturæ, sed eius qui naturæ dispositiones obseruat & cognoscit, & ad eius rationem frumentũ ex arte disponit. Proinde non putarem ego posteriorem Simplicij responsionem esse peripatheticam, & ueram: sed artificem per se non autem naturam, aut Deum spectare & sibi proponere frumenti generationem. Verùm offert se rursus satis commodus dubitandi locus, utrum menstrua sint intenta à natura, ita enim iam loquimur. Quidam senserunt, intenta quidem à natura, sed uniuersali, non autem particulari. nam & hic filius qui gignitur habeat sex digitos, haudquaq; id

sibi proposuit generans pater, sed natura uniuersalis. Quod profectò dictum falsissimum est. Inquit enim Aristoteles, quinto de generatione animalium quæ non sunt opera, uel naturæ communia, uel generi singulorum propria horum nullū alicuius gratia aut est, aut fit, sed monstra, nec sunt naturæ communia, nec alicui generi propria. Igitur sunt præter naturæ tam uniuersalis q̄ particularis intentionem. Deinde & si id tribuatur materiæ, q̄ propter suam indeterminationem id efficiat, quemadmodum cætera naturalia ipsi ascribuntur, nō tamen naturæ ascribitur. Morbus quidem & sanitas conueniunt animalibus, & morbus sequitur naturam materiæ, & sanitas formæ est comes: non tamen morbum absolutè dicemus naturalem, nisi cum conditione. Porrò in autibus frequentia sunt monstra, ceu in gallinis uidere é: uerū id accidit ob partus frequētā ac multitudinē. Ex his liquet, quo pacto ī rebꝰ naturalib. necessitas sit è fine petēda: cūq; finis sit gratia cuius oīa fiunt, ab opere sumentur partiū animaliū ac plātarū tū qualitates tū quātitates. quod ī artibus quoq;, ut septimo Politicorū declarauit Aristoteles, locū habet. nauis enim non fit tam exigua, ut uentorū, undarúmue impetus sustinere nequeat: nec adeo magna ut gubernari non possit, qualis esset si longitudine stadium superaret. in natura quoq; sunt certi fines: certeq; rerum magnitudines, q̄ destinentur operi. Et quanq̄ materia est diuisionis subiectum, propter quantitatem m̄, ut deputatur, tamen formis, per quas composita naturalia actiones suas obeunt, habet terminum quantitatis qualitatisq; sibi præscriptum, ut alias quando de augumento disputabimus, aperiemus. Quare si quando excedit limes ac terminus magnitudinis & qualitatis: id fit præter naturæ intentum quæ est in rebus ordo ac mensura. nihil enim in natura est inordinatū, ut docet Aristoteles octauo physicorum. Ratio porrò termini est à forma: ut indeterminationis

minationis à materia, ueluti supra quoq; abundè explicuimus. Verũ in dubium uertitur num quæ fiunt casu, fiant à certa definitaq; causa, cum dicamus ea sequi natura materiæ, & quæ habent certam causam materialem, habent quoq; efficientẽ: nã ut inquit Plato nullus est effectus, quem non procedit aliqua ligitima causa. Solet præterea quæri an detur agens æquale, ꝙ sua natura non magis unũ oppositum, q̃; alterum agat. Quarè ut hæc explicentur, prius uidendum est quid sit casus quiduè fortuna nam hæc causas quidem esse hominum consensus satis edocet: idq; experiẽtia quoq; docet, uerum quo pacto inter se distinguantur non ita cuiuis patet. & quoniam casus et fortuna inter causas, & nonnũq; inter effectus recensentur; ut propriè nihil aliud sit nisi habitudo quædam causæ ad effectum non intentum, iccircò de utroq;, de causa inq̃. & de effectu dicendum est. Cumq; docuerimus quatuor esse causarum genera, primùm inspiciẽdum uenit ad quod causæ genus referantur Profectò non reponentur in materia, quandoquidem fortuna nõ subijcitur neq; figuratur, nam non est ipsa subiectum effectus fortuiti, neq; casus temere euenientis, ceu pars: esset enim necessaria, essetq; pars effectus. Neq; est forma quoniam per formam res sunt necessariò, ꝙ sit rei pars ac substantia. Ad hæc, nõ est causa ut finis, nam finis is dicitur cuius gratia agens operatur, & propter quẽ materia mouetur. Sed causa haud quaq̃; fortunæ, aut fortuiti effectus gratia mouet. nam fortuna, & si pro causa accipiatur tamen non proponit neq; intendit effectum productum, neq; motor effectum eiusmodi fortuitum, tanq̃ scopum spectat. Relinquitur ergo, ut si fortuna pro causa habenda sit, reducatur ad causam efficientem. Cæterũ cùm causa efficiens per se appelletur ars electio natura, ac deus: causa uerò per accidens (sub qua fortuna ab Arist. collocatur) necessariò reduci debeat ad aliquã earum,

quæ per se dicuntur, de ferri debeat. causa per se ea est. quæ sua natura, suaq; propensione agit id quod intendit & efficit, ceu medicus, qui sanitatem sibi tanq; scopum proponit, eius per se causa est. Quid si contingat medicum musicum quoq; esse, ut musicus per accidens sanabit nam id sanare inq;, medico per se competebat. Ita se res habet, et in effectu. nã æger ut æger sanatur, q; si eueniat, ægrũ esse musicum (cum accidere possit naturæ musici ut ægrotet) sanitas ipsi ut musico, erit accidentaria. Porrò cum fortuna neq; inter causas, nec inter effectus per se recenseri possit: quoniam causæ effectusq; per se certa determinataq; sunt: fortuna uero, siue pro causa, siue pro effectu accipias, indefinita incertaq; est, cuiusmodi sunt illa quæ per accidens fiunt, fortuna igitur inter causas per accidens numeranda est. Cæterùm cum omnis causa per accidens, sit alicuius causæ per se accidens: si fortuna inter causas locum habere debet, inter eas quæ ex electione & proposito uel arte agunt, reponenda uidetur. Quare fortuna causa erit uoluntaria, quæ finem quem sibi proposuerat, non assequitur. Proinde qui agunt ab appetitu & uoluntate cum fine suo frustantur, quem proposuerant, & alium temerè consequuntur, aut producunt, dicuntur agere à fortuna. finisq; ita temere productus, à causa quæ talem non intendebat, dicitur finis fortuitus. Qui si bonus fuerit uocatur εὐτυχία; sin malus, ἀτυχία, bona scilicet malaq; fortuna. Porrò casus, si proprie capitur, ac ut distinguitur à fortuna, est causa naturalis, uel natura suum finem quem sibi proponebat, nõ attingens. hic autem finis effectus casualis & fortuitus quibusdam nuncupari solet, q; eiusmodi à natura non fuerit institutus. hic sæpe euenit chymistis, quoniam flauum sibi colorem proponant facere purpureũ, aut aliquem alium efficiunt. Fortuna itaq; ẽ propositum nostrum, cum ab

eo fine quê ſpectabat, aberrat. Sic caſus eſt natura quæ à ſuo quoq; fine errat. Quare habitudo propoſiti noſtri, aut naturæ ad finem nõ intentum, appellatur formalis ratio caſus & fortunæ. Hinc colligas aliud propriũ in caſu & fortuna, q̃ effectus q̃ temere fiũt, rari ſunt. atq; iccirco dixit Ariſtoteles, eſſe in paucioribus. Attamen, nequid ambiguas, nõ quicquid fit in paucioribus dicimus à fortuna uel caſu fieri: Licet omne quod à fortuna caſu'ue fit, raro cõtingat. nã labor ſelis deſectusq; rarò, qdê fit; uerũ tamen q̃ habeat certã definitãq; causã haud quaq; à fortuna uel caſu fieri dicemus. q̃ eius certa ſit cauſa certũ q̃, tẽpus. at q̃ effectus fortuitus, nec certa ẽ cauſa, neq; ipſe certus ẽ Quod ſi inſtes uideri rẽ aliter ſe habere dicasq; effectũ fortuitũ certã obtinere cauſam: q̃ animalis propoſitũ errãs ſit eius cauſa: ſic caſus natura errãs cauſa habetur. Equidê dixerim propoſitũ & naturã errãtem nequaq; eſſe certã legitimãq; cauſam, q̃ erret innumeris occaſionib. incidat tã in natura q̃ arte & uolũtate. Idem quoq; ſentiendũ eſt de effectu fortuito & caſuali, q̃ incertus eſt, hoc eſt nõ præfinitus ab agente q̃ ab eo nõ ſpectaretur. puta ſiqs fodiẽs terrã, ut arborẽ plantet, inueniret theſaurũ. fodere qdẽ eſt plãtandi cauſa per ſe; inuẽto uerò theſauri eſt fortuna; cũq; id ſit bonũ dicitur bona fortuna. Sin cõtrà, malaq; fodiens terrã ut plantet arborẽ, à ſerpente ictus lãgueat; ẽ qdẽ hoc à fortuna, quoniã id nõ erat illi propoſitũ, ſed appellatur mala, q̃ nocuerit. Quod ſi in ſerpentũ copia fodiẽs à ſerpẽte feriretur; haud quãq; id propriè tribuendũ eſſet fortunæ, ſed potius fodiẽtis temeritati aſcribẽdũ, q̃ fodiat locũ ſerpẽtib. abũdãtem. Similiter ſiqs equus, pabuli auiditate i locũ alienũ cõceſſerit, ubi ab boſtib. ẽcluſus euaſit: naturalis qdẽ appetitus erat pabuli. attamẽ fortuna et caſu factũ ẽ, ut is appetitus ſuæ ſibi ſalutis cauſa fuerit. Non tamẽ te ignorare, caſus nomen nonnunq; cũ fortuna confundi, &

si si propriè sumatur abea distinguntur, Porrò qui definiunt for-
tunam esse causam abditâ & rationi humanæ ignotam : ij fortunæ
rationem non constituunt, ut satis bellè Alexander libro de intellectu
explicauit : sed statuunt, in qua hominum habitudine ad causas se
habet fortuna, & causa ac ratio in promptu est. nam qui nouerit hãc
causam quam fortunam nominamus, is quid sit fortuna quoq; cogno-
gnoscet. qui uerò ignorauerit, causam non speculasse neq; sibi propo-
suisse eiusmodi effectum, is etiam quid sit fortuna nesciet. Præterea
si cuiuspiam effectus causæ aliquibus fuerint ignotæ, & aliquibus
notæ: profectò quid sit fortuna aliquibus perspicietur, aliquibus ue-
rò minimè si enim (ut res planius tradatur) dicant aliqui fortunam ca-
usam esse ignotam, quæ ab omnibus ex æquo ignoretur; hæc sanè ars
erit uanissima, quæ nullis certis constat principijs, & ex qua nihil certi cognosci potest qualis geomantia, & chiromantia, quarum
principia nihil habent certi: quamuis ij qui illarum studijs incumbunt,
asserant se complura incantationibus ac carminibus & aruspicijs
cognoscere. Aristotelem lib. de Historia animalium primo, et lib.
problematum asserit, q; lineæ latæ ac per totam manum ductæ longi-
tudinem uitæ, ac robur designant. Quarè si quid habere certi pu-
tantur id totum ex astronomia mutuantur. Cæterùm qui censent
fortunam inscientib. ignotam esse; nec ij quidem rectè definiunt for-
tunã: quoniam ignari nec eas quidem scientias, quæ certæ habentur
callent. Proindè dicendum est, quòd fortuna si est ignota nobis hoc
fit quia non sit definita neq; certa causa. Quarè qui nituntur esse
ctus fortuitos ad certam aliquam causam redigere, ij perperàm agũt.
Quòd si obijcias homines reperiri, quibus omnia quæ agũt, berè fuc-
cedunt; & alios contrà, quib. oĩa malè: & nũm hæc possent redi-
gi ad certam causam? sunt qui id ascribũt Deo, quemadmodũ & in

somnia; id tamen non primò, sed intercedentibus secundis causis. Alij referunt ad complexionem & temperiē, quam horoscopus & Stellarum configurationes largiuntur. uerùm mihi in præsentia dicendum uidetur, bonam fortunam, hoc est effectum bonum sæpius ab hoc q; ab illo prouenire, esse per accidens: q̄ conueniat uni particulari non per certam causam, neq; per cœlum, aut Deum. & quamuis id frequentius uni q; alteri usu ueniat non tamen est ad Deum, ad horoscopum nascentis conferenda causa: quin potius ad fortunam, tanq; ad causam per accidens. Et licet alicui cōtingat, ut sæpè sit fortunatus, actamen quia id uni est proprium dicimus rarum esse, ut alibi latius disseremus. Dixit quidèm Arist. ubi est plurimus intellectus est, & pauca fortuna: uerum ubi uult distinguere causas, quasi quædam à causa per accidens, ut fortuna. inquibus enim est multus intellectus, est causa per se: at inquib. est multa fortuna, est causa per accidens. Atq; hæc actenus mihi dicta sint de bona fortuna: nam aliàs prolixior cum theologis instituetur disputatio. Cæterùm hic succurrit non leuis dubitatio, an quæ fiunt à casu & fortuna, fiant à causa certa ac legitima? Respondent quidam, q̄ ea quæ sunt à casu & fortuna sint incerta nobis, natura, tamen sint certa, quarè naturæ quoq; necessaria, nobis uerò contingentia, Inuentio igitur thesauri dicitur à fortuna quo ad nos, uerùm naturæ est necessaria: dicitur uerò contingens, quòd quò ad nos non sit determinata. Cæterū hæc aduersantur Arist. quoniam sicut non datur contingens à se, & necessarium ab alio, ut docetur primo de cœlo: ita nō dabitur necessarium à se, & contingens respectu nostri. Deinaè, quod est per se tale, cum quocunq; comparetur semper est tale. sed id quod à natura determinatum est, est per se tale. Igitur si conferetur nobiscum erit per se tale. Arist. item & Themistius primo Posteriorū

Analyticorum habent, q demonstratio absoluta non submittit se ad
captū ingenij nostri, quoniā per se talis est im quoq; effectus, q sua na
tura hz cām per se, quāuis ea homini sit incerta, nō tñ propterea ap-
pellabitur cōtingens aut causa, cut effectus: sed per se erunt necessa
ria ex accidenti uerò cōtingentia. Ad hæc, distinguitur causa per se
semper et cā ut in plurib. suntq; sua natura tales neq; se accōmodant
captui ingenij nostri. Sed Arist. 2. Phy. cēsuit, q ea quæ rarò fiūt sua
natura sint talia. quare nō propter nostrā cognitionē sunt eiusmodi,
sed quia sua natura sunt apta nata fieri. quod Auerr. quoq; cōcessit.
Dicendū ergo, q causa eorū sit materia, quæ ob suam indetermina-
tionem se habet ad utrūq; contrariū ac propterea sexto primæ phi-
losophiæ, ut suprà quoq; monuimus, contingentiā ad materiam refe-
runtur, ceu ad causam indeterminationis ac in differentiæ. Caterū
hic rursus emergere uidetur dubiū quoddam an reperiatur ch quod
agens contingens & indifferens, de quo Auerr. cum Auicenna secū
do Physi. dagladiatur. Putauit. n. Auice. q agens uoluntate & intel
lectu, sit indifferens: cū Arist. dicat, q agens rationale sit ad utrūq;
contrarium. agens porrò naturale, est ad unum ac singulare. Neq;
id caret ratione, cùm enim natura sit agens. ut in plurib. & semper
& rarò, rationi quoq; consentaneum est, ut sit agens æquale, idq; secū dū
naturam cui tamen aduersatur & alia ratio, nam si esset aliquod a-
gens, quod æqualiter duo agere posset, non hoc potius q illud produ-
ceret. Quare nihil produceret q non sit maior ratio de uno q. de
altero. Verūm mihi uidetur respondēdum. q licet ratio sit ad oppo-
situm, quo ad potentiam agendi: attamen ut actui applicatur, semper ma-
gis hoc q illud aget, uel rōne uel sensu. rōne quidē, quoniā mediū de-
mōstrationis facilitē magis ad unū q ad alterū impellit: sensu uero,
quoniā ipse magis ad alterutrū propēdet quē cum in sequatur rō hoc

sibi quoq; potius q̄ illud proponit. Quare rō nō pōt ee indifferēs q̄ a sensu uel ab aliquo medio a sensu desumpto, eō diriga'ur, ad hoc ut illud magis amplectēdū. Proinde licet rō sua indeterminatōe ad utrū q; propendet; cū tñ actioni iūgitur magis ad hoc q̄ ad illud accedit. Atq; eam quoq; obrē intellectus diuinus nō pōt ee indifferens ad mū di creationē. q̄ occasio tēporis, uel aliud ad actionē necessariō requisitū, necessariō quoq; præsens sit. Alio q rōnes Auer. quib. octauo Phys. astruere nititur a Deo nihil noui produci, nullus essent mometi aut efficaciæ. Igitur æqualitas ē in potētia passiua, atq; ita rō uolūtas nostra ut passio, est indifferēs; et ut agens est determinata ab obiecto, uel appetitu sensus. ex quo liquet, q̄ potētia indifferens et cōtradictionis, sit potētia materiæ. nam agēs determinatū ē idq; manifesta rōne persuadetur. Si dē ee agēs est in actu, sed quod est in actu, determinatur magis ad unū q̄ ad aliud. Atq; ita intelligi debet, q̄ potentia indifferentiæ, sit potentia recipiēs, iuxta Phil. suphi qdē placita. Quare cū intellectus & uolūtas dicūtur potētiæ indifferētes, hoc intelligēdū est, ut sunt potentiæ recipientes: qa ut agentes, sunt quapiā specie informatæ, à qua inclinatur ad hoc magis q̄ ad illud producendum. Quod si instes, q̄ possim sedere et nō sedere: concedēdū qdē id est, at tamē ad alterū agendū determinor uel ab electione uel alio quopiā, atq; id ago, quāus antea ad utrūq; erā in potentia. Quare uero hoc præ illo eligam, id innumeras habet causas. Porrò cū Arist. dicat potentiam rationalem esse contradictionis: intelligit q̄ potēna sit anceps & indifferens ad recipiendum duo contraria; & ad eo producendum per successionē. producit enim primū unū, deinde alterū. Atq; ob id Auer. sexto suarum destructionum dicere solet uoluntatem nostram esse passionem in principio: sed ut per unā specie informatur ad unum agendum determinatur. id quod etiā sensit Arist. tertii

de anima, cum ait principia motus localis esse appetitum cum specie informante, cùm sit immediatum agens, quod mouetur à fine, quod ē mouens immobile ac primum, quemadmodum ipse eo loco docet. Verùm cum uocemus cœlum primum alterans, quod à Deo, ac intelligētijs necessariò monetur, ī quæ flionem uenit, an qua necessitate mouetur ab intelligentijs, eadem moueat cūcta hæc quæ globo lunæ subiiciuntur; quod est querere de necessitate fati. Deindè uidendum est, an idem sit prouidentia quod fatum. nam Augustinus uidetur dicere, q̄ nomen fati sit Gentilium, non autem Christianorum, cum inquit, linguam cohibe, & mentem retine: quasi uelit quid fugiendū sit nomen fati, quòdq; ratio fati sit prouidentia. Cui Chrysippus quoq; Aristipulari uidetur, ut infrà patebit.

AN FATVM SIT. Cap. XI.

COmmunis hominum de fato sententia satis probat fatum esse, & multarum rerū causam: licet unus repugnet Anaxagoras, qui id omninò tollit & uanum esse nomen contendit. Verū in illa re nulla illi est præstanda fides, cum (ut uulgò dici solet) fumo fum nō sit ex toto falsum. est enim (ut Cicero quoq; inquit) hominū consensus quasi naturæ uox. eam obrem philosophi non dubitant an fatum sit; sed non modica inter eos est dissensio, quid nā sit, & in quibus rebus existat. Multa quidem à cœlo euenire, quæ euitari nequeunt, Chrysippus. Bardesanes Syrus, Oenomaus, & Diogenianus asserunt fatumq; causam esse ineuitabilem aiunt. Alij uerò non obscuri philosophi, fatum omnium esse causam negant multa n. dicunt fieri, Casu & fortuna, quorum causa euitari possit plaraq; etiam in manu nostra, atq; in nostra esse potestate. Quæ propter ut

hæc

hæc antiquorum de facto placita innoteſcant. primum nomen eſt explicandum.

SENTENTIA PLATONIS DE nomine fati. Cap. XII.

QVatuor quædam nomina paſſim apud Platonem eſt legere, nempè adraſtian in quinto de Repub. ſcitum in euitabile in Phædro, leges quas Deus de uniuerſa natura dixit cœleſtib. animis, in Timæo; & Lacheſin in Politicis. Quæ hoc pacto à Platonicis diſtinguuntur. nam per Adraſtian, & ineuitabile ſcitum, proui dentiam intelligunt: per Lacheſin, neceſſitatem naturalibus inditã: per leges uerò de uniuerſa natura, pleriq; omnes fatum, quæ ſanè lex eſt ordo, qui in ſublunarib. ſeruatur. Sed ut explicetur hic ordo ſcire licet animam mundi apud Platonẽ in tres partes diſtrahi, in ſphæram inerrantem, in Planetas, & in ſublunaria hæc quæ continua actione paſſioneq; agitantur. Ac ſphæra Stellarum fixarum ἄτροπον nuncupatur, & nullo pacto flectetur, neq; ordinem ſuum mutet aut uariet. Planetarum uerò orbes, qui non uno motu cientur, appellantur κλωθώ. Natura poſtremò ſublunarium, λάχεσις uocatur. Cum igitur fatum multifariam conſideretur, in ſtellis fixis dicitur ἄτροπος, in planetis κλωθώ, & ut hæc omnia in nobis recipiuntur λάχεσις quippe fatum cuncta hæc complectitur. Fatum itaq; eſt lex nobis promulgata, inſtar diuinæ mẽtis, à qua hæc lex indicitur ſeruanda à nobis iuxta noſtram conditionem. Hæc uerò lex, quam fatum appellamus, deliberandi facultatem relinquit, iuxtà Platonis decretum; eſtq; eiuſmodi lex ſub conditione, puta, ſi talem uitam elegeris, huiuſmodi pacieris: at hanc illamue uitam eligere, in nobis eſt. Et quamuis quæ ſemel elegeris, ea fatali lege pati neceſſe ſit: attamen ad eiuſmodi uitam amplexandam haudquaq;

æ fatum compellit, sed ubi ultrò eam nullo cogente elegeris, fatalis illa lex se comitem adiungit. Lex ergò & fatum ad causam, & (ut ita dicam) ad antecedens nos compellit. non secus q̃ is qui legem promulgat ut trito exemplo res facilior reddatur exempli gratia, si quis homicidium committit, morte puniatur. Hæc lex non cogit, ut quenquã interimas, at ubi id tua uoluntate patraueris; certum necessariũq; instat exitium: Atq; ita Laio quoq; dictum fuit, si liberos susceperis, occideris. Ita etiam Thetis filio prædixit, si ad Troiam pugnaret, se amico necem paraturum. Item apud Mosen Adæ interdictum fuit, ne fructum uitæ gustaret. Siquidem si eum ederet, ejiceretur. Quòd si fatum fuisset in causa. aut illi liberũ nõ fuisset, alterutrum eligere: uel utiq; uetitum haud fuisses ne faceret. nam aliter facere nequiuisset. Verùm quia poterat non facere, iccirco illi imperatum fuit ne eiusmodi quippiam cõmitteret. At in naturalibus quæ consilio non aguntur, fatum est; ut qualem formam fuerint sortita, tales sint actus, tm liaq; accidentia, quæ ratione formæ illis accedunt. non enim ẽ fatũ ut eiusmodi sint sed ut eiusmodi ex alys ita cõcessis ordinẽtur. Ignis qp pè ob talem suam naturam; sublunaria calfaciendi, exiccandiq; facultatem obtinet, Quo circa Plato dicebat, causa est apud operantẽ Deus extra culpam. Atq; ex his quid sit fatum secũdũ actum patet.

QVAE AMBIGVA SINT IN SENtentia Platonis. Cap. XIII.

PRincipio inspiciendum uidetur, sit ne idem secundum Platonẽ. prouidentia & fatum, an diuersa? Si idem; ergo quæ prouidẽna, eadem fato quoq; reguntur. Quòd si hoc dicat mihi, quæso, Chalcidius, reliquiq; Platonici; quam prouidentiam in ordine & motu corporis orbicularis, debet habere Deus? cùm semper eodem modo in orbem uertatur: nulliq; labi ac mutationi sit obnoxium, cumq; eadem ra

tione qua à principio constitutum sit, perseueret, qua prouidẽtia Dei opus habet? illa siquidem indigent prouidentia, quæ non habent naturam constantem, neq; eundem semper seruant ordinem: sed quorum substantia est æterna, semperq; statutum obseruant ordinem; qua, quæso, opus habent prouidentia? indigent quippè agente cognoscente, ut quemadmodum fieri debent, sic facta perseuerent: Verum cum in illis nihil sit futurum, sed omnia sint in fine, non est opus prouidẽtia, quæ est respectu futuri ut doctissime quoq; nos Alexander in quæstionib. suis naturalibus docuit, Deinde in rebus quas tempus metitur & quæ habent futurum, necessaria est prouidentia: at quæ sunt in cœlo, carent futuro, quoniam omnia sunt præsentia: ergo in illis non est fatum, neq; indigent prouidentia, quæ tantum necessaria est, in ijs ubi distinguitur futurum à præsenti. Ad hæc si ea sententia admitti tur, scientia Dei est cõditionalis nam si Deus cognoscit me patrare hoc facimus, aut certò cognoscit aut non. Si certò cognoscit ergo necessariò ad id facinus committendum impellor, alioqui Dei scientia falli posset, si non cognoscit, Plam sibi ipsi non constat. Nam undecimo de legib. inquit, omniũ rerũ uel minimarum Deum curam habere, ac intelligere, & posse. Præterea aut quia Deus id sciuit, ideò futurum est: aut quia futurum est, iccircò sciuit. non est fas illud dicere, quia cùm Dei scientia sit necessaria omnia necessariò euenirent. Verùm plato multa fato, plurima natura ac potestate nostra euenire fatetur. Quare aut concedendum est, non esse omnium prouidentiam (quod non cohæret cum prædictis) aut omnium esse euentum necessarium. Quòd si Deus agit necessariò, quia actio eius impediri nequit, quòd heri hæc materia banc formam fuerit sortita, dicemus ex necessitate ita factũ fuisse. quod tñ Platò minimè fatetur. Huc accedit, q si Ideæ sunt causæ efficientes formarũ naturaliũ, cũ cõtingat actionẽ ipe

dine impedimentū erit neceſſariū. ſin impediri non contingat, etiam hoc modo effectūs erit neceſſarius. Quarè omnia ſiue impediātur, ſiue non, neceſſariò euenient, q̄ ab ipſis impedimenta oriantur. Multa in hanc rem diximus in libello noſtro de fato, quæ modò ne prolixiores ſimus, omittimus.

QVID PLOTINVS SENSERIT de fato. Cap. XIIII.

PLotinus libro de fato, multa ex Platonis ſententia tradit, nempè, quæ ſint in fato, quæue ſub fato: deindè quomodò aliæ cauſæ agant, neq; à cœlo neceſſitatem patiantur, licet cœlum & ut ſint, & ut agant, cooperetur. Docet quoq; quo pacto anima noſtra ſit ſuà prà fatum, & in fato, & ſub fato: ad hæc q̄ Deus ī nos liberè agat; & demùm in qua ratione eius influxus præpediatur. Sumit aūt in uniuerſum, quædam facta eſſe, & quædam fieri. De his quæ facta ſunt, nec amplius ſunt, cùm non ſubſiſtant, minimè eſt habenda ratio. de his uerò quæ facta ſunt, & ſubſiſtunt aliud eſt dicendum. nā ea cadunt in primūm diuiſionis mēbrum. Siquidem ea quæ ſunt partiuntur in ea quæ fiunt ab alio, & quæ à ſe ipſis. quæ ab alio pendent, alia rurſus diuidit ratione. nam aut ſemper fiunt, aut aliquandò. Porrò quæ naturam habent liberā à corpore, ea ſupra fatum uocat, aitq; fato haudquaq; ſubijci. At quæ corpora ſunt, in fato, & ſub fato eſſe inquit. quoniam ſiue ſemper & interne, ſiue interdùm & externe moueantur, alio opus habent, aduenticiamq; recipiunt formam. Quare Democriti opinionem explodit, q̄ ex atomorum concurſu omnia gigni cenſebat. namq; qui hanc tutari uolet, ut omnia fato ſubſterni cōcedat, omnino neceſſe eſt, q̄ cauſæ primæ ſint corpora, atq; omnia ex incompoſito in ordinatoq; motu oriantur. nihil enim ordinatum ex inordinato prouenire poteſt. At uerò, q̄ noſtrum corpus ſit.

quoddam uniuersum, à cœlo non cogi ait; neq; anima mundi, nostra esse, sed à Deo pẽdere; atq; iccirco cœlo quoq; præstare fati q; exuperare, neq; illa eius necessitate compelli. Quod in causa esse inquit, quare homines communi excidio cuncti non pereant, & nequaq; omnes eadem hora nascantur; multiq;, eadem hora nati eodem uitæ termino minimè claudantur. quinetiam diuersis esse moribus, quod id ipsum Lycurgi experimento in canibus corstare asserit. Postremò ostendit Plotinus, fatum esse necessitatem quandam cunctis impositam, cui anima quoq; nostra subijciatur, si quando sensuum affectibus agitur, tunc enim potius trahitur, q; mouetur. Cum uerò corpore est absoluta, tunc fati seruitio emancipari, idq; excedere. At quamdiu corpori immergitur, coq; familiarius utitur, ob facultatem uegetabilem: tunc animam ceu agentem ac operantem unà cum corpore in fato esse ait; agereq; pro fortunæ conditione, quod ipsum innuit quoq; Homerus, quod tertio de anima notat Aristoteles, cùm inquit, Talis est mens terrestrium hominum, Qualem in dies inducit pater hominumq; Deumq;, Vocat aũt homines terrenos, quorum Deus uenter ẽ. Plato quoq; in Tymæo inquit, nimirùm animas tunc discere fatales leges cùm uehiculis coniunguntur. atq; hinc fati sumuntur exordia. Verùm uirtutem liberam esse, & ad animam spectare, tam humana, q; diuina iura docent. Hinc liquidò constat, animam non ostringi necessitate, quoniam & si cunctæ causæ conueniant, tamen anima, cùm sit una ex causis, habet liberam potestatem retinetq; electionem agẽdi quodlibet. Vnde rectè infertur ex Plotini sententia, ꝙ si omnes conspirent cum electione animæ, sequi effectus, aliàs minime. Proinde ex eius dogmatib. particulares causas, q; uniuersales efficaciùs agere colligitur; quiq; effectus accidũt ab ortu, eos non à cælo, sed à causis particularib. oriri. de inde adiungere se ijs effectib. non tamen esse

præcipuá causam, quæ necessitaté afferat, haud aliter atq; auium gestus temporum constitutiones, non tamen necessariò portendi. Quare cœlum potius esse signum, q; ueram efficaciam aut causam. Deniq; ea quæ ab intellectuali principio ortum sortiuntur, libera esse; nec ab ijs mentem nostram pati. id autem apud Plotinum interne uenit, nec ab his quæ sensibus obuiam feruntur, ducit originem occasionem ue capit: Verùm anima libere operatur quoties aliundè non præpeditur, q; fato non subijciatur. Habet nihilominus haud pauca impedimenta, nempè organorum ineptiam, dæmonum illusionem ac uehementissimũ cogitationis motum. Vndè hebetudo, obliuio, soliditas, furorq; nascitur: quæ omnia rationem à uera sapientia præcipitant. Itaq; quid sit fatum, et quibus insit & quæ eius sit necessitas, quæue sit hominis libertas, iam satis ex Plotini quidem placito, liquere arbitror.

QVID SIT IN PLOTINI SENTENTIA ambiguum. Caput. XV.

EX his Plotini dictis colligere licet, animam, ut mancipatur corpori, sub fato esse. Vt uerò absoluitur. nulla fatali lege astringi, esseq; supra fatum. Verùm tum in Plotino tùm in Platonicis reliquis multa desidero. nam cùm anima nunq; possit absolui à corporis necessitatibus quæ illi ex mutuo commercio obtingunt, idq; à natura coagmentante, quare etiam utriusq; sunt communes, ut inquit philosophus: non uideo quõ erit supra fatum. Cùm eiusmodi passiones proueniant concurrente adiuuanteq; fato, & natura semper aut ut plurimum adsint. quin potius si ab ijs solueretur, esset præter naturam. Nec possimus dicere sua libertate id facere: quoniam hæ necessitas

tes, quæ ex mutuo concensu proueniunt, tollunt contradictionis & in differentiæ libertatẽ, quam in causa efficiente Peripatheticus admittere recipereq; non potest, uelut in libello de libero arbitrio ostendimus etenim quæ uocatur libertas in differentiæ & contradictionis passio est, & non actio: neq; in causis efficientibus est hæc agendi indifferẽtia, licet in homine sit potentia ad duo contraria, non quidem simul, sed uicissim. quod uel indè constat, ut inquit quoq; Aristoteles tertio de anima, ꝙ homo cognoscat futurum. Adhæc è Plotino quærendũ esset quo paectocælum, sit signum & prima intellectio, & uoluntatis actio. (que uolitio, si placet, dicatur) non sit à casu: & nùm sit à libertate, an à necessitate obiecti. Dehinc fatum uidetur ad scribendum esse corpori, uel ijs quæ consequuntur corpus nam à Plotino anima: quia consentit cum corpore sub fato collocatur. Sed necesse est ut cum corpore conspiret, ergo necessariò sub fato collocatur. Quòd autem necessario consentiat conspiretq; cum corpore, patet. quoniam eius unio non fuit libera, quarè neq; in potestate eius est, ut se liberet à corpore est enim in facultate illius qui eam cum corpore uniuit, indè eximere alioqui si penes eam esset se uindicare atq; absoluere, fuisset utiq; in libertate sua se unire. Quòd si dicas, animam utrunq; facere, & se unire et absoluere: respondemus id quidem uerum èsse, ratione actionis intellectus & uoluntatis, tamen ut unq; se à corpore absoluat fieri nequit: quinimmò multis de necessitatibus est indigẽs corporis. Proinde ꝙ magis uel minus corpori seruiat necessario alia aliqua ab anima nostra, inuenienda est causa Porrò platonici animam à Deo immediate produci pro confesso habent: Verùm id credendum quidem non tamen rationibus persuasum esse iudico, ut libro de humana mente docuimus, aiuntq; ipsi uti aliqũ uehiculo, et quandoq; nõ. Verũ q nexũ aiæ & corporis naturalẽ eẽ ponimus, ac necessariũ

tum animam, q̃ corpus sub fato esse, neq; inde se posse eximere, asse-
rendum censemus. Si enim anima seſe eximere posset actione atq; es-
sentia: aliqñ posset sua uirtute subsistere ac esse citra corpus. Quòd
si sua ui sine corpore subsistere haud potest, nec absq; corporis actio
nib e rit. Et quamuis intellectio sit facultas nõ organica; tamen, ut alias
declarauimus, nequit esse sine corpore, & licet nulla actio corporea
cũ intellectione communicet, nihilominus indiget anima sensu corpo-
req; ad intellectionem producendam: quòd nihil sit apud intellectum,
quod prius non fuerit in sensu.

CHRYSIPPI DE FATO SENTENTIA. Cap. XVI.

POrrò Chrysippus longè aliter q̃ superiores fatum interpreta
tur. quippe apud eum, est series causarum quæ euitari non põt;
censetq; omnia necessariò euenire, adeo ut quicquid homo agat, à pri
mæ causæ motu, & cœlo definiatur. Inquit præterea nihil differre à
prouidentia; & quæ à fato fiunt, à prouidẽa fieri. licet eo differãt,
q̃ ut est Dei uoluntas dicitur prouidentia; ut uero est in causis, appel
latur, estq; ut paulo ante diximus, ineuitabile. Vt hinc trium parcarũ
nomen, quæ ita apud latinos κατ' ἀντίφρασιν, (ut græci loquantur)
sumptum putes. Cùm enim fatum sit eiusmodi ut euitari nullo pacto
possit, dixerunt parcas, q̃ nemini parcant, esseq; sorores. Quarũ pri-
ma λάχεσις ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν q̃ scilicet sorte eueniat, nuncu
patur: altera uerò ἄτροπος, q̃ uerti minime possit: & tertia κλω-
θώ, q̃ ordinate omnia teneat, cui opinioni & astipulantur poetæ, et
ratione non caret. Homerus enim inquit:

Non est, qui fixas parcarum auertere leges,
Effugere aut possit, & alibi.
Mortalis nemo fugiet decreta sororum;
Improbus atq; probus debet sua corpora morti

Idem

Idem Ouidius quoq; persuadet cum ait,

Tu sola insuperabile fatum.

Nata mouere potes. & Virgilius,

Manent immota tuorum fata tibi. & alibi.

Desine fata Deùm flecti sperare precando. Sunt & rationes quæ id comprobãt. Primùm naturalia mouent, qa mouẽtur, & mouẽt ea ratione, q̃ mouentur, sed nẽssariò mouẽtur quarè ea quoq; necessitate mouent, alioqui moueret, & aliqñ nõ mouerentur; atq; ita omnia essent causata, nõ aũt causæ, Quod hinc perspicuũ euadit, nã id quod mouetur & motu mouet, materia est. Ad hæc Deus necessariò agit ergò cuncta necessariò sequuntur. antecedens apud Philosophos constat: illatio uerò probatur. Deus agit propter finẽ, nõ suũ, sed effectuũ, quem aut producit, atq; ita finis effectus necessariò producitur: aut non producit, & frustratur fine. Prætereà omniũ effectus per se nisi præpediatur necessariò producitur. at omnis effectus, qui nõ impeditur, ẽ effectus per se. ergo omnis effectus necessariò producitur. Maior propositio patet, & minor confirmatur hoc pacto. esto aliquis effectus cõtingens & uarius, puta inuentio thesauri, qui est effectus per accidens nẽpè fodientis, hic tamen est per se effectus causarũ concurrentiũ. Siquidem hæ duæ causæ, nimirũ fodiens ĩ hoc loco, & deponens thesaurũ, causæ sunt quare thesaurus inueniatur, neq; eius inuentio impediri põt, quia causis positis, tanq; quas effectus sint consecuti, necessariò sequitur effectus. unde cõcludas, si oĩs effectus ẽ per se q impediri negt, ob illũ cõcursum necessariũ omnino ẽ, ut is necessariò eueniat. Deinde esto hic effectus, nẽpè thesauri inuentio, fortuitus: aut erit aput Deũ fortuitus, aut nõ. Si illud cõcedas: erũt quæ nõ subijciẽtur Dei prouidẽtiæ. sin est effectus per se quoad Deũ; erit quoq; per se quo ad oẽs alias causas, Quare palã erit (quoniã Deus agit mediã

te cœlo, cœlũ uerò, cũ sit cã uniuersalis debet, ut effectũ producat habere causam particularẽ) patet inq̃, hũc eẽ per se Dei effectũ quoniã nõ est fortuitus. Quocirca si eũ deus sibi per se proponit mouet per se ad eũ producẽdũ, Propterea per se quoq; inuenit media quæ per se ad eum mouentur: alioq; fieri posset, ut Deus frustraretur. Media porrò sunt causæ quæ Deũ atq; effectũ intermediæ intercedũt. Quare oẽs illæ causæ per se sibi proponunt eũ effectũ. Deniq; oẽs opiniones philosophorũ q euentũ, quẽ passim uocamꝰ cõtingẽtã, cõferũt in materiã et libertatẽ, in uolũtatẽ, corruẽt. nã nihil horũ reperietur, oĩ aq; ita fiẽt necessario. Antecedẽs declaratur. quoniã uolũtas necessariò seqtur ĩtellectũ, atq; iccircò ẽ necessaria. quare patet, q̃ ĩtellectus sit cã naturalis, & agat necessariò, uolũtas uerò ẽ comes intellectus perinde ut ũbra corporis, ut docet Auerr. 12. primæ philosophiæ cõ. 39. ergo necessaria est. Deniq; quoniã materia ẽ cã monstri, uerbi gratia hominis bicipitis: copia materiæ erit agens, quæ si ponitur agens, necessariò sequetur effectus is: quare non erit contingens et rarus, sed per se. Atq; hactenus de Chrysippi sententia.

QVID SIT CONTROVERSVM AC DVBIVM in Chrysippi placito. Cap. XVII.

ARistoteles, Plato, cæteriq; ferè omnes philosophi, hãc Chrysippi sententiam detestantur, ac in prim. us Arist. q lib. de interpretatione, eam ad manifestissimũ deducit incõmodũ si inquit oĩa ex necessitate fiunt, nihil opus est aut cõsulere, aut res agendas aggredi: cõtra tñ fieri uidemus, & futura à plurimis prospiciuntur, ut uidere quoq;, est apud eundem sexto primæ philosophiæ. Quin & Homerus eam increpat, dum pᵒodys ait.

Accusant falsò superos, stultiq; queruntur
Mortales, etenim nostrorum causa malorum
Nos sumus, & sua quæq; magis uecordia lædit.

Adhæc, qd ē aut socratis exemplo uulgatiùs, quo oñdas oīa non fieri necessitate? qppè ī quo tantū philoso. potuit, ut ingeniū naturāq; mutarit, atq; ab ijs uitijs in quæ suapte natura erat. propensissimus, auocarit. Aut qd canibus illis Lycurgi popularius, in quibus institutio id alterū seq coegit, quod alter fugeret. Deinde, illi ipsi, q hāc opinionē tutantur, in uitia declamant ad bonos mores hortantur, consulant, laudant, & uicissim laudantur; multaq; in eo genere scribunt; quæ qs, quæso liber satis signa esse negauerit? Præterea si oīa fierent natura, nulla esset uel laus uel uituperiū: & malus iuxta ac bonus nasceretur. Et cū Arist. physiciq; oēs tres ob rōnes malos euadere contendant, ob naturam. s. rōnē ac consuetudinē: una tantū eēt ponenda cā. Huc accedit, q Bardesanes scribat apud Gallos iam olim inoleuisse usum nefandū quo pueri publicè nubebant: neq; aliqua lege notabantur. Fieri profectò nō poterat, ut oēs Galli florente iam ætate, uenerē & Mercuriū, in domo Martis & Saturni, terminos accidentarios haberent potissimū cū Galli id in primis detestentur in presētia, & eos q eiusmodi notantur flagitio, grauissima ignominia plectant. Sunt et rōnes Petri Pōponatij q hāc sententiā mordicus defendit lib. suo de Fato: Verū nos in nostro eiusdem argumenti libello eis abundè satisfecimus: quas siquis postulat, indè petat licebit.

QVID SENTIAT ARIST. DE FATO. Cap. XVIII.

Nicolaus Peripateticus, eo lib. q de mundo falsò Arist. ascribitur, multa de fati nomine adfert. Verùm ego de nomine parum sollicitus, dico duas esse in nobis causas propter quas hæ indifferentiæ & indeterminatiōes proueniant. Vnam quæ uerè est in nobis atq; in nostra potestate, quæ est ratio ac intellectus ut in libro nostro. An homo Bonus uel malus uolens fiat diximus & alterā, quæ est materia quam primam nominamus, à cuius indeterminatione

tut Aristoteles quarto de generatione animaliũ, loco sæpius à me citato, docet) ea quæ temerè & fortuitò ac casu fiunt, oriuntur. Non tamẽ datur causa efficiẽs indifferentiæ, cũ nõ reperiatur agẽs æquale, ut supra docuimus. Ad hæc scire licet q̃ illa quæ rarò euenũt, sua natura sunt apta nata impediri, ut in pluribus, attamen nõ impediuntur necessario, neq; ob aliam causam, nisi q̃ materia sua ĩ determinatione possit formas quæ impediũt recipere à causis ĩdeterminatis; quæ quãuis uocentur per accidens efficientes, tamen ad nullã causam certam reduci queũt; quæ hũc effectũ fortuitũ per se intendat. Quin ad hunc effectũ producendum, hic causarũ nexus hũc effectũ per se haudquaq; sibi proponit. Puta, si quis fodiens terrã, ut plantet aliqd, inueniret thesaurũ: thesaurus inuentus est, nõ ob fossionẽ neq; ob plantã quam sibi proposuerat, neq; ob aliquã stellarũ configurationem: sed hæ causæ, nempè fodere terrã, & plantare, ad thesauri inuentionẽ conuenerunt per accidens. Neq; dici pôt conuentũ stellarũ fuisse per se causam, ut mathematici conantur démonstrare: quòniã necesse ẽet q̃ aliqua causa particularis, ab eiusmodi stellarũ coitu, ad hũc effectũ producendum, nempè ad thesaurũ inueniendũ, per se mota fuisset. Verũ conuentus stellarũ nullã causam particularem cuiusquam effectus sibi proponit, quoniã cũ stellæ sint causæ uniuersales, particularem effectũ, natura sibi primũ nõ proponunt. Siquidem uniuersales causæ, per se uniuersaliũ effectũ sunt causæ. Inuentio aũt thesauri, cũ sit particularis effectus, necessariò habet causam particularem quæ redigi ad causam uniuersalem, nisi multis medijs nequit. Quare à causa uniuersali non depromitur per se effectus particularis. Neq; fides adhibẽda est præstigiatoribus qui in singularibus se futura prædicere posse profitentur, eamq; artem simulãt, qua simplicib. animis imponant, quod Alexander quoq; monet secundo de anima. Quare ut quid sentiendũ sit

pateat, primum uidemdum est in quibus sit fatum. in æternis quippè ijsq; quæ semper eodem se habent modo, ac uniformi motu ciētur, ceu in cœlestibus; nullo pacto ratio fati admictenda est. sed nec in mathematicis adiungenda est fati ratio nam ꝙ triangulo sint tres anguli duob. rectis æquales; nec ex facto, neq; ex causa fatali id habet. Quin nec in naturalibus fato locus est, quæ ordinatam certamq; generationem obtinent ea nanq; extra fatum omnino posita sunt, non enim sol fato, in hyberno aut æstiuo solstitio uersatur. Quare fateamur necesse est, fatum in rebus generationi & corruptioni subiectis, quæ possunt ad opposita ferri reperiri, Proīdē ī natura, nō aūt ī arte fatū uersatur, quæ igitur ex arta ac proposito fiūt, ex fato eximēda sunt atq; ea fato fieri dicimus, quæ in nostro non sunt arbitrio, sed à natura. Igitur ut iu pluribus quemadmodum & ea quæ natura fiunt, nō autem necessariò fiunt ea quæ fato eueniunt. & ut præter naturam sunt quæ fiunt rarò, ita & quæ fiunt fato. Itaq; quæ casu fiunt à materia extra fatum sunt, ꝙ à nulla causa certa & determinata fiant. Fatum ergo q̄uis secundum Alexandrum, & Aristotelem primo Meteorum & quinto physicæ auscultationis, sit natura. tamen cum dico fatū significo determinationē & legē, quæ ē in pluribus cū uerò dico naturā, significo causam à qua actiones proficiscuntur, q̄ re distīguitur fatū à natura ratione casus porrò, cū sint extra naturā sunt extra fatum; & à nulla causa efficiente determinata proueniunt. Quæres fortasse an Deus quæ sunt præter fatum & naturam cognoscat. nam si cognoscit sunt determinata & certa, ꝙ in diuina noticia nihil sit incerti. Sin minus cognoscit, quædam Deum subterfugere ac latere uidentur. Sed huic Alexander satisfacit inquiens, Deū ea illo modo cognoscere quo fiunt, ac sunt. Si fiunt casu, ea quæ fieri possunt cognoscit, nouitq; casu fieri ubi facta sunt. Melius. n ē ita sen

fire cum eo quod sensus confirmat, q; quod inanis ratio. Quòd si obijcies, Deum determinatè cognoscere: at si ita nouisset ut asseri-mus, scientia Dei falli posset, esseq; contingens, Respondendum rursus puto, q Deus eodem modo cognoscat res, quo sunt ac fiunt. Si sunt possibiles anteq; fiant cognoscit eas ut possibiles, & ut fieri queunt. Quod si iterum instes, si Deus cognoscit res ut possibiles scientia Dei uariaretur, neq; esset stabilis. Dicemus diuinam scientiam quo ad res, uariari non posse, cùm res possibilis, semper sit possibilis: atq; ita ut possibilis à Deo cognoscitur. neq; unq; Deus aliter rem nouit, q; ut est. Quòd si alio modo eueniant, quedã, ea Deus non cognouit, nisi q contrario modo poterãt euenire, neq; hæc indifferentia iudicat mutationem: quia semper cognoscit rem possibilẽ. Nec potest preter hoc inferri Dei scientiam non esse determinatam & certam: quia apud philosophos, res à Deo eo modo cognoscuntur quo fiunt et sunt ut diximus Quòd si qs ad hùc proteruiat, et obijciat Dei scientiã esse cãm rerũ, ut Arist. duodecimo primæ philosophiæ testatur. Dicas eam esse causam rerum in uniuersali, nempè motu suo ac medijs corporibus. nam si concedemus Deum res cognoscere ac intelligere, necesse ẽ, ut eo mõ quo sunt ac fiũt, cognoscat. nã ita à cœlestibus corporibus eueniunt. Neq; uerè affirmandum arbitror ex philosophi quidem sententia, res caducas ac sublunares à Deo cognosci sub uniuersali uel particulari rõne, q; quidem ad utrunq; sequitur absurdum: sed cognoscit causas à quibus hæ fiunt ac generãtur in particulari uerò, & in propria natura haud cognoscit, nisi uelimus dicere q eas cognoscit in illis causis, quatenus .s. in corporibus cœlestibus continentur quæ quidem cognitio ab alijs dicitur cognitio eminenter. Et quanq; fundimus preces, ut mala auertantur, & alitèr res fiant: hoc fit, ut inquit Alexander q Dij seruauerint locum

nostris precibus, ut earum auxilio possint exerceri: & ea sit natura sa ti ut possit præpediri; Verùm ita Alexander uidetur particularem quandam cognitionem Deo tribuere. Quare fortassis rectiùs dicere tur, & cum non habeamus aliam causam præter Deum, omnia nostra illi tribuimus ex peruulgata hominum opinione. atq; ita quoq; illi sup plicamus ex fide populari quæ credit Deum posse cuncta propulsare atq; auertere. Attamen Peripatheticus censet Deum non cognoscere hæc inferiora, ob summam suam perfectionem qua à nobis distat, cognoscit autem nobiliori quodam modo, quatenus ea in sua essentia cernit. Quarè siue euertantur, siue non, id Deus non curat: licet uulgus id illi ascribat (ut dixi) ceu causæ superiori. Ita quoq; Deum his inferiorib prospicere & prouidere, neq; per se, neq; per accidens negamus: Verùm ipsa certa quadam habitudine à primis corporibus gubernari dicimus, undè ordinem participant. Atq; hæc (ut alias quoq; diximus,) habitudo potius est (ut omnis uirtus à cœlestib. gubernetur:) & prouidentia uel per se uel per accidens, propriè quidem loqui uolenti. Id quod sentit Auerroes secundo Physicorum, cùm ait, Deum habere sollicitudinem circa hæc inferiora, quæ non est uerè prouidentia ut rectè iudicat Alexander secundo libro suarum quæstionum naturalium. Atq; hæc in præsentia Ita leuiter attigisse satis sit: Dabitur enim aliquando ea diligentiùs excutiendi occasio Vale.

NEAPOLI

Per Matthiam Cancer

Sumptibus Marci Antonij Fenarij

Bibliopolæ.

M. D. L I I I.

Mense Nouem.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE ROMA